

Boulognerskogen

Förslag till program för en stadslekpark

Sveriges
lantbruksuniversitet

Examensarbete i landskapsplanering 30 hp
Marianne Magnusson
institutionen för stad och land
SLU Ultuna, november 2007

Boulognerskogen

Förslag till program för en stadslekpark

English Title: Boulognerskogen
Example of program of a city playground

Marianne Magnusson, november 2007
Examensarbete i landskapsplanering 30 hp, D-nivå
institutionen för stad och land, SLU Ultuna

Handledare: Ulla Berglund, universitetslektor i landskapsplanering, institutionen för stad och land, SLU

Examinator: Petter Åkerblom, agronomie doktor och universitetsadjunkt, institutionen för stad och land, SLU samt Movium
– centrum för stadens utemiljö, SLU

Extern examinator: Anna Lenninger, landskapsarkitekt, Skolans uterum

Boulognerskogen

Förslag till program för en stadslekpark

Sammanfattning

Boulognerskogen är en park i centrala Skövde som inhyt en vattenkuranstalt, promenadstigar, utomhusbad, sportaktiviteter och evenemang. Under 1970-talet minskade intresset för parken och färre besökte den. Via ett medborgarförslag som föreslår att det byggs en stadslekpark i Boulognerskogen öppnades möjligheter för mig att undersöka hur parkens potential kan användas till att skapa en rolig och trivsamt plats att besöka för barn tillsammans med vuxna.

Genom ett program som redovisar översiktliga mål och gestaltungsprogram för en stadslekpark i Boulognerskogen, ville jag presentera ett förslag som kan möta barns behov av lek och där platsens förutsättningar används till att skapa miljöer för lek och samvaro för barn i sällskap med vuxna. För att uppnå detta ville jag prova olika metoder som skulle leda fram till ett förslag som är väl förankrat hos barn och vuxna och som också kan användas av kommunen att jobba vidare med. Metoderna som jag använde blev därför en viktig del av arbetet.

Begreppet stadslekpark har jag valt att definiera som en centralt belägen större lekplats i staden som fungerar som utflyktsmål och mötesplats samt har ett varierat lektbud och möjligheter till samvaro för yngre barn i åldrarna 1-10 år och vuxna i deras sällskap, men som också lämnar utrymme för andra gruppers användning. Definitionen har sedan varit vägledande för programmet.

Via litteraturstudier, intervjuer med föräldrar och personal som arbetar med barn samt studiebesök på förskolor och fritidshem fick jag en förståelse för vilka miljöer som lockar barn till lek. Genom att intervjua barn och föräldrar samt göra studiebesök på lekplatser kunde jag fånga upp önskemål och idéer till innehåll i stadslekiparken. Inventeringar av platsens förutsättningar samt struktur- och SWOT-analyser har varit

viktiga för att bedöma Boulognerskogens potential att bli en stadslekpark.

Efter att ha genomfört analyser och pratat med barn och vuxna som använder platsen, har jag kommit fram till att Boulognerskogen kan bli en trevlig och bra plats för en stadslekpark. I programmet har utgångspunkten varit att skapa miljöer som stimulerar barnens egna lekar samt främjar samvaro för barn och vuxna där hänsyn tas även till de funktionshindrades behov. Även om stadslekiparken huvudsakligen riktar sig till yngre barn och vuxna i deras sällskap finns det plats för andra människor och deras aktiviteter.

Många av de synpunkter som lämnats av barn och vuxna finns med i gestaltungsprogrammet. I stadslekiparken kan barnen göra flera olika saker t.ex. leka med sand, snö och vatten, smyga i busklabyrinth, åka skridskor, leka med naturmaterial och med lekredskap. Ett café och grillplatser skapar mötesplatser där barn och vuxna kan umgås. Genom valet av metoder har ett program kunnat presenteras som finner stöd i forskningen kring barns utomhuslek, platsens förutsättningar och användarnas önskemål.

Boulognerskogen

Example of program of a city playground

Abstract

Boulognerskogen is a park in the central of Skövde that have had a health resort, paths for strolling, outdoor-bath, outdoor-sport areas and events. During the 1970:th there was a lack of interest for the park and very few visited it. By a motion from a resident in Skövde wich proposes that a city playground will be build in Boulognerskogen, gave me an opportunity to investigate how the potential of the park can be used to create a funny and nice place to visit for children in company with adults.

By a program that contains the main goals and design program for a city playground in Boulognerskogen, I wanted to present a proposal that could meet childrens need to play and to use the conditions of the place to create places to play in, and where children in company with adults could be together. To reach this, I wanted to try different methods that could lead to a proposal that was well supported by children and adults, and wich was possible to use by the local authority in their further actions. The methods that I used was therefor an important part of the work.

I have choosen to define the concept “city playground” as a greater playground situated in the center of the town that are suitable for outings and as a meetingplace, with a varation in playground attractions and promote children and adults to be together, aiming at younger children in the ages of 1-10 years in company with adults, but should also give space to activities of other groups. The definition has then been used as a guiding principle in the program.

The studying of litterature, interviews with parents and employees that works with children, and visits to the pree-school and after-school has given me an understanding of how a place may look like to attract children to play. By interviewing children, parents and visiting playgrounds, I have been able to take wishes and ideas to use in the

design of the city playground. Studying the place and the results of structural and SWOT-analyses, has been important to form an opinion of Boulognerskogens potential to become a city playground.

By the results of analyses and after talking to children and adults that use the park, I have reached a standpoint that Boulognerskogen may be a nice and good place for a city playground. In the program the basis has been to create places that stimulate the children to play in their own way, to promote children and adults to be together, and where considerations also have been taken for the needs of the disabled persons. Even if the city playground mainly aims at younger children in company with adults, there will be space left for other persons and their activities.

Many of the wishes that was given by children and adults has been considered in the design program. There are many things to play with in the city playground for the children, e.g. playing with sand, snow and water, go sneaking in a shrub labyrinth, going skating, to play with materials from the wood and with playground toys. A café and places for barbecues creates meetingplaces where children and adults can be together. By the choice of methods a design program has been made possible to present wich is supported by the studies of childrens outdoor play, the potential of the place and the wishes of the users.

Innehåll

Förord 10

1 Inledning 11

Bakgrund 11

Syfte 11

Avgränsning och definitioner 11

2 Metoder 13

Strategier 13

Metoder och genomförande 13

Litteraturstudier 13

Intervjuer 13

Personliga kontakter 15

Studiebesök 15

Inventering och analys 16

3 Lek för nytta och nöje 19

Lek ur ett språkligt historiskt perspektiv 19

Leken ur ett teoretiskt perspektiv 19

Allmänt om forskning kring barns lek 19

Leken med utgångspunkt i hjärnan 20

Svarta och vita lekar 22

Några exempel på olika typer av barns lek 23

Leken utomhus 24

Barn har rätt att leka och att påverka 26

Lekplats eller lekbara miljöer? 27

Där lekte vi som barn! 27

Lekbar miljö 28

Lekplatser 29

Lekplatsen som symbol och mötesplats 30

Lekplatsen tillgänglig för alla 31

Allergiframkallande och giftiga växter 33

Säkerheten på lekplatsen 34

Reflektion kring lek, lekplatser och lekbara miljöer 35

4 Stadslekparken 37

Litteratur och webbsökning 37

Intervjuundersökningen 37

Reflektion över begreppet stadslekpark 38

5 Studiebesök 39

Besök på förskola, fritidshem och Balthazar sinnenas verkstad 39

Besök på lekplatser 40

Näridrottslekplatser 41

Temalekplatser 41

Tillgänglighetslekplatser 42

Träleplatsen 43

Utflyktsparken 43

6 Inspirerande lekplatsexempel 47

Lek-sand	47
Vasaparken	48
Björns trädgård	50
Båtsmanstorpet	52
Söderlingska trädgården	53
Holmbergsska tomten	55

7 Program Boulognerskogens stadslekpark 57

Beskrivning av parken	57
Översiktsplan, detaljplan, program	57
Tidigare utredningar	60
Historisk bakgrund	60
Badorten Skövde 1800-talet	60
1900-talets rekreationspark	62
Reflektion Boulognerskogens bakgrund	65
Inventering	65
Natur och kulturvärden	65
Befintlig lekplats	66
Nuvarande användning	66
Inventering av servicefunktioner och tillgänglighet	70
Trygghet och säkerhet	71

Strukturanalys 73

Stråk	73
Barriärer	73
Knutpunkt	74
Landmärke	74
Målpunkt	74
SWOT-analys	74
Styrkor	75
Svagheter	75
Möjligheter	76
Hot	76
Slutsats inventering och analys	77
Brukarundersökning	77
Synpunkter från vuxna	78
Synpunkter från barn 9-11 år	78
Sammanfattning av brukarundersökningen	79
Utgångspunkter för stadslekparken	79
Gestaltningssprogram	80
Café	80
Vattenlek	82
Lekplatsen	83
Yta för spontanlek, bollsporter m.m.	88
Bokskogens naturlek	88
Belysning	90
Tillgänglighet och servicefunktioner	90
Trivsselfrämjande åtgärder	90
Information	90

8 Reflektion examensarbete 91

Referenser 93

Bilaga 1 97

Intervjuguide 97

Bilaga 2 99

Barndomsminnen 99

Bilaga 3:1 Vattenlek 103

Bilaga 3:2 Lekplats 104

Bilaga 3:3 Entré sandlek 105

Bilaga 3:4 Spontanlek, bollsporter och naturlek 106

Förord

Under de år som jag varit bosatt i Skövde har jag sett Boulognerskogen ligga där lite övergiven och slumrande och jag har många gånger tänkt att man borde göra något med parken. När jag blev tillfrågad av Skövde kommun om jag ville titta på Boulognerskogen som en möjlig plats för att lägga en stadslekpark på, tog jag chansen att via examensarbetet få komma med ett förslag till program och idéer om vad den skulle kunna innehålla. Inom många kommuner jobbar man aktivt på olika sätt med att involvera brukarna inför upprustning av parker. Min utgångspunkt var att skaffa mig en djup kunskap om barn och barns utomhuslek samt att involvera brukarna i processen, som jag sedan kunde utgå ifrån när jag tog mig an uppgiften. Examensarbetets tyngdpunkt ligger därför på att pröva olika metoder för att komma fram till ett program med idéförslag.

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Ulla Berglund för goda råd och stöd under arbetets gång samt Plan- Bygg- och Lantmäterikontoret i Skövde som lånade ut arbetsrum och utrustning, tillhandahöll underlagsmaterial och lät mig ingå i kamratgänget. Ännu ett stort tack till Skövde Hembygdsförening för att de frikostigt låtit mig ta del av deras samlade material om Boulognerskogen.

1 Inledning

Bakgrund

Boulognerskogen är en park i centrala Skövde, se figur 1, som har använts för rekreation av stadens invånare sedan mitten av 1800-talet. Särskilt populär var den under de år då Boulognersjön var allmän badplats. Efter att badet upphörde på 1970-talet har parkens attraktionskraft minskat och det finns därför ett starkt önskemål från politikernas sida att den ska bli mer använd.

Under slutet av 2005 gav en Skövdebo in ett medborgarförslag till kommunfullmäktige om att skapa en stadslekpark som kunde fungera som ett utflyktsmål för barnfamiljer och hade ett varierat och roligt lekutbud. Förslagsställaren föreslog Boulognerskogen som ett möjligt ställe att placera den på. Kommunfullmäktige tyckte att förslaget var intressant och gav under år 2006 byggnadsnämnden i uppdrag att utreda en placering av en stadslekpark där. Under denna period arbetade jag på kommunens Plan- bygg- och lantmäterikontor och fick på så sätt kännedom om förslaget. Eftersom jag anser att Boulognerskogen har en viktig funktion att fylla som plats för rekreation både idag och i framtiden har jag haft dess utvecklingsmöjligheter i åtanke för ett eventuellt examensarbete. Därför fann både jag och kommunen att ett förslag på en stadslekpark som skulle kunna bli en rolig plats att besöka för barn i samvaro med vuxna, var angeläget att åstadkomma och ett bra ämne för ett examensarbete. Detta arbete har därför utförts i samråd med Skövde kommun.

Figur 1 Skövde.

Syfte

Arbetet syftar till att pröva metoder som kan stödja en utveckling som tar tillvara platsens förutsättningar och stimulerar till lek och samvaro för barn och vuxna. Det ska också utgöra ett planeringsunderlag för Skövde kommun avseende utredning om anläggande av en stadslekpark i Boulognerskogen i Skövde som en del i strävandena att locka fler besökanden till parken.

I ett förslag till program för en stadslekpark i Boulognerskogen presenteras de övergripande mål som ska styra gestaltningen, samt ett gestaltungsprogram som ska ge idéer för kommunen att arbeta vidare med. Programmet grundar sig på kunskaper om barns utomhuslek och lekmiljöer, samt tar tillvara önskemål från användarna av stadslekparken.

Arbetet vänder sig till Skövde kommuns Plan- bygg och lantmäterikontor samt byggnadsnämnden som fått i uppdrag av kommunfullmäktige att utreda placeringen av en stadslekpark i Boulognerskogen, men också till andra landskapsarkitektstuderanden med intresse för barn och lek.

Avgränsning och definitioner

Jag har geografiskt avgränsat arbetet med programmet för stadslekparken till den yta av Boulognerskogen som enligt detaljplanen utgör allmän plats i form av parkmark, se figur 41 s. 58 under avsnittet *Program Boulognerskogens stadslekpark*.

Stadslekparken ska fungera främst som ett utflyktsmål för barn och vuxna i deras sällskap, men också för närboende. Programmet inriktar sig i huvudsak på att tillgodose lek för yngre barn i åldrarna 1-10 år och aktiviteter för vuxna i deras sällskap. I Boulognerskogen skulle också platser med fokus på äldre barn kunna utvecklas, men då de har större möjlighet än yngre barn att själva leta upp platser i och utanför parken, kommer jag inte att innefatta äldre barns lek i detta arbete.

Inledning

Utifrån den tidsram som står till förfogande i examensarbetet har det inte varit möjligt att göra en fullständig studie över hur Boulognerskogen används i dag av barn och av vuxna i deras sällskap. Detta skulle kräva omfattande observationer i fält under årets alla årstider för att ge en rättvisande bild. Inventering av användningen har därför begränsats till översiktliga studier utifrån redan kända aktiviteter samt de uppgifter som inhämtats i samband med intervjuer och vid besök på platsen.

Säkerhets- och tillgänglighetsaspekter har p.g.a. sin komplexitet och omfattning inte varit möjliga att beröra och diskutera mer än översiktligt i examensarbetet. Programmet ska ses som idéer för kommunen att jobba vidare med där dessa aspekter få studeras mer ingående.

För att underlätta läsningen följer här definitioner på begrepp som används i examensarbetet:

Yngre barn enligt min definition är barn upp till och med 10 års ålder.

Förskolebarn kallar jag barn från 1 - 5 års ålder, då denna åldersgräns sammanfaller med det som i Skövde kommun avser barn inom förskola.

Närboende är de personer som bor inom en radie av 500 m från Boulognerskogen.

Lekbar miljö har jag valt att definiera som en utomhusmiljö som är möjlig att påverka och förändra samt i sitt innehåll och utformning inspirerar barn att hitta på egna lekar.

Stadslekparken är en centralt belägen större lekplats i staden som fungerar som utflyktsmål, mötesplats, samt har ett varierat lekutbud och möjligheter till social samvaro riktade sig till yngre barn och till vuxna i deras sällskap, men som också lämnar utrymme för andra gruppers användning.

2 Metoder

Att välja strategier och metoder som är relevanta och stöder examensarbetets syfte är viktigt. I detta kapitel beskriver jag hur jag lagt upp arbetet samt redogör för de metoder jag använt, motiven till mina val, samt hur jag gått till väga vid genomförandet.

Strategier

Jag skapar mig en god teoretisk grund att utgå ifrån när det gäller att göra lekbara utomhusmiljöer för yngre barn samt bildar mig en uppfattning om vad en stadslekpark kan vara och innehålla för aktiviteter. Skapar förståelse för Boulognerskogen som plats, dess förutsättningar och möjligheter samt hämtar inspiration ur modern svensk lekplatsgestaltning och låter presumtiva användare av stadslekparken få möjlighet att påverka men inte styra innehållet i den. Jag använder mig av den information och kunskap som jag skaffar mig under arbetets gång till att göra ett program för en stadslekpark med idéer på innehåll och gestaltning.

Arbetet delas in i fyra huvuddelar:

Teoridel. Denna del innefattar teoretiska utgångspunkter och diskussion kring yngre barns utomhuslek och vad som kännetecknar en utomhusmiljö som stimulerar barn och vuxna i deras sällskap till lek och samvaro. I teoridelen diskuteras också aspekter som har samband med gestaltning av lekpark, samt ett översiktligt resonemang om begreppet stadslekpark.

Studiebesök. Erfarenheter från genomförda studiebesök redovisas och några inspirerande exempel på lekplatser för barn och vuxna i deras sällskap lyfts fram och diskuteras.

Program Boulognerskogens stadslekpark. I denna del ingår beskrivning av platsen och dess historia, inventering och analys

av platsen, samt de övergripande mål som ska vara vägledande för gestaltningsprogrammet för en stadslekpark i Boulognerskogen. Ett gestaltningsprogram med förslag till innehåll i stadslekparken beskrivs i text och redovisas i form av illustrationsplaner.

Reflektion. Jag reflekterar över tillägnade erfarenheter och använda metoder samt vilken betydelse de haft för programmet.

Metoder och genomförande

Litteraturstudier

Litteratur har använts för att fördjupa mina kunskaper om yngre barns utomhuslek i stadsmiljö samt för att förstå vilka komponenter en utomhusmiljö bör ha för att locka barn samt vuxna i sällskap med barn till besök, lek och samvaro. Den har också använts för att föra ett översiktligt resonemang om vad begreppet stadslekpark kan stå för. Relevant litteratur för att genomföra arbetet söktes fram via LUKAS som är SLU bibliotekens sökdatabas och via tips från handledare samt fri sökning på webben.

Intervjuer

Jag har valt att göra intervjuer för att de ska utgöra ett komplement till litteraturen i min fördjupning av kunskaper om hur barn leker i utomhusmiljö, få veta vad de tillfrågade förknippar med begreppet stadslekpark, få kännedom om vilka behov och önskemål som barn och personer med relationer till barn har på lek och rekreation i en stadslekpark i Boulognerskogen samt att få veta hur man använder Boulognerskogen för lek i dag och vad man upplever som bra och dåligt med parken.

Samtalsintervjuer

Samtalsintervjuer har genomförts med tjänstemän inom kommunala förvaltningar, Balthazar sinnenas verkstad, förskola och fritidsverksamhet samt barn på fritidshem och en privatperson. Eftersom de intervjuade valts ut för att ge olika aspekter på barns lek och Boulognerskogen som plats för lek, har vissa frågor varit gemensamma medan andra varit anpassade med hänsyn till de intervjuades verksamhetsområden. Frågorna redovisas i en intervjuguide i *Bilaga 1*. Resultatet av intervjuerna redovisas under de avsnitt i teoridelen och programdelen dit de ämnesmässigt har naturlig anknytning.

Åtta i förväg avtalade samtalsintervjuer genomfördes under mars månad 2007, vilka varade mellan ca 1 till 1,5 timme vardera. Intervjuerna utfördes där det var mest praktiskt för de intervjuade, d.v.s. i Skövde kommuns stadshus, i lokalerna för förskola, fritidshem och Balthazar sinnenas verkstad, samt i ett fall i en privatbostad. Valet av intervjuobjekt grundar sig på följande:

En tjänsteman på Tekniska kontorets parkförvaltning intervjuades eftersom de ansvarar för anläggning och skötsel av lekplatser på allmän plats samt för drift och underhåll av Boulognerskogen.

För att få förskolans syn på hur de skulle vilja använda Boulognerskogen som utflyktsmål i sin verksamhet, valdes en tjänsteman på en förskola i närheten av parken ut för intervju.

Handikappfrågor är viktigt att ha i åtanke vid planering av en stadslekpark, varför jag valde ut en tjänsteman med ansvar för handikappfrågor på kommunens Omvårdnadskontor och en fritidsledare på ett fritidshem för psykiskt funktionshindrade barn för att belysa tillgänglighetsaspekter och önskemål om utomhuslek för funktionshindrade barn.

På ett fritidshem i närheten av Boulognerskogen intervjuades en grupp på 11 barn i åldrarna 9-11 år, samt en fritidsledare för att få deras perspektiv på vad de vill göra på utflykter i Boulognerskogen. Intervjun med barnen gjordes i form av en gruppintervju i närvaro av fritidsledaren, där barnen under ca 30 minuters tid fick lämna synpunkter på vad man

vill göra på sina utflykter i Boulognerskogen. Därefter stannade två av barnen kvar tillsammans med fritidsledaren för att lämna ytterligare synpunkter under tiden som jag intervjuade fritidsledaren.

Intill Boulognerskogen ligger Balthazar sinnenas verkstad som är ett 'science center' för barn, d.v.s. en experimentverkstad där barn under lekfulla former får prova på och lära sig naturvetenskap och teknik. En tjänsteman valdes ut för intervju för att få hennes synpunkter på innehåll i stadslekparken i Boulognerskogen.

Den privatperson som genom ett medborgarförslag till kommunfullmäktige väckte frågan om att skapa en stadslekpark valdes också ut med anledning av visat engagemang för barns lekmöjligheter samt i egenskap av förälder till tre barn i åldrarna 2-6 år.

Samtalsintervjuerna, med undantag av dem som genomfördes med barnen på fritidshemmet och deras fritidsledare, användes också för att belysa begreppet stadslekpark och att inhämta exempel på barndomsminnen från utomhuslek. Barndomsminnena behandlas under huvudrubriken *Lek för nytta och nöje* i avsnittet *Där lekte vi som barn!* och finns återgivna som referat i *Bilaga 2*. Samtalsintervjuerna ingår i avsnittet *Stadslekparken*.

”På-platsintervjuer”

”På-platsintervju” använde jag i syfte att inhämta information om hur föräldrar eller andra vuxna i sällskap med barn uppfattar Boulognerskogen som plats, hur de använder den för lek och samvaro, vilka önskemål som finns på innehållet i en stadslekpark samt för att fördjupa mina kunskaper om barns utomhuslek genom att ta del av de intervjuades egna barndomsminnen. Den gav mig också möjlighet att i samband med intervjuerna göra iakttagelser om barns lek som sedan användes för att inventera användningen av parken. ”På-platsintervjun” som metod innebar att jag ställde korta frågor till personer jag träffade i Boulognerskogen. Därmed fick jag möjlighet att intervju ’brukare’ d.v.s. föräldrar eller andra vuxna med barn som använder Boulognerskogen.

Intervjuerna genomfördes under två dagar vid Boulognerskogens lekplats. Det första intervjutillfället genomfördes torsdagen 15.3.2007 kl. 09.30-11.30 samt 14.30-16.30. Det andra tillfället förlades till söndagen 25.3.2007 kl. 10.30-12.45 samt 14.00-18.30. Intervjutiden på vardagen valdes med utgångspunkt i att föräldrar och förskolegrupper brukar vara ute under denna tid för att sedan avbryta för lunch. Eftermiddagspasset på vardagen är anpassat för att fånga upp lek som sker efter att skolorna slutat på eftermiddagen. Söndagar brukar vara omtyckta dagar för barnfamiljer att besöka lekplatser och tidpunkterna är valda med utgångspunkt från att de i regel tar sovmorgon och därför är mer aktiva senare på dagen. Frågor som ställts vid intervjun redovisas i intervjuguiden i *Bilaga 1*. Användningen av parken för barns lek och hur den uppfattas som plats idag redovisas under huvudrubriken *Program Boulognerskogens stadslekpark* i avsnitten *Nuvarande användning* respektive *Trygghet och säkerhet*. Vilka behov och önskemål man har på en stadslekpark i Boulognerskogen redovisas under samma huvudrubrik i avsnittet *Brukarundersökning*.

Personliga kontakter

När fördjupad information och kunskap har krävts för att genomföra arbetet har jag använt mig av telefonsamtal och besök hos personer som har specialkunskaper inom olika områden. Jag har tagit kontakt med både tjänstemän inom kommun och privatpersoner för att inhämta information om tillgänglighetsfrågor och lek för funktionshindrade barn, lekplatsgestaltning samt Boulognerskogens historia och tekniska förutsättningar som plats. Kontakterna har huvudsakligen skett genom telefonsamtal men i några fall också via personligt besök. Under arbetets gång har jag också kommit i kontakt med personer som spontant delat med sig av sina barndomsminnen av utomhuslek vilket bidragit till att fördjupa mina kunskaper inom detta område. Dessa barndomsminnen ingår tillsammans med barndomsminnen insamlade vid samtalsintervjuer och ”på-platsintervjuer” som referat i avsnittet *Där lekte vi som barn!* under huvudrubriken *Lek för nytta och nöje*, samt i *Bilaga 2*.

Studiebesök

Två olika typer av studiebesök har genomförts. Som ett led i kunskapsuppbyggnaden om barns utomhuslek har jag besökt en förskola, två fritidshem samt ett science center för barn *Balthazar sinnenas verkstad*, för att se barnens lekmiljö och hur de använder den för lek. Jag har också besökt anlagda lekplatser i olika svenska städer i syfte att hämta inspiration till gestaltning, samt att hitta goda exempel att lyfta fram som stöder de resonemang som jag för om barns lek i utomhusmiljö och platser som också uppskattas av vuxna i deras sällskap.

Besök på förskola, fritidshem, Balthazar sinnenas verkstad

Besöken på förskolan, fritidshem och Balthazar sinnenas verkstad genomfördes i samband med samtalsintervjuerna som utfördes 20-23.3.2007. På förskolegården blev jag guidad runt av olika förskolelärare som under ca 30 minuters tid visade och berättade om var och med vad barnen tyckte om att leka. Därefter stod jag själv på avstånd under 30 minuters tid och iakttog barnens lek.

Vid besöket på fritidshemmet för psykiskt funktionshindrade barn var jag med ute på skolgården tillsammans med fritidsledarna under ca en timmes tid och kunde närvara medan barnen lekte. Under tiden fick jag ta del av information om vad som är viktigt att tänka på när man planerar lekmiljöer utomhus för barn med psykiska funktionshinder. På det andra fritidshemmet berättade fritidsledaren om deras verksamhet och ett av barnen som deltagit i samtalsintervjun tog med mig på en rundvandring på skolgården och visade var de brukade leka och vad som var roligt och inte roligt att leka med.

På Balthazar fick jag ta del av både deras inomhusverksamhet med flera olika lekmiljöer för naturvetenskap och teknik samt se och prova deras utomhuslekplats med olika sorters fasta lekredskap.

Besök på lekplatser

För att välja ut lekplatser att besöka har jag arbetat efter tre olika metoder. Söka fram besöksobjekt via sökmotorer på Internet, hitta exempel via litteraturstudier samt att ta kontakt med tjänstemän inom olika funktioner och kommuner som gav tips på intressanta lekplatser att besöka.

För att hinna se många olika slag av lekplatser på den begränsade tid som avsatts för studiebesök, har jag huvudsakligen koncentrerat mig till Göteborg, Stockholm och Uppsala. Jag har också koncentrerat mig på lekplatser som är anlagda, ombyggda eller kompletterade den senaste 5-årsperioden för att studera trender inom lekplatsgestaltning i Sverige. Besöken har fördelats mellan vinter, vår och försommar för att se lekplatser under flera olika årstider. Totalt har 15 lekplatser besökts under 6 arbetsdagar.

Jag har valt att i ett eget avsnitt lyfta fram och beskriva fem av lekplatserna närmare då de representerar olika sätt att möta barn och vuxnas behov av lek och samvaro. I detta avsnitt ingår också en plats som inte är en anlagd lekplats utan ett ställe som barn tagit i anspråk för lek. Den finns med som ett exempel på en miljö där barn leker utan att den varken är särskilt avsatt eller anlagd för barn. Platsen upptäckte jag på egen hand när jag bodde i Lund 2004 och textinnehållet och bildmaterialet är hämtat från ett av mina besök i parken.

Inventering och analys

Nedan redovisas de inventeringar och analyser som ingår under huvudrubriken *Program Boulognerskogens stadsslekpark*.

Historisk bakgrund

Inventering av Boulognerskogens historiska användning i form av en bakgrundsbeskrivning ger en förståelse för parkens betydelse som plats

för aktiviteter för barn och vuxna, samt beskriver parkens generella användning fram till nutid. Den historiska användningen sammanfattas i en reflektion. Till den historiska bakgrundsbeskrivningen har i huvudsak information hämtats ur litteratur, Skövde Hembygdsförenings samlade arkivmaterial av intervjuer, tidningsartiklar m.m. om Boulognerskogen samt handlingar ur Stadsarkivet på Skövde kommun.

Natur och kulturvärden

Många barn och vuxna tycker om att få ta del av djurliv och växter och tycker det är intressant med spår av svunna tiders verksamheter. Boulognerskogens naturvärden och kulturvärden beskrivs översiktligt. Informationen är hämtad ur Skövde kommuns databas för planerings förutsättningar, *Naturvårdsprogram* (Skövde kommun 1998) samt egen inventering på platsen.

Befintlig lekplats

Den befintliga lekplatsens innehåll och nuvarande status beskrivs. Informationen är hämtad ur kommunens lekplatsutredning (Skövde kommun 2006) samt vid besök på platsen.

Nuvarande användning

Hur parken används av barn och av vuxna i deras sällskap beskrivs översiktligt samt redovisas i en användningskarta som tagits fram med utgångspunkt av den information som inhämtats via samtalsintervjuer, ”på-platsintervjuer” och iakttagelser vid besök i Boulognerskogen. Parken besöktes vid sju tillfällen, varav två av besöken avsåg ”på-platsintervjuer”. Med undantag av dessa intervjutillfällen varade besöken ca två timmar vardera och genomfördes dagtid fördelat på vinter, vår, och tidig höst. Vid

besöken iakttog jag i vad mån barn befann sig i parken och vad de gjorde där. Jag letade också efter synliga spår av lek i terrängen.

Servicefunktioner och tillgänglighet

En inventering av befintliga servicefunktioner t.ex. parkeringsplatser, entréer, resekommunikationer, toalett m.m. som har betydelse för användningen av parken redovisas med en inventeringskarta. Inventering av servicefunktioner till parkanläggningen har skett på plats i Boulognerskogen och i dess närmaste omgivning.

Trygghet och säkerhet

För att få veta om Boulognerskogen uppfattas som en trygg och säker plats ställde jag frågor vid samtals- och ”på-platsintervjuer” för att ta reda på om det fanns något som var otäckt eller farligt och vilka delar av parken som det i så fall rörde sig om. Urval av intervjuobjekt och genomförande av intervjuerna beskrivs närmare under avsnittet *Intervjuer* ovan, och i *Bilaga 1* framgår vilka frågor som ställts.

Strukturanalys

Via en strukturanalys inspirerad av Kevin Lynchs metod (Schibbye & Pålstam 2001), klargörs Boulognerskogens strukturella läge i förhållande till staden och parkens tillgänglighet för besökare. Analysen illustreras med en strukturkarta som beskriver stråk, barriärer, knutpunkter, landmärken och målpunkter.

Människor skapar sig en mental bild av staden utifrån hur man rör sig i den. Omedvetet läser vi in stadens struktur och utformning så att vi lär oss att hitta till och känna igen olika platser. Vissa sträckor går vi ofta och lär oss då känna igen detaljer utefter vägen som vi hänger upp

minnet på och infogar i vår mentala bild. Andra ställen som ligger utanför de sträckor vi rör oss och som vi inte har anledning att besöka eller är svåra att ta sig till, har vi sämre kännedom om. För barn är stadens struktur och utformning viktig för att lära sig hitta i staden så att de kan utvecklas till självständiga personer som känner identitet med sin stad. Hur vi väljer att röra oss i staden kan ha betydelse för om en etablering av en verksamhet kommer att lyckas eller inte. Lägen som är bra som mötesplatser ligger ofta utefter sträckor där många människor rör sig eller dit de har anledning att söka sig. Å andra sidan väljer människor ibland platser som ligger avskilt eftersom de har kvalitéer som är omtyckta, t.ex. speciell miljö, lugn och bilfrihet. Jag analyserar hur Boulognerskogen ligger i förhållande till stadens struktur och människors rörelsemönster för att bedöma dess läge för etablering av en stadslekpark. I analysen utgår jag från Lynchs metod (Schibbye & Pålstam 2001) men gör egna anpassningar och tillägg för att bättre passa området som ska analyseras. Lynchs begrepp district/område används inte i analysen.

Stråk. Stråken är de leder som människor färdas utefter t.ex. gator, gångvägar, genomfartsleder m.m. I detta fall har jag valt att låta stråk stå för sträckor där många människor rör sig utefter.

Barriärer. Barriär är en modifiering av Lynch begrepp *gräns*, som jag har valt att se som ett linjärt element som fysiskt eller visuellt bildar en avgränsning som kan inverka hindrande för människors rörlighet i stadsmiljön.

Knutpunkt. Strategiska platser som man färdas till och uppehåller sig vid. Kan vara korsningen mellan två stråk eller ett ställe där man byter transportmedel t.ex. järnvägsstation.

Landmärke. Fysiska element som är lätta att känna igen och som kontrasterar mot omgivningen.

Metoder

Målpunkt. Platser dit många människor väljer att bege sig, t.ex. shoppingcentra, större arbetsplats, skola eller något som lockar till besök. Ingår inte i Kevin Lynch modell.

SWOT-analys

Analysen granskar Boulognerskogen utifrån dess förutsättningar och hur den svarar upp mot att bli en plats för barns lek som också är trevlig att vistas i för vuxna i deras sällskap.

Analysens delar

Styrkor/Strengths. Vad är fördelaktigt med platsen?

Svagheter/Weaknesses. Vilka brister har den?

Möjligheter/Options. Vilka förutsättningar har den som man kan jobba vidare med?

Hot/Threats. Vad kan hindra den från att utvecklas?

SWOT-analysen (Karppi, Kokkonen & Lähtenmääki-Smith 2001) är ett strukturerat sätt att bedöma styrkor, svagheter, möjligheter och hot inför anläggandet av en stadslekpark. Den hjälper till att se vilka möjligheter och begränsningar platsen har, samt vad kommunen som fastighetsägare själv kan påverka genom egna val och beslut respektive sådant som är svårare att påverka eftersom det är beroende av andra människors eller organisationers beslut eller uppfattningar.

3 Lek för nytta och nöje

För att göra lekmiljöer som intresserar barn är det viktigt att kunna förhålla sig till leken både ur teoretisk och ur praktisk synvinkel. Detta kapitel kommer därför att handla om leken som företeelse samt hur barn och deras lek påverkas och påverkas av utemiljöns innehåll och utformning. Andra aspekter som tas upp är bl.a. barns rätt att få vara med och påverka i ärenden som berör dem och få sina åsikter beaktade, lekplatsen och lekredskapens betydelse och användning samt andra praktiska frågor som har betydelse för barns lek, t.ex. tillgänglighet för funktionshindrade och säkerheten på lekplatsen.

Det finns en rad teorier som presenterats genom åren som försöker förklara vad lek är men ingen har lyckats greppa hela problematiken. Teorierna färgas starkt av vilken synvinkel forskaren haft när de angripit problemet och vilka frågor man sökt besvara. Därför bör man snarare se dem som komplement till varandra vare sig de har sitt ursprung i antropologi, etologi, psykoanalys eller intelligensforskning. I dag förknippar man oftast ordet lek med aktiviteter som hör barndomen till men är det helt korrekt? Låt oss titta på lek ur några olika synvinklar.

Lek ur ett språkligt historiskt perspektiv

Ordet lek är mycket gammalt och förekommer i de nordiska språken redan under vikingatiden. För att få en bredare bild av vad lek är kan man studera några ord där ordet lek ingår.

Lekare (*Nationalencyklopedin* 1993, lek) var kringresande gycklare och spelmän som uppträdde på marknader, gator och slott under vikingatid och medeltid. Redan i de isländska sagorna talade man om lekvallar som en plats för friluftaktiviteter och idrott. Under 1800-talet träffades ungdomarna på lekvallarna för att umgås, dansa, gunga och visa sina fysiska krafter med ”lyftstenar”. Lekstugor är kända från 1500-talet som ett dansgille inom- eller utomhus för ungdomar, men kunde också

beteckna de ungdomsgång som utklädda drog runt vid stora högtider och samlade in mat och dryck under sång och allehanda rackartyg. I de gamla sånglekarna som var vanliga förr ingick ofta dramatiska element och de lever till viss del kvar än i dag i barnens ramsor. I de nordiska språken använde man ordet lek både för idrottsaktiviteter och annan lek och man gjorde ingen skillnad mellan dem.

Av detta kan man förstå att lek kunde vara många olika slags aktiviteter som präglades av tillstånd av uppsluppenhet, skämtsamhet, glädje och frivillighet vilket kunde ta sig uttryck i musik, sång, dans, drama eller skämt. Lekarna var framför allt sociala aktiviteter som även vuxna ägnade sig åt där man umgicks och deltog för nöjes skull, antingen som aktiv eller som åskådare. Andra sidor av lekandet kunde vara att jämföra styrka och färdigheter, konkurrera, provocera samt tänja på sociala regler och uppförandekoder.

Leken ur ett teoretiskt perspektiv

Vissa forskare menar att det endast är barnens fantasilek som är den sanna leken och utesluter därför barns skapande och undersökande verksamheter, medan andra anser att detta också ska räknas in. De flesta är överens om att leken utvecklar barnet till att bli en vuxen individ, vilket också sker hos många djurarter som har ett barndomsstadium där lek ingår (Knutsdotter Olofsson 1987). I dag har synen på lek delats i två riktningar. I den ena ser man leken som uttryck för det extatiska tillstånd där barnet ger sig hän och blir som uppslukad av sin aktivitet. I den andra riktningen ser man leken ur ett pedagogiskt perspektiv som ett sätt att lära sig på (Gunne 2005).

Allmänt om forskning kring barns lek

Inom psykologin har man traditionellt skilt på lek och arbete. Arbete utförs för att det är nödvändigt för att överleva, har ett tydligt mål med

aktiviteten och är inriktat på att producera något. Det är någon annan än man själv som ställer krav på prestation och också sätter reglerna för utförandet. Arbete utförs på riktigt, d.v.s. är något som utförs genom en verklig handling. Leken är motsatsen till arbete och en viktig karaktär är att den inte är ”på riktigt” utan ”på låtsas”. Den är spontan på så sätt att den uppstår i ögonblicket och leder omedelbart till en lekhandling. Det är inte målet och resultatet ’produkten’ som är det viktiga i leken utan själva aktiviteten ’processen’ (Knutsdotter Olofsson 1987). Man kan ibland se barn rasera något de just byggt eftersom det är byggandet, förstörelsen samt fantasierna kring dessa aktiviteter som är själva leken.

Forskare inom kommunikationsvetenskap beskriver hur leksignaler sänds mellan individer så att de ska förstå att de handlingar som utförs har en annan innebörd än vad det ser ut att vara. Lesignalerna skiljer ut vad som är lek och allvar, fantasi och verklighet samt när leken börjar respektive slutar. Barn använder sig av ansiktsuttryck, kroppshållning, rörelser, och skratt för att visa att det de gör är på lek. Ibland använder de ord för att förstärka signalerna eller korrigera när de missuppfattats. Att lära sig förstå leksignalerna är en mycket viktig del i barnens utveckling för att bli en socialt fungerande individ (Knutsdotter Olofsson 1987).

Kognitionsforskaren Jean Piagets lekteori (citerad i Norén-Björn 1977) har påverkat hur pedagogiken har utvecklats. Han koncentrerar sig på den lärande människan där barnet successivt ska utvecklas så att det får de färdigheter och kunskaper som vuxna har. Det lilla barnet passerar genom olika stadier av lek i en bestämd ordning från primitiv till allt mer komplicerad lek, där leken uppstår som ett resultat av den utvecklingsnivå barnet befinner sig på. Han menar att barnet själv har förmåga att leta upp den typ av aktivitet som stämmer med dess utvecklingsnivå. Numera har forskarna alltmer frångått Piagets syn på att lekstadier ska uppstå i en viss ordning. Man har kunnat konstatera att de kan pågå parallellt under barndomen om än i olika avancerad form.

Psykologer vänder sig mot Piagets teori eftersom den inte tar hänsyn till omgivningens påverkan på barnet. Birgitta Knutsdotter-Olofsson som är psykolog och pedagog samt psykologen Eva Norén-Björn har båda under många år forskat kring barns lek. De framhåller att också vuxna

har en viktig roll i barnens lek som förebilder att härma och igångsättare av lek (Knutsdotter Olofsson 1987; Norén-Björn 1977). Enligt Knutsdotter Olofsson (1987) är låtsasleken mycket viktig eftersom den innehåller så många moment som man behöver behärska som vuxen. Här lär sig barnet att skapa påhittade situationer, anta olika roller, planera för framtida händelser och ge föremål en annan innebörd än de i verkligheten har. I låtsasleken hittar man grunden till den kreativitet som behövs inom både konst, vetenskap och näringsliv.

Dagens forskare ser annorlunda på barns lek än vad som var fallet under 1970- och 1980-talen då många studier utfördes. Förr betraktades leken ur ett vuxenperspektiv där barnen skulle aktiveras av vuxna och leka rätt sorts lekar för att vara pedagogiska och socialt uppbyggande. Numera sätter man barnet i fokus och intresserar sig för hur leken ter sig när barnet får bestämma själv.

Miljöpsykologen Fredrika Mårtensson hör till de forskare som sätter barnens egen lek i fokus. Hon har studerat hur utomhusmiljön påverkar förskolebarns utomhuslek (Mårtensson, F. 2004) och har kunnat visa att utomhusmiljön har stor betydelse för vilken typ av lek som uppstår och hur barnen använder olika delar av den i sin lek. Barnen anpassar sin lek efter miljöns innehåll och utformning i så hög grad att det kan tyckas att det är miljön som leker med barnen och inte tvärt om. De använder sig utav den fysiska miljön både som inspiration till lekens innehåll och som arena att utöva den på. Miljön påverkar inte bara lekens innehåll utan också barnens sinnesstämning, där miljöer som genererar intensiv och djup lek skapar upplevelser av glädje, entusiasm och samhörighet med lekkamraterna.

Leken med utgångspunkt i hjärnan

Matti Bergström är läkare, professor emeritus i fysiologi vid Helsingfors universitet, medlem i Finlands vetenskapsakademi och har under lång tid studerat hjärnans funktion. Han försöker utifrån hjärnforskningen förklara hur fysiska strukturer och funktioner i hjärnan påverkar

människan som själslig varelse. Hans idéer är kontroversiella och har väckt stor uppmärksamhet, där somliga anser att han står för en helt ny syn på människan medan andra förhåller sig mer kallsinniga. Framställningen i detta avsnitt bygger på Bergströms teorier om hur hjärnan påverkas och byggs upp av lek (Bergström 1997). Han konstaterar att människan är oförutsägbar och betar sig både rationellt och irrationellt på samma gång. Goda sidor såsom att kunna tänka i nya banor, skapa konst och musik, uppleva mystik, andlighet, förmåga till empati och omsorg existerar samtidigt som det förekommer destruktiva beteenden med våld, stöld, hänsynslöshet och förstörelse. Ursprunget till våra goda och dåliga sidor anser han har sin grund i hjärnans fysiska struktur och funktion som till stor del utvecklas under barndomen. Om hela hjärnans förmåga tillåts utvecklas på bästa sätt ger det också varje individ den bästa förutsättningen att möta livets utmaningar. Sitt synsätt utvecklar han vidare i teorier om barns lek. Leken anser han, är nödvändig för att barnen ska utvecklas både fysiskt och psykiskt och för deras förmåga att vara kreativa som vuxna. Men det är viktigt menar Bergström, att vuxna förstår att barn leker för att det är deras naturliga tillstånd och inget de väljer att göra.

Barn och vuxna upplever världen på olika sätt därför att deras hjärnor inte fungerar likadant. Fysiska strukturer i hjärnan som påverkar beteende, känsloliv och verklighetsuppfattning har förändrats hos de vuxna jämfört med barnets hjärna. Olika delar av hjärnan har olika utvecklingsperioder och rätt typ av stimulans vid rätt tidpunkt skapar de bästa förutsättningarna för en god utveckling hos barnet. Vi föds med en mängd hjärnceller som med de erfarenheter barnet får genom leken förgrenar sig och bildar nervbanor för att styra olika beteenden. Lek är således inte bara en psykologisk aktivitet hos barnet utan också motorn som driver utvecklingen av hjärnans fysiska struktur.

Bergström beskriver hjärnan som uppdelad i tre system; hjärnstammen, hjärnbarken och det limbiska systemet, se figur 2. Hjärnstammen, står för medvetandefunktion, organfunktion, och primitiva rörelser m.m. och skapar impulser som han kallar kaotiska eftersom de är oordnade och har en nedbrytande funktion på redan uppbyggda strukturer i hjärnan.

Hjärnbarken står för uppbyggande och ordnande av strukturer, och är centrum för motoriska och kognitiva förmågor t.ex. komplicerade rörelser, ta emot och lagra information, analys, tidsuppfattning, rumsuppfattning och logiskt tänkande. Hjärnbarken är outvecklad på små barn och börjar utvecklas på allvar först i 7-8 årsåldern, för att bli färdig vid ca 17 års ålder. Det limbiska systemet lokaliseras till området mellan stammen och barken men är inte ett avgränsat ställe i hjärnan utan en samling av nervbanor och olika centra där bl.a. talamus spelar en viktig roll som kopplingscentral mellan hjärnstam och hjärnbark. En stor mängd av dessa nervbanor bildas genom barnets lek under uppväxten. I det limbiska systemet finns enligt Bergström det man kan kalla barnets ”jag” och är det ställe där leken uppstår. Hos barn dominerar signalerna från hjärnstammen tankar och beteende och hos vuxna de från hjärnbarken vilket innebär att barn är impulsiva och fantasifulla men saknar de vuxnas sinne för ordning, struktur, logik samt rums och tidsuppfattning.

I hjärnstammen finns det medfödda medvetandet som väcks av impulser från våra sinnen. Väckningen är nödvändig för att vi först ska bli intresserade och om stimulansen är tillräcklig blir vi därefter nyfikna för att till sist bli entusiastiska. I det entusiastiska stadiet befinner sig barn när de leker och vuxna när de upplever kreativitet. I samma område som medvetandet finns nervkärnor och nervbanor som aktiverar kroppens muskler och röstresurser. Forskning visar också att muskelaktivitet i sig medför signaler till hjärnstammen som i sin tur kan medverka till väckningen av medvetandet. När barnen befinner sig i intensiv lek genererar det livliga kroppsrörelser, skrik, skratt och sång. Det är särskilt i de vilda lekarna som detta kommer till uttryck. I hjärnstammen finns också nervstrukturer som hänger samman med barns förkärlek för att gunga, snurra, rutscha eller rulla så att de blir vimmelkantiga eller uppleva tyngdlöshet och svävande känslor.

Lek är ett möte mellan kaos och ordning där lekens uppgift är att störa de ordnade strukturerna i hjärnbarken så att nya skapas. Utan kaosströmmarna blir detta omöjligt. Lek hos barn är i grund och botten det vi kallar kreativitet hos vuxna. Om barn i för tidig ålder eller ensidigt tränas i lekar som mest stimulerar hjärnbarken, d.v.s. pedagogiska lekar

som syftar till att barn ska lära sig kunskap eller färdigheter, gynnas hjärnbarkens utveckling på bekostnad av hjärnstammen och kan hindra mognaden av andra viktiga områden som har betydelse senare i livet. Forskningen visar att både barns lek och kreativiteten hos vuxna hämmas av för mycket ordning och regler och går heller inte att uppnå via logiskt tänkande. De kaotiska impulserna från hjärnstammen kallar Bergström för svarta medan de som kommer från hjärnbarken kallas vita då de står för ordning och kunskap, d.v.s. sådant som vuxna anser vara bra egenskaper. Båda är viktiga ingredienser i lek men det är de svarta kaosströmmarna som är grunden för de vitas existens.

Figur 2 Hjärnstammen, hjärnbarken och det limbiska systemet.

Svarta och vita lekar

Utifrån hjärnans funktion utvecklar Bergström ett resonemang (Bergström 1997) om svarta och vita lekar där de svarta härrör från medvetandet i hjärnstammen 'kaos' och de vita lekarna från hjärnbarken 'ordning'. I de svarta lekarna ser vi inslag av våld, förstörelse, elakheter men också det fantasifulle, vilda, djärva och utmanande vilket förekommer hos alla barn men som ofta motarbetas av de vuxna eftersom de anses olämpliga. De vita lekarna syftar till att lära barnen nyttig kunskap, regler och komplicerade rörelser d.v.s. lekar som stimulerar hjärnbarken med dess fasta strukturer och ordning. När barn får leka fritt förekommer det både svarta och vita sidor i samma lek vilket är helt naturligt eftersom barnet ständigt påverkas av impulserna från hjärnstammen och hjärnbarken. Eftersom de svarta lekarna uppenbarligen finns fyller de också ett syfte i utvecklingen av hjärnan. Även de vita lekarna behövs för att skapa strukturer av ordning vilket är grunden för logiskt tänkande. Logiken har till syfte att bringa ordning i kaosströmmarna från hjärnstammen. Barn som har svårt att utveckla ordnade system i hjärnbarken visar ofta aggressivt beteende, har svårt att få ordning på sin tillvaro och kan bli destruktiva. För mycket regler och restriktioner i barnens liv gynnar å andra sidan strukturer av ordning på bekostnad av kaos vilket ger stillsamma samt "snälla och lydiga" barn som kan bli hämmade i sin kreativitet vilket i svåra fall kan leda till att barnet slutar att leka. Bergström menar att barn ska tillåtas leva ut både de svarta och vita inslagen i leken och därför få leka fritt vad de vill och när de vill. Det finns heller ingen övre ålder när barn ska sluta leka eftersom de leker så länge de har behov av det. Vuxna ska försöka vara toleranta för de mer vilda inslagen, inte styra lekens innehåll och ingripa bara när det finns risk för skada.

Enligt Bergström styrs barnens tillvaro idag för mycket av vuxna som fokuserar på de vita lekarna och missgynnar de svarta oavsett om det gäller föräldrar, pedagoger eller idrottsledare. Vuxna vill gärna att barnen ska lära sig nyttiga saker allt tidigare i livet i tron om att det ska gynna barnens kunskap och kreativitet. Barn är av naturen nyfikna och vill

lära sig saker men när de tvingas in i ordnings- och kunskapsområdet i skolan utan att få utlopp för sitt behov av rörelse och lek slocknar mångas entusiasm som är drivkraften till att vilja lära. Om barn tillåts vara lekfulla både hemma och i skolan bidrar det till att de utvecklas både fysiskt och psykiskt på ett optimalt sätt och kunskapen kommer med på köpet.

Några exempel på olika typer av barns lek

För att skapa bra lekmiljöer bör man känna till hur barn leker. Eftersom de flesta forskare som utvecklat egna lekteorier även har egna benämningar på olika typer av lek råder ingen samstämmighet i nomenklaturen. Även om Piagets teorier idag är omdiskuterade har han ändå beskrivit barns lek utifrån noggranna observationer och hans benämningar på olika lekstadiet (övningslek, symbollek och regellek) refereras ofta i litteraturen. Jag föreslår att man i stället ser Piagets lekstadiet som lektyper, d.v.s. beskrivningar av lek vilka kan förekomma parallellt under stora delar av barndomen i mer eller mindre avancerad form och i olika blandningar. De blir då intressanta exempel på hur barn leker. Det finns också lek som inte passar in i Piagets nomenklatur varför jag har lagt till några lektyper som är vanligt förekommande.

Övningslek (Norén-Björn 1977)

Barnet övar sina sinnen och att behärska sin kropp genom att krypa, gå, smaka, balansera, klänga, rulla, lukta, plaska i vatten m.m. Övningsleken är särskilt vanlig hos de minsta barnen upp till ca 2 års ålder men förekommer även hos större barn, då i mer avancerad form efter barnets förmåga.

Symbollek (Norén-Björn 1977)

Ungefär vid 1,5 – 2 års ålder börjar barnet använda sin fantasi i leken t.ex. låtsas äta eller sova eller använda föremål som symboler för sina fantasier. Till en början kan föremålen vara mycket enkla utan att behöva likna det som fantasierna handlar om. Exempelvis kan en sten bli en brummande bil. Så småningom lär sig barnet också att kombinera intryck från vardagslivet med användandet av föremål. Symbolleken kallas ibland också fantasilek eller låtsaslek. När barnet blir ca fyra år blir symbolleken mer verklighetsanknuten och barnet prövar att försätta sig i olika roller t.ex. mamma, pappa, barn. Ibland kallas denna typ av symbollek för rollek. Mycket av leken går ut på att bestämma vem som ska vara med, vad som ska lekas, och vem som ska göra vad. Omkring 7-årsåldern blir det allt viktigare att leken liknar verkligheten. Barnen lever sig in i sina rollekar och för ofta in ett vuxenperspektiv, d.v.s. agerar med språk och handlingar som om de vore vuxna. Barnen föredrar nu föremål som är verklighetstroga. När de bygger konstruktioner har de ofta en förebild i verkligheten som de försöker efterlikna. I all symbollek är tillgången på lösa föremål eller material viktigt för att den ska uppstå. Det går t.ex. inte att leka affär utan att ha något att handla med.

Regellek (Norén-Björn 1977)

Detta är sociala lekar som innehåller mycket rörelse vilket tränar kropp, koordination och samarbete, där några eller många barn leker tillsammans efter på förhand bestämda regler. Hit hör t.ex. inte-nudda-marken och hoppa hage. I många regellekar antar barnen också olika roller eller funktioner t.ex. kull, följa-John, fotboll och brännboll. Regellekarna är vanliga från ca 7 år och uppåt och har ofta en lokal prägel där lekar och regler ärvs från äldre generationer av barn i området. Regelverket är viktigt i leken och det blir ofta mycket diskussioner om hur reglerna ska tolkas och om någon brutit mot dem.

Konstruktionslek (Norén-Björn 1977)

Barnet bygger med hjälp av löst material t.ex. grenar, stenar, klossar, brädor och snören. Piaget räknar detta som ett mellanting mellan lek och inläring. Många psykologer och psykoanalytiker anser inte detta vara lek utan ett medel för att uttrycka lek.

Kojlek (Kylin 2004)

Att bygga koja är starkt förknippat med barnens känsloliv och sociala behov. Med kojbyggandet tar barnen en plats i besittning och gör den till sin. Det är både en hemlig och social plats på samma gång som ofta ligger dold för omvärlden och dit bara särskilt inbjudna får komma. Både små och stora barn bygger kojor men byggandet är vanligt i åldrarna mellan 7-10 år. Kojan kan vara allt från en enkel markering på marken till avancerade skapelser av byggmaterial och annat skräp. En viktig del i kojleken är att hitta en lämplig plats att bygga på och föremål till byggandet. Platsen väljs med stor omsorg och är alltid avskild och privat även om den ligger strategiskt i förhållande till stigar, hus och lekredskap. Om den byggs av löst material väljer barnen något som de kan utgå ifrån t.ex. ett träd eller en sten. Viktigt är att platsen är insynsskyddad med högt gräs eller tätt buskage.

Bråklek (Knutsdotter Olofsson 1987)

Barn och särskilt pojkar tycker om att vänskapsbråka där de jagar varandra, klämmer, boxas, brottas och retas. Bråkleken är både fysisk och social på samma gång och är vanlig redan under tidig förskoleålder och som mest intensiv i 4-5 årsåldern. Hos pojkar fortsätter den långt upp i vuxen ålder. Den sociala aspekten av bråkleken är viktig eftersom man bråkleker med dem som man har ett vänskapligt förhållande till. Den ställer höga krav på deltagarnas förmåga av tillit till varandra

och att kunna läsa av leksignaler så att leken inte övergår i riktigt slagsmål. Bråklekarna är yviga, kräver stort utrymme, kan medföra både blåmärken, förstörda saker och kläder. Därför stoppas de ofta av vuxna när det går vilt till.

Springlek (Mårtensson, F. 2004)

Springlek är min egen benämning på en lek som Mårtensson beskrivit, där utomhusmiljöns utformning lockar barnen till rörelse. De springer i grupp upp för kullar, sicksockar mellan buskar och stenar, rundar strategiskt placerade träd eller byggnader och tar ny sats i nerförsbackarna i cirklande rörelse under stöj och skratt. Springlekarna har en tydlig riktning som påverkas av terrängens utformning och strategiska landmärken att ta sikte emot. De har en stark social prägel där samspelet mellan barnen i gruppen är viktigt men också att hålla koll på och involvera andra lekande barngrupper i närheten. Ofta ingår fantasimoment i springandet t.ex. tjuv och polis eller där några låtsas vara farliga djur som ska fånga och äta upp de andra. Kommunikationen mellan barnen sker genom leksignaler via kroppsuttryck, skrik, skratt, mimik och till mindre del av ord.

Leken utomhus

Fredrika Mårtensson (Mårtensson, F. 2004) har studerat förskolebarn för att se hur utomhusleken påverkas av utformningen av utemiljön. Hon visar att det inte bara är detaljerna i omgivningen som inverkar på leken utan även miljön som helhet. I en varierad utomhusmiljö med kuperad terräng som innehåller både öppna och mer rumsliga ytor uppstår ofta springlekar. Särskilt kullar i öppen terräng tycks skapa ett sug efter fysisk rörelse där barnen springer upp och ner eller rullar, hasar och kanar. Det är inget planlöst springande utan har en riktning som tar sikte på karaktäristiska element i terrängen. Springlekarna innehåller ett stort mått

av fantasi där barnen ikläder sig olika roller, ofta som jägare och byte. Det tycks som om miljön, kroppens rörelser och interaktionen mellan barnen samverkar till att generera ett flöde av fantasier som snabbt kan skifta i innehåll och som levs ut i leken. Vissa miljöer lockar mer än andra och det uppstår dynamiska områden där lek är mer frekvent och lätt varierar i sitt innehåll. Barnen håller koll på vilka lekaktiviteter som pågår och har lätt att växla mellan olika lekteman och gruppkonstellationer. I miljöer som har en variation av öppna ytor och slutna rumsbildningar, plan mark, kullar, olika material och vegetation hittar barnen många platser för lek vilket gör att olika typer av lek kan pågå samtidigt. Detta minskar risken för att konflikter uppstår mellan barnen som då slipper konkurrera om lekattraktionerna. I stället kan man se en positiv effekt på samvaron mellan barnen med ökad gemenskap, generositet och öppenhet.

Barnen upplever enligt Mårtensson omgivningen med sina sinnen och blir känslomässigt påverkade av den. Det kan vara fysisk sinnlighet som när barnen gungar, rullar och snurrar så de upplever hisnande känslor eller blir vimmelkantiga. I den mentala sinnligheten samspekar fantasi och miljö genom att barnen letar upp speciella platser för att greja med vatten, lera och sand eller krypa i buskage och göra hemliga bon och gångar. Det är särskilt i gränslandet mellan det slutna buskaget och den öppna gräsytan som leken tar plats. Här kan de fly in och göra sig osynliga en stund för att sedan hoppa ut och överraska på något annat ställe. Barn är experter på att finna rumsligheten i terrängen och att hitta speciella karaktärer. En solig glänta i ett vegetationsparti, utrymmet under trädets grenar eller en samling stenar är exempel på platser som de gärna söker upp för att leka eller bara träffas och samtala. Naturen är en omtyckt lekmiljö eftersom den bjuder på stor variation. Den har vad många anlagda miljöer saknar, nämligen kuperad terräng samt en mångfald av material, färger, dofter, ljud och djurliv. Samma material kan ha en mängd olika användningsområden. Vegetationen kan t.ex. användas till att klättra, klänga, hänga, svinga och krypa i, lika väl som det utgör byggmaterial för hyddor och andra anläggningar. Mårtensson fann vidare att djurlivet fascinerar barn och de undersöker insekter och andra djur med stor nyfikenhet. Barn är sakletare och går på upptäcktsfärd för att

hitta vackra stenar, kottar, pinnar, växter, blad och bär som de använder i sin symbollek. Det är inte bara naturmaterial som väcker intresse utan även bortkastade saker från vuxenvärlden som de hittar (Norén-Björn 1977). Vatten är särskilt uppskattat i barnens lekmiljö och tilltalar deras sinnlighet. De njuter av att känna, smaka, lukta och plaska men framför allt att skapa med hjälp av vatten. När snö och is börjar smälta blandar de issörjan med jord och sand i hinkar för att göra geggamoja och baka kakor som de dekorerar med blad och stenar från omgivningen. De kan köa för att få stå under hängrännorna när det regnar och uppfyllas av känslan av vattnets forsande och smattrande mot regnkläderna.

Barn vill leka tillsammans med andra barn. Det kan vara allt ifrån små grupper med 2-3 barn för förtroliga samtal och symbollek, till regellear med många deltagare. Den sociala förmågan att leka tillsammans med andra grundläggs mellan 1,5 – 2 års ålder för att sedan fortsätta att utvecklas under många år. Fram till 3-årsåldern har barnet stort behov av vuxnas stöd och hjälp i leken. Det är i tvåårsåldern som den viktiga bråkleken börjar där barnen lär sig förstå och använda leksignaler men också utveckla socialt uppförande t.ex. att turas om i leken (Knutsdotter Olofsson 1987). När de sociala förmågorna ökar minskar barnets behov av vuxna som lekpartners och de vill istället leka med kompisar.

För barn i 8-10 årsåldern är regelkarna och kojbyggandet viktiga sysselsättningar. Lekplatser har en stor betydelse som mötesplatser, ställen dit man går för att få leka med andra barn eller där man bestämmer träff för att sedan bege sig någon annan stans (Gehl 1980). Undersökningar av 8-11 åringarnas utomhuslek (Berghlund, Jergeby & Kreutzfeldt 1985) visar att barn i 8-årsålderna fortfarande tillbringar sin utevistelse på fritiden inom synhåll från hemmet på den egna gården, gatan utanför hemmet, granngården, eller i naturmarken i anslutning till bostadsområdet. Kojbyggande, utforskande, sakletande och diverse regellear är vanliga. Intresset för det sociala livet omkring dem vaknar och de iakttar vardagslivet genom att smyga eller spionera från gömställen där de kan se men inte synas.

När barnen kommer upp i 11-årsåldern ökar aktionsradien väsentligt, och de letar egna platser som antingen är sociala med mycket folkliv

där de kan se och bli sedda, eller ställen där de kan få vara i fred. Mellan 8-11 år pågår således en frigörelseprocess där barnen övergår från att vara hemorienterade till att söka sig ut i samhället. Om barn ska våga upptäcka omvärlden måste de känna sig trygga både i fråga om trafiksituationen, omgivningens utformning och i mötet med vuxna. För 11-åringarna är bollsport och idrott i både spontan och organiserad form, samt andra regellekar viktiga fritidssysselsättningar. De spenderar också mycket tid med att cykla omkring både i staden och i naturmark eller vara tillsammans med kompisar. Möjligheten att träffa och leka tillsammans med kompisar är för övrigt det som betyder mest för barn när de väljer ställen att vara på (Berglund, Jergeby & Kreutzfeldt 1985). Om lekkamrater saknas hjälper det inte att utomhusmiljön är innehållsrik, den upplevs ändå som tråkig.

Landskapsarkitekten Maria Kylin har i en doktorsavhandling (Kylin 2004) studerat barns erfarenheter och upplevelser av utemiljöer och hur detta kan tas tillvara i den fysiska planeringen. Idag skjutsas barn till och från skolor och fritidsaktiviteter vilket var ovanligt förr och många barn går miste om vägen till aktiviteten som tillfälle för lek och upptäcktsfärder. När skolan är slut vistas många barn på fritidshem tills föräldrarna hämtar på kvällen och dessutom tillkommer alla fritidsaktiviteter som anordnas och leds av vuxna som barnen deltar i. Barns tid för egen spontan lek minskar och de hinner bli ganska gamla innan de tillåts röra sig fritt utan övervakning. Kylin pekar på vikten av att barn måste få tid för egen lek och hitta sina egna platser. På det viset utvecklar barnen sin orienteringsförmåga och lär sig hitta i närmiljön, vilket bidrar till att skapa identitet med omgivningen. Att hitta och skapa sina egna platser blir en del av leken när de bygger kojor av grenar, brädor och annat skräp. I undersökningen framkom att barn föredrar platser där det går att göra många olika saker på samma ställe, där de kan hitta och samla saker, slipper biltrafik och där de kan uppleva spänning t.ex. övergivna platser med lämningar från vuxnas aktiviteter.

Barn har rätt att leka och att påverka

Under lång tid har man tillämpat en syn på barn där de ses som objekt som ska utvecklas till vuxna individer genom att fyllas med kunskap och färdigheter. Stor möda har genom åren ägnats åt hur vuxna genom pedagogik och lekredskap kan påverka barnen så att de får en god utveckling. På senare år har man ändrat synsätt till att se barn som självständiga individer med egen kompetens, rätt att forma sitt liv, ha åsikter samt att påverka. Man koncentrerar sig på vad barnet vill göra och hur barnet påverkar och påverkas av den omgivande miljön (Kylin 2004). Synsättet stöds av FN:s konvention om barnets rättigheter som Sverige har skrivit under, där det i bl. a. artikel 6 och 31 står att barn har rätt till liv och utveckling samt vila, fritid, lek och rekreation. Barn har också enligt artikel 12 rätt att bli tillfrågade om sin åsikt och att den också ska tillmätas värde när myndigheter och beslutsfattare beslutar i ärenden som rör barn. Barns åsikter är inte mindre värda än vuxnas och kan inte längre viftas bort bara av den anledningen att de kommer från barn. Enligt konventionens artikel 3 ska alla privata och offentliga välfärdsorganisationer, politiker, administrativa myndigheter, lagstiftare m.fl. låta barnets bästa komma i första rummet när åtgärder görs eller beslut fattas som berör barn. Barnkonventionen är inte att jämföras med en svensk lag men ska ändå uppfyllas genom att svensk lag tolkas i konventionens anda och rättspraxis och lagar ändras så att konventionen uppfylls (UNICEF 1989).

Barnkonventionen ställer höga krav på intresse och kunskap hos planarkitekter, fysiska planerare och andra representanter som ska företräda barn när, barnets perspektiv ska integreras i den fysiska planeringen. I Kylins avhandling (Kylin 2004) framgår att barn och de som planerar utemiljön ser på den på helt olika sätt. Planerare beskriver miljön i generella termer med tonvikt på karaktärer, rör sig i en övergripande skala och tänker på barns behov av lek främst när det gäller lekplatser, skolgårdar och att spara natur. Barn beskriver platser mycket specifikt och detaljerat och använder sällan generella benämningar som skolgården, lekplatsen eller naturen, utan pratar om trädgården där man

pallar frukt eller platsen där man byggde en koja. Barn pratar m.a.o. om platser som förknippas med vad de gör och hur de upplevs t.ex. bus, sociala aktiviteter eller hemligheter (Kylin 2004). De som utformar miljöer för barn bör involvera barn i utformningsprocessen och tänka i banor av aktiviteter och upplevelser samt koppla dem till specifika platser.

Lekplats eller lekbara miljöer?

Förr fanns inga särskilda lekplatser för barn utan de lekte överallt. Boende, vuxnas arbetsplatser och barnens vistelsemiljö var då ofta samma ställe. Barnen var integrerade i de vuxnas värld, inte åtskilda som de är nu. Barnen fick i stor utsträckning rå sig själva och i städerna drev barnen omkring och hittade på bus. Eftersom städerna hade både social misär och farliga miljöer var man rädd att det kunde leda till kriminalitet. Leken måste därför kontrolleras. På 1800 och 1900-talet började man bygga särskilda lek- och idrottsplatser i städerna för att försöka samla barnen så man visste var de var och kunde hålla koll på vad de gjorde (Lenninger & Olsson 2006). Från att ha varit ett sätt att kontrollera och styra barnens lek har lekplatserna istället blivit en plats där barn ska kunna leka tryggt och riskfritt, men också fungera som utflyktsmål och mötesplats för barn och föräldrar.

Där lekte vi som barn!

Alla vuxna har minnen från när de lekte som barn. De kan ge en ledtråd till vad som intresserar barn och hur miljöer för lek kan se ut. Jag ville bilda mig en egen uppfattning om barns utomhuslek och se om de stämde med de forskningsresultat jag tagit del av. Därför bad jag vuxna människor i olika åldrar, att berätta om roliga lekminnen utomhus som de upplevt som barn. Frågan ställdes i samband med de samtals- och ”på-platsintervjuer” som jag genomförde som en del i examensarbetet. Andra barndomsminnen har jag fått berättat för mig helt spontant utan att

behöva fråga, av personer i bekantskapskretsen och av andra som jag kom i kontakt med under examensarbetet. Tillvägagångssättet för intervjuerna och hur jag fick ta del av barndomsminnen via personliga kontakter finns beskrivna i avsnittet *Metoder*. Jag ville få reda på vilka utemiljöer som de tillfrågade nämnde och vad de hade lekt när de upplevde att de hade roligt. Jag ville också veta om de spontant nämnde lekplatser som ett roligt ställe att leka på och vad de gjorde där. Avsikten med intervjuerna var inte att genomföra en vetenskaplig studie av lekmiljöer utomhus utan att få ta del av olika människors erfarenheter av utomhuslek och se vilka lekar och miljöer som varit betydelsefulla för dem. Totalt har 19 personer bidragit med sina minnen av utomhuslek. Eftersom många av minnena är intressanta att ta del av återfinns de som referat i *Bilaga 2*.

Av intervjuerna framgår att många barndomsminnen utspelar sig i skogen intill villaområdet där man växte upp. Skogen var ett ställe där man kunde göra många olika saker och där man fick vara i fred. Det fanns intressanta djur, tillgång till specifika miljöer med vatten eller grus och man kunde gå på upptäcktsfärd, bygga hyddor, anläggningar, göra leksaksdjur och cykelkrossbanor. Skogen som miljö att leka i stämmer bra in på det som Maria Kylin kommit fram till i sin forskning (Kylin 2004), att barn ofta väljer en plats som har flera funktioner, d.v.s. går att använda på många olika sätt. Både männen och kvinnorna berättar hur de i skogen kombinerade konstruktions- och symbollek i samma lek. Skogen användes som beteckning för platsen för lek men man förstår att det inte var vilken skog som helst utan att det rörde sig om speciella platser. Antingen var det trädungen utanför huset eller så kunde det vara bäcken eller grustaget. Även om det bara framgår tydligt av en berättelse kan man ana att platserna ibland fick särskilda namn, ett tecken på att barnen har gjort den till sin plats.

För de personer som berättat att de växte upp inne i städerna eller i stadslignande miljö utan tillgång till skog, var det gatan och bostadsgården som var den naturliga platsen att leka på och i några fall även lekplatsen. I förbigående kunde de nämna att de byggde hyddor också. I motsats till ytterstads- och landsbygdsbarnen nämnde de inte att de byggde anläggningar och saker som de använde i symbollek. I de

intervjuades fall tycks det som om gatan, bostadsgården och lekplatsen gynnade regellekar medan skogsmiljön gynnade kombinationen av konstruktions- och symbollek. Endast en person uppvuxen i innerstad berättade spontant att han brukade bygga saker att leka med och då fick han skaffa byggmaterialet själv. Tillgång till material att bygga eller pyssla med tycks vara viktigt för att symbollek ska uppstå, vilket också flera forskare kommit fram till (Mårtensson, F. 2004; Norén Björn 1977). Att utforska omgivningarna var något de tillfrågade ägnade sig åt både i stadsmiljö och i skogen. I stadsmiljön undersökte de hus och spännande gånger, medan det i skogen var vart okända stigar ledde. Vatten och djurliv återkommer i flera berättelser som är viktiga ingredienser i deras lek miljö, vilket också bekräftas av Mårtenssons studie (2004).

Flera av de intervjuade kvinnorna berättade ingående om symbollek och regellekar, medan männen valde att prata om regellekar, bygga banor, utforska, experimentera och leta upp saker. Om de ena eller andra lekarna är vanligare hos flickor respektive pojkar går det inte att uttala sig om utifrån intervjuerna, men symbollekarna tycks ha skapat starka minnen hos flera av de intervjuade kvinnorna medan utforskande och experimenterande gjorde det hos många av männen. Att bygga koja pratade båda könen lika mycket om. Sammantaget anser jag att det som kom fram i intervjuerna mycket väl stämmer överens med de iakttagelser och slutsatser som Maria Kylin redovisar i sin avhandling om hur barn väljer sina egna platser (Kylin 2004).

Många av de intervjuade sade att de sällan eller aldrig lekte på lekplatser och i de fall man gjorde det hade de funktionen av träffpunkt där kvarterets barn samlades och lekte regellekar. Lekplatsens betydelse som träffpunkt vittnar flera forskare om (Gehl 1980; Kylin 2004). Några sade rent ut att lekplatserna var tråkiga. Mycket få av de tillfrågade personerna nämner de fasta lekredskapen på lekplatser, och gör de det är det ofta gungan och rutschkanan de ger som exempel. Flera kvinnor pratade positivt om lekstugor där man lekte symbollek. I samtliga fall var det naturtrogna hus med dörr som gick att stänga och som oftast fanns på den egna tomten. Gungan var populär både på lekplatsen, bostadsgården och på den egna tomten.

Man kan se att både de svarta och vita lekarna finns representerade i barndomsminnena. De svarta lekarna som personerna berättar om tycks gynnas av att barnen fick vara ifred från de vuxnas omedelbara uppsikt, vilket också Matti Bergström framhåller (Bergström 1997). De vita regellekarna som var mycket vanligt förekommande hos de tillfrågade hade här inte samma behov av avskildhet utan kunde utövas i de flesta miljöer bara det fanns tillgång till lämpliga ytor.

Det var fler kvinnor än män som berättade om sina barndomsminnen och de allra flesta växte upp i villaområden eller i små tätorter där naturmarken fanns på nära håll. Vissa av personerna hade heller inte haft tillgång till någon nära belägen lekplats där de bodde som barn. Dessa förhållanden kan ha påverkat att det var så många som hade skogen som lekplats och så få som berättade om lek på lekplatser. Det var också få av de tillfrågade som vuxit upp på ren landsbygd, i ett annat land eller i en storstad. De barndomsminnen som berättas handlar i allmänhet om tiden mellan ca 7–12 års ålder samt några som utspelades under tonårstiden. Hur de lekte när de var yngre hade de svårt att komma ihåg. Barndomsminnen är intressant exempel på lek för barn från ca 7 års ålder och uppåt, men inte för de mindre barnens lek. Man måste också ta i beaktande att barndomsminnena ligger långt tillbaka i tiden, mellan ca 15- 65 år och ger inte någon rättvisande bild av hur barns miljöer för utomhuslek ser ut idag. Samhället och barns villkor för att få vistas ute på egen hand har förändrats och nya lekar och leksaker har kommit till medan andra försvunnit. Trots detta finns det mycket i barndomsminnena som inte förändras med tiden som har med sinnesupplevelse, fantasi, upptäckande och skapande verksamheter att göra som är aktuella även idag.

Lekbar miljö

IPA – Barns Rätt Till Lek i Sverige, är den svenska delen av den internationella organisationen IPA – Association for the Child's Right to Play som länge kämpat för att förbättra barnens lekmöjligheter. IPA anser

(Qvennerstedt 2004) att staden generellt sett måste bli mer barnvänlig i sin utformning för att barn ska ha möjlighet att leka spontant. Det handlar dels om att skapa en trygg utomhusmiljö med ett nätverk av gång och cykelbanor eller gårdsgator så att barn kan släppas ut på egen hand men också att göra stadsmiljön mer intressant för barn att leka i. IPA vänder sig mot att lekplatser utformas slentrianmässigt med prefabricerade lekredskap som inte kan tillfredsställa barns nyfikenhet eller behov av spänning och utmaning. Enligt IPA är det inte lekredskap barn behöver utan yta och plats för lek på sina egna villkor. Om man enligt IPA minskar ned på lekredskap som både är dyra i inköp, anläggning, underhåll samt har snåriga säkerhetsbestämmelser kan man istället satsa på ytor, rumsligheter, djurliv, träd, buskar, stockar, stenar, bygglådor, olika markmaterial, fördröja regnvatten, anlägga eldplatser och sittplatser. Vuxna måste också lära sig att inte se barnens ordning som oordning utan som ett tecken på en utvecklande och kreativ miljö. Man får då en som jag valt att kalla det lekbar miljö i stället för en plats med lekredskap. Den möter barnens behov av lek på ett bra sätt, men är billigare att anlägga och sköta jämfört med traditionella lekplatser, eller som IPA uttrycker det ”dubbelt så bra - hälften så dyrt, hälften så dyrt -dubbelt så bra”.

Lekplatser

Eftersom lekplatser fortfarande är samhällets officiella sätt att tillhandahålla lekmiljöer för barn i tätorter är det viktigt att veta hur de fungerar för lek.

Eva Norén-Björn genomförde en utvecklingspsykologisk studie (Norén-Björn 1977) av barns lek på lekplatser som visade hur de användes, vilket texten i detta avsnitt bygger på. Eftersom det är drygt 30 år sedan den utfördes har lekredskapen produktutvecklats främst när det gäller säkerhetssidan och tillgänglighet för funktionshindrade, men man har också ändrat synsätt på hur lekredskap placeras på lekplatsen. Lekredskapens funktion för lek och brist på möjlighet att påverkas av barnen är dock i stort sett densamma idag som när studien utfördes, och miljön på obemannade lekplatser lika fattig på lösa föremål att leka

med. Till stora delar är studien därför relevant även för användningen av dagens lekredskap.

Undersökningen omfattade både obemannade lekplatser och bemannade s.k. parklekar. Parklekar är större lekplatser med anställd personal som tillhandahåller leksaker och föremål att leka med. Många parklekar erbjuder barnen möjligheter att bada och leka med vatten, klappa och sköta om djur eller snickra. När parkleken stänger för dagen är den tillgänglig som en vanlig obemannad lekplats men utan tillgång till lösa leksaker.

Studien visade att den mesta leken pågick på ytorna mellan lekredskapen. De flesta fasta lekredskap användes kort tid och vissa inte alls. Även de mest frekvent använda fasta lekredskapen nyttjades förhållandevis kort tid, ca 10-20 % av observationstiden. Användningen av samma typ av lekredskap kunde i några fall variera kraftigt mellan obemannade och bemannade men även mellan olika lekplatser och parklekar. Slutsatsen var att lekredskapens placering på lekplatsen, deras inbördes förhållande till varandra, deras samspel med omgivande miljö och tillgången till löst material att leka med var avgörande för om och hur de användes.

De obemannade lekplatserna som observerades bestod oftast av ett antal fasta lekredskap uppradade i en stor sandyta, utan sammanhang med omgivning eller med varandra. Dessutom var tillgången till löst material att leka med obefintlig, inte bara leksaker utan även naturföremål t.ex. pinnar, löv, bär och stenar. Fasta lekredskap förlorade snabbt sin attraktionskraft hos barnen för att de var så förutsägbara och inte gick att förändra. På utflyktslekplatser varade intresset något längre eftersom barnen kom dit mer sällan.

Undersökningen visade att stora kombinerade klätterredskap samt lekhus i flera våningar med många olika funktioner t.ex. rutschkana, rep, repstegar plattformar, klätterstegar, kryp in, tittut användes mycket, särskilt på obemannade lekplatser. Även mindre varianter av dessa kombinerade klätter- och lekhus var ganska använda. Både på obemannade och bemannade lekplatser var sandlådan mycket populär medan gungor var mest använda på de obemannade. Sandlek är

Lek för nytta och nöje

egentligen ännu mer omfattande än vad studiens upplägg visade eftersom barn också leker i sanden under klätterredskapen.

Ganska mycket använda var också bygglådor med klossar och plankor, icke föreställande lekskulpturer i plast eller annat material som barnen kunde åka kana på, naturtrogna fordon eller båtar som man kan sitta i och som hade ratt eller roder.

Det finns dock många vanliga fasta redskap som har mycket kort användningstid och ibland inte användes alls. Sämst använda är: balansbommar, föreställande lekskulpturer av t.ex. djur, färdiga kojor, affärsskärmar, bollplank med eller utan hål och pingisbord. Kort användningstid hade också gungbrädor, karuseller, hängbroar, klätterställningar med endast klätterfunktion samt rutschkanor som nås via en stege.

När man skapar lekplatser är det viktigt att:

- Utgå från platsens förutsättningar för att göra lekbara miljöer och komplettera med lekredskap om det behövs
- Lekmiljön går att påverka och förändra av barnen
- Lekredskapen inte ställs på rad utan placeras i en eller flera små grupper och att de integreras med omgivningen, t.ex. låter rutschkanan ligga i en naturlig slänt
- Ge barn möjlighet att leka med sinnliga och skapande material t.ex. sand, vatten, byggklossar och grenruskor
- Föräldrar och andra vuxna med barn trivs på lekplatsen, annars går de inte dit. Sittplatser på flera olika ställen i sol och skugga, regnskydd och möjlighet att köpa fika höjer trivseln.
- Stillsam lek t.ex. symbollek och lek med sand fungerar bäst om den placeras lite avskilt men inom synhåll från ytor med bollspel eller andra yviga lekar.

- Barn kan leka tillsammans. Det är en fördel om lekredskapen kan användas av flera barn samtidigt t.ex. breda rutschkanor, gunga som klarar flera barn o.s.v.

Lekplatsen som symbol och mötesplats

Lekplatserna är en av de få utomhusmiljöer i dagens samhälle som är särskilt vikta för barn och fungerar därmed som en symbol för barns rätt att ta ytor i anspråk i staden (Kylin 2004). Även om de fasta lekredskapen inte används i någon stor utsträckning ger de karaktär åt platsen likt ett landmärke som syns på långt håll och används av barnen som mötesplats innan de ger sig av till andra ställen för att leka (Gehl 1980). Lekplatserna spelar också en roll som mötesplats för föräldrar med mindre barn. Det är i synnerhet de bemannade parklekarna som fungerar bra som mötesplatser för vuxna (Norén-Björn 1977). De obemannade lekplatserna kan också bli mötesplatser om det finns café eller andra möjligheter att köpa något att äta eller dricka som man kan samlas kring. Vuxna ser lekplatsen som en symbol för barns lek (Olsson 1998) och eftersom de flesta lekplatser har en mängd fasta lekredskap har dessa blivit kännetecknet för hur en riktig lekplats ska se ut. Detta har de s.k. temalekplatserna tagit fasta på. Temalekplatser utformas enligt ett visst tema som uppges tilltala barnens fantasi, väcka nyfikenhet och ge lekplatsen en unik identitet. De ska också fungera som mötesplatser och utflyktsmål (Malmö Gatukontor 2006). Egentligen är flera av dem i huvudsak redskapslekplatser med klätterlek, rutschkana m.m. där man satsat på en design som sticker ut från mängden och där det är tänkt att den omgivande parkmiljön ska erbjuda möjligheter för mer spontan lek. De har blivit populära utflyktsmål för barnfamiljer och förskolegrupper (Lenninger & Olsson 2006). Temalekplatsens symbolvärde och förmåga att ge platsen identitet var också skälet till att Malmö stad valde att i stor skala anlägga just denna typ av lekplatser (Olsson 1998). Vuxnas inre bilder och preferenser av hur lekplatser ska se ut gör dem skeptiska till lekplatser som saknar eller har få fasta lekredskap (Olsson 1998; Sällner, telefonsamtal 27.3.2007). Att skapa

lekplatser som erbjuder lekbara miljöer istället för fasta lekredskap kräver därför ett stort mått av argumentering för barns rätt att leka spontant och att förklara sambandet mellan lek och miljö gentemot politiker, tjänstemän och föräldrar.

Lekplatsen tillgänglig för alla

Det finns många barn som har någon form av funktionsnedsättning av kroppen till följd av medfödd skada, olycksfall eller sjukdom. Om funktionsnedsättningen ska upplevas som ett funktionshinder eller inte beror på hur miljön runt omkring är utformad. Det är mycket vanligt att lekplatser är dåligt anpassade och att funktionshindrade barn inte kan använda dem. Det finns också en stor grupp funktionshindrade föräldrar som har svårt att kunna vara tillsammans med sina barn på lekplatsen. Vanliga funktionsnedsättningar är rörelsehinder, ADHD, utvecklingsstörning, synskada, autism och hörselskada. Det är cirka 38000 barn i Sverige mellan 2 och 18 år som har dessa funktionsnedsättningar (Harvard 2006).

Vad säger lagen om tillgänglighet?

Enligt föreskrifter och allmänna råd från Boverket om enkelt avhjälpna hinder (BFS 2003:19 HIN 1), ska man ska ta bort hinder som är enkla att åtgärda på allmänna platser dit allmänheten har tillträde. Som allmänna platser räknas även kommunala lekplatser. Föreskriften som har samma tyngd som en lag, säger i 18 § HIN att hinder i form av brister i lekplatsens utformning ska undanröjas. Boverkets allmänna råd talar om hur man kan göra för att uppfylla föreskriften, men om man finner ett annat sätt som gör att föreskriften ändå uppfylls kan man välja att göra så i stället. Det allmänna rådet i 18 § HIN säger att brister som gör det svårt för barn med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att alls använda lekplatsen samt brister som gör det svårt för föräldrar med nedsatt rörelse-

eller orienteringsförmåga att vistas på lekplatsen tillsammans med sina barn, bör åtgärdas. Med det menas att dessa barn ska komma åt och kunna använda delar av lekredskapen eller att man ställer två lekredskap med samma funktion intill varandra där det ena inte är anpassat och det andra anpassat för funktionshinder. Det bästa är givetvis om barn kan använda lekredskapen oavsett funktionshinder. Boverkets föreskrifter infördes 1.12.2003 men gäller retroaktivt även på befintliga lekplatser. För att de ekonomiska konsekvenserna inte ska bli orimliga gäller föreskriften för de brister som kan anses vara rimliga att avhjälpa i förhållande till den nytta det ger. Boverket rekommenderar att kommunerna passar på att avhjälpa dessa brister i samband med att lekplatsen rustas upp eller byggs om.

Sedan augusti 2004 gäller Boverkets föreskrifter och allmänna råd om utformning av nyanlagda allmänna platser för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga (BFS 2004:15 ALM 1). Författningen föreskriver i 6 § att platser och områden ska utformas så att de kan användas av barn och föräldrar med dessa typer av funktionsnedsättningar. I 5-9 §§ ges allmänna råd om hur man kan utforma allmänna platser för att underlätta för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga så att föreskriften kan uppfyllas. Det handlar om områdets dimensionering, gångytor, ramper, trappor, kontrastfärger, markeringar, skyltar, belysning och sittplatser. Om det råder svåra terrängförhållanden på en plats med bergiga partier eller stor höjdskillnad behöver inte anpassningen ske fullt ut (Harvard 2006).

Olika funktionshinder, olika behov!

Det finns många olika slag av funktionshinder som vardera har sina behov av anpassning. Ofta hamnar uppdragsgivare och projektör i en situation där olika behov av anpassningar får vägas mot varandra men även mot övergripande gestaltningsmässiga mål. Vissa frågor prioriteras medan andra väljs bort. Vilka prioriteringar som ska göras får bestämmas i det enskilda fallet utifrån den målgrupp man riktar sig

Lek för nytta och nöje

till och vilken typ av plats man vill bygga. Ofta räcker det dock med små anpassningar som kan få stor betydelse för att alla ska kunna vara delaktiga i leken. Om det är något lekredskap som inte kan användas av samtliga barn ska det ändå finnas möjlighet att kunna följa med sina kamrater och vara intill. Stockholms stad har under några års tid arbetat aktivt med att tillgänglighetsanpassa befintliga lekplatser och anlägga nya tillgänglighetslekplatser. De viktigaste lärdomarna från detta arbete är att se till att alla kan orientera sig på lekplatsen, att alla kan ta sig fram till lekytor, lekredskap och viloplats och att utforma lekplatsen i samarbete med sakkunniga inom tillgänglighet, d.v.s. tillgänglighetskonsulter, handikapporganisationer, lärare samt barn och föräldrar med funktionshinder (Mårtensson, B., telefonsamtal 28.3.2007).

När man utformar lekplatsen är det viktigt att tänka på att funktionshindrade barn i stort sett har samma behov av lek och tycker om samma typer av lekar som andra barn.

Nedan följer några exempel på tillgänglighetsanpassningar som jag kommer att använda mig av i mitt förslag till program och gestaltning av stadslekiparken. De bygger till stor del på Sveriges Kommuner och Landstings inspirationsbok *Mer åt fler på lekplatsen* (Harvard 2006). Avsnitten om psykiska funktionshinder och autism bygger på samtal jag fört med personal inom förskola för psykiska funktionshinder (Larsson, telefonsamtal 28.3.2007) och fritidshem för barn med psykiska funktionshinder (samtalsintervju 2007). Vid detaljprojektering av lekplatser bör man samarbeta med tillgänglighetskonsulter samt göra ytterligare studier av anpassningsåtgärder vilket inte ryms inom tidsramen för detta arbete.

Rörelsehindrade:

- Markbeläggning på gång- och aktivitetsytor är lätttrullat av asfalt, gummi-asfalt eller välpackat stenmjöl. Gräsmatta kan användas för ytor som kräver lite mer utmaning eller för att inbjuda till att flytta sig ur rullstolen ner på marken. Bark som stötdämpande underlag på fallytor under lekredskap fungerar relativt bra för rullstol att ta sig fram i (föreståndare Bandängens parklek, samtal 14.6.2007).

- Bakbord och sandlåda i sitthöjd för barnrullstol där benen får plats under.
- Sand är svårt att köra rullstol i och ska undvikas som fallskyddsunderlag. Sand från sandlåda som hamnat utanför sargen ska regelbundet städas bort för att underlätta framkomlighet. En ramp ska leda in i sandlådan och fortsätta en bit ner under sanden.
- Ryggstöd på gungor behövs för barn som inte kan hålla sig upprätta själva
- Grillplatser bör vara upphöjda i sitthöjd och försedda med grillgaller eller stöd för grillspett

Synskadade:

- Möjligheten att orientera sig på lekplatsen underlättas av en tydlig struktur i placeringen av lekytor och gångstråk. Taktila plattor eller skarven mellan olika markmaterial t.ex. gräs/hårdgjord yta gör det möjligt att hitta in till aktivitetsytor
- Ljud kan underlätta orienteringen på lekplatsen och varna för fara, t.ex. kan gungor förses med bjällror som pinglar när de används.
- Område för gungor hägnas in med staket

Psykiskt funktionshindrade:

- Lekredskap som är anpassade för en vuxen kropp eller ett kraftigt barn, t.ex. extra stora gungor och bred trappa i klätterställningen behövs eftersom många vill leka även som tonåringar eller vuxna
- Rörelseutrymme kring lekredskap och picknickplatser ska vara väl tilltaget så att man oavsett snabbhet får leka i sin egen takt.

- Autistiska barn tycker om att leka med vatten, lövhögar, naturföremål, något som snurrar, gungar eller som de kan balansera på
- Tillgång till toalett är viktigt då många autistiska barn har svårt att reglera sina naturbehov

Hörselskadade:

- Hörselskadade använder synen för orientering, information, upptäcka faror och söka kontakt med lekkamrater, varför lekplatsen bör ha en struktur så att de kan se pågående aktiviteter

Allergiframkallande och giftiga växter

Många barn och vuxna har någon form av allergi eller astma som gör det svårt att vistas utomhus under växtperioden. Det beräknas att ca 20-25 % av Sveriges befolkning lider av pollenallergi (Strandhede 2002). Det finns vissa trädarter samt gräs som producerar stora mängder pollen som många är allergiska emot och som man därför bör undvika att plantera intill lekplatser (Sörensen & Wembling 1996). Av de trädslag som finns i Boulognerskogen framkallar björk, al, ek och hanexemplar av sälg besvär hos pollenallergiker. Björken är den vanligaste orsaken till allergi på våren. Al och ek är korsallergent med björk och många björkallergiker är därför känsliga för dem. Lämpligt skyddsavstånd till platser där barn vistas rekommenderas för björk till 400 m och 200 m för de övriga. Starkt doftande blommor t.ex. hägg, schersmin, syren m.fl. kan också orsaka besvär hos känsliga personer och bör inte planteras vid sittplatser eller nära lekredskap (Sörensen & Wembling 1996).

Det finns många vanliga växter som är giftiga både i naturen, hemträdgården och i parkmiljöer. Vissa är svagt giftiga eller irriterar magen och slemhinnor, medan andra arter är dödligt giftiga. Ibland är hela växten giftig medan i andra fall kanske det endast är rot, bär eller

frön som är skadliga. Vissa växter har en växtsaft som irriterar huden eller är taggiga. Barn kommer i kontakt med sådana växter överallt i samhället och föräldrar har därför ett ansvar att lära sina barn vad de ska undvika. Hästkastanj är ett exempel på ett vanligt parkträd med giftiga frukter och blad som barn tycker om att leka med och som föräldrar måste lära ut att de inte ska ätas. Risken för att barn äter av växterna är också olika stor. Vissa giftiga växter har bär och frukter som smakar mycket illa och äts därför sällan i mängder som är farliga. Det är i regel små barn upp till fyraårsåldern som stoppar saker i munnen som råkar ut för förgiftningar av bär och växtdelar. Vilka växter som är giftiga eller olämpliga är för omfattande för att innefattas i detta arbete utan kan istället sökas fram i litteraturen eller via giftinformationscentralens webbsida (Giftinformationscentralen 28.5.2007; Sörensen 2002; Strandhede 2002).

När man anlägger lekplatser bör man rent allmänt sträva efter att inte plantera växter med giftiga bär eller frukter som kan locka till förtäring nära lekplatser där små barn vistas. Eftersom många lekplatser finns i befintliga parkmiljöer kan det ibland finnas olämpliga växter i omgivningarna ändå. Växter som är kända för att orsaka allvarliga förgiftningssymptom tas bort. Andra mindre giftiga växter som inte lockar till förtäring i någon större utsträckning kan få finnas kvar i parken men på lite avstånd från lekplatsen. En parkmiljö som är helt rensad från alla giftiga växter skulle förlora mycket i upplevelsevärde.

I fråga om växter som utlöser pollenallergi får man göra en bedömning i det enskilda fallet. Man bör inte nyplantera växter som man vet pollenallergiker är känsliga för vid lekplatser. På lekplatser i befintliga parker där borttagande av träd väsentligt skulle skada parkens upplevelsevärde, får man acceptera att parken inte är tillgänglig för allergiker några månader under våren. Eftersom björk är ett vanligt träd i städerna och pollen sprids långa sträckor går det knappast att undvika exponering utan något man får acceptera finns i omgivningarna periodvis.

Säkerheten på lekplatsen

Kommunen är ansvarig enligt 3 kap 17 § plan och bygglagen (SFS 1987:10) för att lekplatser på allmän plats sköts och underhålls så att risken för olycksfall begränsas, t.ex. att lekredskap inte är farliga att använda eller att gångytor är jämna så att man inte snubblar. Man ska också enligt föreskriften i 12 § HIN ta bort brister som är enkla att åtgärda t.ex. justera mindre nivåskillnader på gångvägar eller klippa vegetation som sticker ut över lek och gångytor. När det gäller fasta lekredskap föreskriver Boverkets byggregler BBR (Boverket 2006) i kap 8:234, att de skall anordnas så att risken för personskador begränsas. Det allmänna rådet säger att underlag till gungor, klätterställningar och dylika redskap bör vara stötdämpande och i övrigt så utformade att risken för personskador begränsas (Boverket 2006). Som exempel på lämpligt utförande hänvisar BBR till standarderna för lekredskap SS-EN 1176 och SS-EN 1177 (SIS 1997a, SIS 1997b) som bygger på gemensamma europeiska standarder. Dessutom omfattas lekredskap på lekplatser av produktsäkerhetslagen (SFS 1988:1604) (Harvard 2006).

Standarden för lekredskap som fastställdes 1999, handlar om hur lekredskap kan utformas för att minska risken för att barnen skadas på lekplatsen. Den innebär också en reglering av ansvarsfrågan eftersom producentens anvisningar om montering och underhåll måste följas för att köparen, montören eller markägaren inte ska bli ansvariga för eventuella olyckor med redskapet. Tidigare hade varje land sin egen säkerhetsstandard vilket gjorde det svårt att sälja lekutrustning mellan länderna i EU. Syftet med den gemensamma europastandarden är således att undanröja dessa handelshinder. Den säger inget om lekredskapen är roliga att leka med eller hur de ska vara utformade för att passa funktionshindrade. Europastandarden är inget EU-direktiv och behöver därför inte införas i den svenska lagstiftningen. I praktiken har den blivit så allmänt tillämpad att man skulle kunna förledas att tro att det var en lag. Kommunernas ansvar för skador som uppstår på allmänna lekplatser har gjort att man är rädd för skadeståndsanspråk och då är det i praktiken enklare att använda prefabricerad lekutrustning som följer standarden, än

att hitta på egen redskap som bättre harmoniserar med platsen. Det står dock var och en fritt att hitta andra lösningar för att uppfylla Boverkets föreskrift. Vissa kommuner har antagit lekplatspolicys där de förbinder sig att följa standarden för lekredskap vilket gjort att man hellre lägger ner många lekplatser eftersom det blir för dyrt att byta ut utrustningen (Qvennerstedt 2004).

Det säkerhetstänkande som ligger till grund för europastandarden är dock inte taget ur luften utan grundar sig på medicinsk statistik om olycksfall på lekplatser. Diskussionen om säkerhet handlar egentligen om vilken nivå den ska ligga på. Europastandarden har fått mycket kritik av IPA m.fl. för att den är så omfattande att det är svårt att göra lekredskap som kan svara upp mot det behov av spänning som barn vill ha. Europastandarden är dessutom mycket stelbent i vissa lägen. Den är t.ex. bara utformad för att lekredskap ska stå på plan mark med stötdämpande underlag. Om man vill placera lekredskap i sluttningar eller i naturmiljö är konflikten med standarden ett faktum (Lenninger & Olsson 2006). Gräs måste bytas mot stötdämpande underlag om fallhöjden uppgår till 1 m eller högre. Lösa rep att klättra uppför eller svinga sig i får heller inte förekomma utan ska enligt standarden vara förankrade i marken (Trelek Lek & Säkerhet AB, 29.8.2007). Eva Norén-Björn framhåller i sin lekplatsstudie (1977) att barn ofta klarar av att bedöma kalkylerbara risker, d.v.s. hur högt de vågar klättra, hur snabbt de vågar åka etc. Här är det viktigt att redskapen utformas så att det blir svårt för små barn att ta sig upp på egen hand på nivåer de inte är mogna för. Därför är det fel av föräldrar och andra att hjälpa ett litet barn att komma upp på högre höjder än det själv klarar av att klättra upp på. Klarar barnet av att komma upp själv så tar det sig också ner (Sällner, telefonsamtal 27.3.2007). Det barn inte klarar av är att bedöma sådant som är dolt för dem, t.ex. redskap som går sönder p.g.a. utmattning av material, utstickande föremål som de kan fastna i, lutande stegar där de kan trampa mellan stegpinnarna eller vassa kanter som de kan skada sig på. Barn med psykiska funktionshinder kan ha sämre möjligheter att bedöma risker än andra barn (Harvard 2006). Spännande lekredskap är de som innehåller kalkylerbara risker men där de dolda riskerna är undanröjda.

Reflektion kring lek, lekplatser och lekbara miljöer

Bergströms teorier om hur hjärnan fungerar och hur det påverkar leken gör att man lättare kan förstå varför barn leker och vad som stimulerar dem till lek. Att barn blir mer intresserade av regellekar och att utforska omgivningen efter åttaårsåldern är ett tecken på att hjärnbarksfunktioner t.ex. ordning, struktur, och orienteringsförmåga m.m. har sin huvudsakliga utvecklingsperiod då. I barnens springlekar tolkar jag att väckningen av medvetandet stimuleras inte bara av sinnesintryck från omgivningen och samspelet med lekkamraterna, utan också av muskelaktiviteten i sig. Det skulle i så fall vara ytterligare ett argument för att utforma utemiljöer som lockar till spontan rörelse. Spontan lek ger den mest allsidiga utvecklingen av hjärnan och dess funktioner och skapar entusiasm hos barnen. Mårtenssons och Kylins studier visar att utemiljöns utformning och innehåll har en direkt inverkan på leken och barnens sinnesstämning. Bergström hjälper oss förstå varför den har det. Ju mer variation det är i miljön desto fler sinnesintryck och därmed möjligheter att bli intresserad och nyfiken. Olika miljöer stimulerar till olika lekar. Symbollekar uppstår på lugna rumsliga platser med stor tillgång på löst material att använda. Övningslek, kojlek och konstruktionslek gynnas av buskar, träd, stenar och berghällar att klänga på eller gömma sig i, medan springlek, regellek och bråklek behöver stora ytor, terrängformationer med inslag av vegetation eller andra strategiska element. Utemiljöns utformning måste tillmätas större värde i planerings och projekteringsammanhang än vad som sker idag när miljöer för barn planeras. När vi utformar lekbara miljöer ska vi tänka på att göra dem varierade och innehållsrika med möjlighet till olika typer av lek och upplevelser samt knyta dem till specifika platser. En innehållsrik miljö räcker dock inte alltid för att medvetandet ska nå det entusiastiska stadiet som leder till lek. Det krävs också stimulans från lekkamrater.

Att Bergströms svarta lekar existerar råder det enligt min uppfattning inget tvivel om. Många av förskolebarnens lekar är sådana t.ex. bråkleken och springleken eller att gunga, klänga, och snurra. Att barn tycker om

dessa lekar är helt naturligt eftersom impulserna från hjärnstammen dominerar och socialiseringsprocessen är viktig i detta skede av livet. Oordning, spännande, fantasieggande miljöer och svarta lekar behöver få finnas även på lekplatser om de ska utgöra en bra miljö för lek. De svarta lekar som gått över gränsen för vad vuxna tolererar kallar vi ofog, bus, pojkestreck, påhitt, dumheter och hyss. Svarta lekar behövs för att experimentera eller pröva var ens egna och samhällets gränser går. Kanske spelar de också en roll i att bygga upp ett bra självförtroende och lära sig ta avvägda risker.

Jag drar den slutsatsen att det är i utemiljön som barnen har störst förutsättningar att få inspiration, utrymme och valfrihet att kunna välja sina egna lekar utan den styrning och begränsning som vuxnas närvaro innebär. Hjärnforskaren Matti Bergström betonar vikten av att barnet själv får bestämma inriktningen på leken och att all lek är viktig, även den som går över styr. Det är lätt att barn betraktas som objekt som ska tränas inför vuxenlivet, men vi måste också se dem som individer som har rätt att ställa krav på miljön och få välja sin egen lek. Barnkonventionen ger dem den rätten. En stor brist är att barns tid för egen lek som inte är tillrättalagd, övervakad eller styrd av vuxna minskar och därigenom försvårar för barnen att få råda över sin lek och att hitta sina egna platser i utemiljön. Att vuxna och barn har så olika syn på utemiljön skapar konflikter. Miljöerna utformas för att motsvara de vuxnas krav och förväntningar när det gäller funktion, säkerhet, estetik och hur barnen ska leka. Barns behov av annat än säkerhet prioriteras i regel bort vid avvägning mot andra grupper. Detta strider mot intentionerna i barnkonventionen där barns bästa alltid ska sättas i främsta rummet. Det är uppenbarligen platsens specifika egenskaper och dess sociala potential som avgör om barnet väljer att leka där, och inte att det är en plats reserverad för barn. Med denna utgångspunkt bör strävan vara att skapa lekbara miljöer inte bara på lekplatser utan på många ställen där barn vistas.

Det var inte bara förr i tiden barn lekte överallt, det gör de fortfarande. Sällan håller de sig till de ställen där vuxna vill att de ska vara och inte leker de det slag av lekar som vuxna vill. När man tar del av vuxnas

lekminnen förstår man att det gick både vilt och farligt till ibland, helt i enlighet med Matti Bergströms teorier om svarta och vita lekar. Mot denna bakgrund ter sig den rigorösa standarden på lekplatserna som tilltagen i överkant. Ett flexiblere förhållningssätt gentemot standarden behövs utan att det behöver leda till allvarliga skador. Tillverkare av lekredskap tycks ha fixerat tanken vid att barn bara kan uppleva utmaning genom att klättra högt. Spontant hittar barn på egna utmaningar om miljön tillåter det, t.ex. att hoppa på stenar i en bäck utan att bli blöt eller att inte trampa på skarven mellan betongplattorna på marken. Ingenting talar för att det är lekplatser med en stor mängd fasta lekredskap barn behöver utan snarare lekbara miljöer som de kan forma efter eget tycke där lekredskapen utgör ett komplement. Vissa lekredskap är omtyckta och de har sin berättigade plats på lekplatsen. Ett lekredskap som har kort användningstid behöver dock inte diskvalificeras från att finnas på lekplatsen eftersom det kan ge en upplevelse för barnet även om det bara prövar det en gång. När det gäller lekredskap bör man dock välja med urskillning och hellre köpa några få som kompletterar varandra i lekfunktion än en massa olika med likartade användningssätt.

Trots att många vuxna säger att de sällan använde de fasta lekredskapen på lekplatserna i någon större omfattning för lek utan sökte sig till andra miljöer, är det ofta lekredskap de efterfrågar till sina barn när de själva blir föräldrar. Lekplatserna och lekredskapen har därmed blivit en symbol för barns lek som är viktigare än deras faktiska användning. Platser där barnen kan leka behövs både som symbol och som träffpunkt, därför ska vi inte ta bort de lekplatser som finns utan istället göra dem roligare för barn att leka i. Det kan tyckas självklart att en lekplats ska utformas med sådant som väcker barns spontana leklust, men traditionella obemannade lekplatser tillhandahåller mycket lite av den varan. Det faktum att lekplatser ofta anläggs i parker som delas av andra grupper av människor för med sig en konflikt mellan barnens behov av löst material och att kunna påverka sin omgivning och vuxnas intolerans mot oordning, en konflikt som barnen oftast förlorar. Därför behöver synen på hur en offentlig lekplats ska utformas och vad den ska innehålla ändras så att den bättre stämmer överens med barns behov av lekbara miljöer.

4 Stadslekparken

Första gången jag kom i kontakt med begreppet ”stadslekpark” var i den medborgarmotion som var upprinnelsen till examensarbetet. Vad är en stadslekpark, vem använder den och vad gör man i en stadslekpark? Det är frågor som jag ställde mig när jag stod inför uppgiften att göra ett program för en stadslekpark. Eftersom syfte med examensarbetet är att pröva att använda olika metoder, valde jag att angripa problemet på samma sätt som jag använt för de övriga delarna, d.v.s. litteraturstudier, sökningar på webben och samtalsintervjuer. Frågor ställdes till tjänstemän som i sin yrkesroll arbetar med barn, tar till vara barns intressen, eller arbetar med drift och underhåll av parkanläggningar. En förälder ingick också bland de intervjuade. Sammanlagt sex samtalsintervjuer genomfördes för att belysa begreppet stadslekpark. Hur urval av intervjuobjekt och genomförande av samtalsintervjuerna gått till redovisas närmare under avsnittet *Metoder*. Frågor som ställdes vid intervjuerna framgår av *Bilaga 1*.

Litteratur och webbsökning

Begreppet stadslekpark har jag inte hittat definierat någonstans i litteraturen och jag hittade inte heller någon bra definition via sökning på webben. Lekpark finns däremot definierat som en lekplats som betjänas av särskild personal (Statens planverk 1975). Själva verksamheten som bedrivs med anställd personal på lekparken brukar man kalla parklek. Den första lekparken startades i Stockholm i slutet på 1930-talet. Med tiden kom lekparkerna att bli vanliga företeelser i storstäderna och i synnerhet Stockholm som fortfarande har en utbredd verksamhet med bemannad personal. Lekparkerna är större lekplatser som ofta har riklig tillgång på leksaker, plaskdamm, bygglek, djurzoo eller andra aktiviteter som barnen deltar i. Deras verksamhet har berörts i avsnittet *Användning av lekredskap* enligt Eva Norén - Björns studie (1977). Genom mina

sökningar på webben på olika kommuners hemsidor har jag dock sett att ”lekpark” ofta används som begrepp på obemannade lekplatser i parker. Inte så konstigt eftersom de flesta uppfattar ordet med betydelsen ’lek i park’. I bland ser man att samma kommun använder sig av båda begreppen på sin hemsida utan någon konsekvent tillämpning. Trots att lekparken finns som definierat begrepp har det aldrig fått genomslag i hur ordet används. Min slutsats är att i Stockholm håller man fast vid den ursprungliga definitionen av begreppet lekpark, medan man på många andra ställen i Sverige använder det även på obemannade lekplatser i parkmiljö.

När det gäller användare och innehåll i en stadslekpark vill jag återknyta till det jag tidigare diskuterat under rubriken *Lek ur ett språkligt historiskt perspektiv*. Historiskt sett var lek något som både vuxna och barn ägnade sig åt och det kunde vara allt i från idrott, musik, dans, sånglekar och rackartyg i en uppsluppen stämning av glädje, samvaro och frivilligt deltagande och i byn hade man en särskild plats där ungdomen träffades och lekte. Av Eva Norén - Björns studie om användning av lekplatser (Norén - Björn 1977) framgår att lekparkerna är en viktig social mötesplats. Barn får chans att leka med andra barn och föräldrar träffar andra vuxna. Lekparker har av den orsaken ibland verksamhet med öppen förskola dit hemmavarande föräldrar med barn kan gå, eller fritidshemsverksamhet där barnen är inskrivna. Av litteraturstudierna och webbsökningarna kan man sammanfatta lekparken som en större lekplats med varierat lekutbud som samtidigt fungerar som en mötesplats för barn och för vuxna i deras sällskap.

Intervjuundersökningen

Jag ville veta vad andra personer förknippade med en ”stadslekpark” och ställde därför frågor om begreppet i samband med samtalsintervjuerna.

Av svaren framgår att de tillfrågade anser att stadslekparken är stadens största och finaste lekplats som håller hög kvalitet både till innehåll och till utformning, något av en reklampelare för staden

som man kan vara stolt över. Den ligger centralt i staden, är lätt att ta sig till och är fredad från biltrafik. Stadslekparken är ett utflyktsmål med ett annorlunda mer varierat lekutbud än vad man normalt ser på lekplatser och vänder sig i första hand till barn upp till 10-12 årsåldern, barnfamiljer, förskolegrupper och skolklasser, men ska också fungera som en mötesplats för alla åldrar eller hela familjen inklusive mor- och farföräldrar där man kan umgås och göra saker tillsammans. Den har därför ett utbud där alla kan hitta något som är attraktivt oavsett om man är ung eller gammal. Lika viktigt som att det finns både lekredskap och lekbara miljöer med mycket att pröva på så är stadslekparken en plats för samvaro, mys och sinnesupplevelser där man har picknick, grillar kory, köper något gott att äta, lyssnar på musik, ser andra människor i aktivitet eller gör aktiviteter ihop t.ex. åker skridskor.

Reflektion över begreppet stadslekpark

Stadslekparken är mycket mer än en lekplats. Den skulle kunna vara stadens flaggskepp som man är stolt över att visa upp för besökande vänner och släktingar. Ordledet ”stad” skulle i det här fallet kunna innebära att det är stadens finaste och största lekplats med ett rikt och varierat utbud utöver det vanliga, att jämföra med stadspark som är stadens finaste park. Stadslekparken har så som den beskrivits av de intervjuade personerna onekligen många gemensamma drag med större stadsparkar t.ex. Stadsparken i Örebro, där det finns något för alla smakriktningar med parklek, lekplats, plaskdamm, tennisbanor, utomhusscen, blomsterträdgårdar och café. Om stadsparken har sin huvudsakliga inriktning på grönska och vackra blomsterträdgårdar har stadslekparken sin på lek samt fysiska och sociala aktiviteter.

Alla känner till stadslekparken och vet var den ligger. Strukturellt ska den höra till stadens centrala delar. Även om alla åldersgrupper ska finna nöje av vistelsen, ska tyngdpunkten ändå ligga på lek och trivsel för yngre barn och för vuxna i deras sällskap. Den har stor betydelse som mötesplats för människor. Går man till stadslekparken bör man kunna se

eller få möjlighet att träffa andra. Olika typer av fysisk aktivitet både för barn och vuxna är viktigt men också att få sinnesupplevelser. Kulturella aktiviteter t.ex. evenemang, musik, teater, dans och sång är något som förhöjer trivseln både för barn och vuxna. I stadslekparken ska man inte behöva trängas med bilar. Samvaro och mys är viktiga ingredienser, d.v.s. att man gör saker tillsammans som man upplever är trevligt.

Man kan ifrågasätta om en stadslekpark alltid måste ligga i en grön park? Enligt min uppfattning behöver den inte det. Björns trädgård i Stockholm är ett exempel på en lekpark som är ganska liten och inte har mycket gräsmattor eller lummiga miljöer men fyller en viktig funktion som lekplats och mötesplats. En stadslekpark skulle i princip kunna ligga i ett centralt läge, kanske till och med på torget i stadens centrum. Att miljön skapar möjligheter till lek och samvaro är enligt min mening det avgörande, inte om miljön är grön eller hårdgjord.

Att skapa en stadslekpark med utgångspunkt att den ska passa många användargrupper har i de flesta fall en inneboende konflikt redan från början. Motstående intressen uppstår för det mesta, särskilt om parken har begränsad yta att tillgå. Ett exempel på detta är Björns trädgård där småbarnen fått dela med sig av utrymmet till de större barnen och ungdomarna. Man har där valt att aktivt prioritera barn i skolåldern och ungdomar som målgrupp men ändå lämnat utrymme för småbarnsleken. I en stadslekpark med många användarintressen kan ambitionen av att tillfredsställa alla önskemål leda till att man utformningsmässigt inte vågar ta ställning och låsa upp ytor för någon viss verksamhet eller för någon viss grupp eftersom det skulle kunna hindra användningen för någon annan. Därför anser jag att det ur gestaltningssynpunkt är en klar fördel att ha en bestämd målgrupp att rikta sig emot vilket också gör prioritering enklare när det gäller avvägningen mot andra intressegrupper. En stadslekpark bör enligt min åsikt rikta sig till målgruppen barn i åldrarna 1-10 år samt vuxna i deras sällskap, men också lämna utrymme för andra brukargrupperns användning.

5 Studiebesök

I kapitlet redogör jag för mina egna upplevelser av barns lek och lekmiljöer på förskola m.fl. ställen och reflekterar över dem i relation till de teorier och forskningsresultat av barns utomhuslek som jag tagit del av via litteraturstudierna. Studiebesök från olika lekplatser i Sverige beskrivs och diskuteras utifrån trender och karaktärer inom dagens lekplatsgestaltning och deras funktion som miljö för lek och social samvaro.

Besök på förskola, fritidshem och Balthazar sinnenas verkstad

Studiebesök är ett bra sätt att förankra teoretisk kunskap och sätta in den i ett verkligt sammanhang. Detta var också tanken med studiebesöken, att först läsa om barns utomhuslek och sedan observera barnen och prata med personalen. Hur urval och genomförande av besöken gick till beskrivs närmare under avsnittet *Metoder*. Vid besöket på förskolan fick jag en god bild av var barnen tyckte bäst om att leka. Häckplanteringen som omgärdade förskolegården var full av stigar som barnen skapat. Här och var i buskaget låg det små samlingar av leksaker som bevis på att barnen suttit stilla där en stund och lekt. Andra roliga ställen var en grop i marken, se figur 3, där det samlades regnvatten till en geggig lera som barnen gjorde ”köttbullar” av. Två av de mest omtyckta lekredskapen var gjorda av föräldrar samt av kommunens personal. Där fanns en enkel lastbil gjord av en pallkrage, brädlappar och bildäck. Barnen tyckte om den för att den hade däck och en ratt. Det andra lekredskapet var en båt i trä med en trappa upp till ”bryggan”, se figur 4. Den var särskilt omtyckt av flickorna som kunde krypa in i båten och sitta gömda och prata. De minsta barnen tycker att trappan är rolig att gå i och att få komma upp och se utsikten. Vid besöket kunde jag se pojkar som släppte ner sand utför rutschbanan

Figur 3 En grop med lera kan bli en rolig lekplats.

Figur 4 Båten har skrymslen att gömma sig i och en bryggja med utsikt.

och grävde hålor i sanden under klätterställningen, ett bra exempel på att barn ofta använder lekredskapen på andra sätt än tillverkarna tänkt sig.

Fritidshemmet som var grundskola på dagen och fritidshem på eftermiddagen låg intill förskolan som jag besökt dagen innan. Jag hade då haft möjlighet att på avstånd observera barnens lek. Många var då sysselsatta med bollspel. I kompisgungan satt fyra flickor tillsammans och pratade medan de gungade sakta. En grupp barn, både pojkar och flickor, höll till vid ett stenblock där en satt ovanpå och de andra klängde runt omkring och försökte dra varandra upp och ner för stenen. En grupp med flickor lekte någon typ av lek där de gömde sig för räknaren i buskaget och bakom en redskapsbod.

Vid besöket berättade barnen, 10 flickor och en pojke i 9-11 årsåldern, att lekredskapen inte var tillräckligt roliga för att de var för lätta. En flicka visade runt bland lekredskapen och berättade om var de brukade leka. Klätterväggen var för enkel och rutschkanan för liten, klätterställningen av trä var svår att få tag om med händerna. I bland klättrade de i träd men de flesta hade grenarna för högt upp så man inte kom upp. Hon demonstrerade också hur man skulle gå i hinderbanan och hur man satt i kompisgungan. Hon berättade att hon och hennes kompisar brukade hålla till i den övre upphöjda delen av skolgården nära huvudentrén där tonåringarna ibland satt. Där fanns en skyddad rumsbildning mellan huskropparna med ett träd som man kunde klättra i och bänkar att sitta på samt upphöjda planteringar och ett konstverk. Ett strategiskt läge där man

hade koll på både vad som hände vid entrén och på nedre delen av gården.

På fritidshemmet för psykiskt funktionshindrade visade barnen mig med vilka lekredskap de brukade leka och övergick sedan raskt till den verkliga leken som bestod i att köra trambil och gräva sand och lasta på släpet. På skolgården fanns ett förrådsutrymme där de hade många olika slags lösa föremål att leka med t.ex. spadar, krattor, borstar. Det fanns egentligen inga lekredskap som var speciellt anpassade för funktionshinder utan de lekte med det som fanns på skolgården som var gemensam både för fritidshemmen och för grundskolan. Personalen berättade att det som var speciellt för dessa barns utomhuslek var deras svårighet att förstå faror samt förmåga att irra iväg när man släpper dem med blicken. De kräver ständig bevakning så att de inte försvinner eller kör på någon med trambilarna. De ramlar och slår sig också oftare än andra barn.

Balthazar sinnenas verkstad har till största delen sin verksamhet inomhus där man inspirerar barn till att bli nyfikna på naturvetenskap och teknik, men skulle vilja utveckla utomhusverksamheten mer. Jag provade att gå i sinneslabyrinten som är utformad för att ge sinnesupplevelser för doft, känsel, hörsel och syn. Det finns också en vattenanläggning med kanaler med strömmande vatten där barn kan pumpa och tillverka sina egna vattenhjul, ett rum med rymdtema samt ett robotrum där barnen får programmera sina egna legorobotar. Utomhus finns en lekplats med lekredskap som ska ge sinnesupplevelser bl. a. linbana, balansbommar olika snurr- och gunglekredskap, klangredskap, dammanläggning m.m.

Sammanfattningsvis gav besöken många bra illustrationer på hur barn leker i utomhusmiljö som stämde mycket väl överens med de forskningsresultat som jag tagit del av om hur t.ex. barn ”lagar mat”, kryper i buskagen och tycker om att sitta på lite avskilda platser och samtala. Lekredskap behöver inte vara dyra och komplicerade för att vara omtyckta av barn utan många gånger räcker det med enkla träkonstruktioner eller en sten för att inspirera barn till lek. Att de större barnen ägnade mycket tid åt regellekar och tyckte om strategiska platser där man har överblick över vad som sker stöds också av litteraturstudierna. Jag insåg att grundskolans och fritidshemmens

utomhusmiljö ger dåliga förutsättningar för de större barnen att utveckla symbollek och skapande verksamhet, och att skolgårdsmiljön i princip ensidigt gynnar regellek. Kanske skulle lekbara miljöer i Balthazars anda eller i form av bygglek på skolgården stimulera barnens fantasi och kreativitet så att intresset för skolan som en rolig plats att vara på bibehålls eller kanske till och med ökar. Förskolebarnen och barnen på fritidshemmet för psykiska funktionshinder hade bättre förutsättningar för symbollek och skapande eftersom de hade tillgång till lösa föremål och miljöer som gynnade detta. Besöket fick mig också att förstå att flickor i 10-11 årsåldern även om de drömmer om jättelika klätterställningar med långa rutschkanor, är för gamla för många lekredskap på marknaden. För denna grupp gäller det istället att kunna utforma en miljö som möter deras behov.

Besök på lekplatser

Att genomföra studiebesök är ett trevligt och lärorikt sätt att hämta inspiration inför en kommande gestaltungsuppdrag. Jag valde att koncentrera mina studieresor till lekplatser i Göteborg, Stockholm, Uppsala och Leksand. En närmare beskrivning om bakgrunden för urvalet finns beskrivet i avsnittet om *Metoder*.

Besökta lekplatser

Backa Röd näridrottslekplats, Hisings-Backa i Göteborg
Bandängens tillgänglighetsanpassade parklek, Bandhagen i Stockholm
Björns trädgård parklek, Södermalm i Stockholm
Båtsmanstorpet, tillgänglighetslekplats, Riksby i Stockholm
Gröna Gatans tillgänglighetslekplats, Majorna i Göteborg
Karl-Johans torg näridrottslekplats, Majorna i Göteborg
Lek-sand, Noret i Leksand
Liljeholmens temalekplats, Stockholm
Plikta, Slottsskogen i Göteborg
Rålambshovsparken, Kungsholmen i Stockholm

Stadsträdgårdens tillgänglighetslekplats, Uppsala
 Söderlingska trädgården, Majorna i Göteborg
 Vasaparkens parklek och spontanidrottslekplats, Stockholm
 Vasaparken, Uppsala
 Äventyrslekplatsen, Majorna i Göteborg

Jag har valt att redovisa studiebesöken utifrån fem olika karaktärer som är kännetecknande för lekplatserna. Björns trädgård, Båtsmanstorpet, Lek-sand, Söderlingska Trädgården och Vasaparken i Stockholm har jag funnit så intressanta att jag valt att beskriva dem närmare under egna rubriker i avsnittet *Inspirerande exempel*.

Näridrottslekplatser

Backa Röd, anlagd 2004 och Karl Johans torg 2006, ingår i den storsatsning som Göteborgs stad har gjort de senaste åren på lekplatser för spontanidrott, som följer trenden av att motverka stillasittande och istället försöka få barn och ungdomar att röra på sig mer. Genom näridrottslekplatserna vill man skapa mötesplatser och ge barn och ungdomar möjligheter till fritidssysselsättning och på så sätt bidra till en lugnare och tryggare stadsmiljö. Båda lekplatserna, se figur 5 och 6, har kommit till genom flera omfattande samarbetsprojekt mellan Göteborgs stad, stadsdelsförvaltningar, bostadsföretag, hyresgästföreningar, olika intresseföreningar, närboende samt även involverat skolklasser som fått lämna förslag och deltagit i skissarbetet (Feldt 2004; Majornas samverkansförening 2005). Ytor består av olika underlag av grus, konstgräs, asfalt eller sportasfalt. De är tillgängliga dygnet om och har belysning så att de kan användas även kvällstid. Som multifunktionsytor kan de användas till en rad olika sporter och aktiviteter och på vintern kan vissa av dem spolas till isbana.

Finessen med näridrottslekplatserna är att de ska vara tillgängliga och att man ska kunna gå dit när som helst utan att behöva boka tid. Backa Röd är beläget i anslutning till ett stort bostadsområde och

har därför flera funktioner såsom lekplats, hinderbana, boulebana, grillplatser och dansbana. Näridrottslekplatsen kan ses som en specialvariant av den nya trenden att se lekplatser som aktivitetsytor och mötesplatser för människor i alla åldrar. Positivt är att man valt att lägga näridrottslekplatsen Karl Johans torg mitt i stadsmiljön och inte i något perifert läge på ett grönområde. Läget i innerstaden med närhet både till bostäder och flera skolor är perfekt som mötesplats för barn och ungdom.

Temalekplatser

Temalekplatser utvecklades som koncept i Malmö under 1990-talet och har sedan dess blivit en stark trend inom lekplatsgestaltningen. Det innebär att lekplatsen och lekredskapen utformas utifrån ett tema som man försöker genomföra konsekvent. Syftet är att ge lekplatsen ett unikt utseende så att den får en egen identitet likt ett landmärke att orientera sig efter i staden, men som också ska tilltala barnens fantasi och lek lust. Under studieresan besökte jag flera lekplatser med teman där utförandet varierade från att vara konsekvent utfört i all gestaltning till en försiktigare mer underliggande tanke.

I Stockholmstadsdelen Liljeholmen finns en obemannad lekplats på temat frukt, se figur 7, där de fasta lekredskapen var utformade som jordgubbar, päron, bananer, melonskivor m.m. Underlaget av stötdämpande gummi-asfalt medförde att det allmänna intrycket tillsammans med lekredskapen gav ett artificiellt och konstlat intryck. Enligt min bedömning var detta inte någon lekplats som möter barns behov av lekbar miljö eftersom den var färdig och opåverkbar. Lekredskapen bidrog heller inte till nytänkande när det gäller lekfunktion utan var en omdesignad version av traditionella lekredskap. Det positiva var hur lekredskapen grupperats samt möjligheterna till vattenlek med en handpump och ränna.

Lekplatsen på Backa Röds näridrottslekplats var utformad enligt temat vatten och hav. Temat var här behagligt nedtonat och kunde spåras i valet av det kombinerade klätterredskapet Piratskeppet Zanzibar, samt

att vissa lekredskap utformats som fisk och havsdjur. Tack vare att man placerat ut lekredskapen i en stor yta med naturmaterial av bark samt lagt dit lite stockar och stenar fick man känsla av ett skepp som strandat. Utmärkt var att man också lagt upp flera högar med bark och grenruskor intill lekplatsen för barnen att leka med.

I Majorna i Göteborg ligger Äventyrslekplatsen med tema äventyr. Även här har temat tillämpats försiktigt och syftar mer på aktiviteterna än formgivningen. Vid foten av ett gammalt träd finns ett mystiskt ruinhus av tegel och träplankor se figur 8, dekorerat med konstnärliga former och utsmyckningar i metall och mosaik. I undervåningen finns ett rum med en spännande blandning av mörker, ljus, titthål och dörröppningar och på övervåningen kan man blicka ut över hela lekplatsen och låta sig omslutas av trädkronan. Det finns en damm med bäckfåra och bro där barnen kan leka med vatten. Trädstockar finns här och var på marken att sitta på eller hålla sig i. Gungor finns naturligtvis och en tubrutschkana av största modell för de större barnen. Det finns också klätterträd och berg i dagen för barnen att undersöka. Markmaterialet består till största delen av gräsmatta och sand. Det bästa med lekplatsen är att den stimulerar upptäckarlusten, fantasin och sinnligheten. Man har begränsat antalet lekredskap och koncentrerat sig på att tillhandahålla två av de mest uppskattade lekredskapen för sinnesupplevelser, gungorna och rutschkanan. Äventyrslekplatsen är ett exempel på att tema kan vara bra som koncept om det används för att stimulera barnens egna aktiviteter och sinnesupplevelser.

Tillgänglighetslekplatser

Att lekplatser också ska kunna användas av barn och föräldrar med funktionshinder borde vara en självklarhet men så är det oftast inte i dag. Att kalla tillgänglighet en trend kanske inte är rätt ord för något som är reglerat genom föreskrifter, men just nu pågår många tillgänglighetsprojekt både när det gäller anpassning av befintliga anläggningar och att bygga nya. Därför valde jag att besöka fyra

lekplatser som marknadsför sig som tillgänglighetslekplatser. Jag besökte Stadsträdgårdens lekplats i Uppsala, Gröna gatans lekplats i Göteborg, Båtsmanstorpet i Stockholm samt Bandängens parklek i Bandhagen.

Stadsträdgårdens lekplats för barn i åldrarna upp till ca 7-8 årsåldern, var en traditionell redskapslekplats ur standardsortimentet. Tillgänglighetsanpassningen bestod i att man använt rullvänliga underlag t.ex. gummiastfalt, asfalt och stenmjöl och att de flesta lekredskapen åtminstone delvis kunde användas av rullstolsburna barn. Bra var att även rutschkanan som lagts på en anlagd kulle, var åtkomlig för rullstolsburna via en ramp. Redskapen stod grupperade i rektangulära ytor som kantades av brädor i marknivå. Detta är visserligen en fördel för synskadade som har lättare att orientera sig men gav lekplatsen ett stelt uttryck. Ur lekbarhetssynpunkt var detta en lekplats som mer var en samlingsplats för olika redskap än som bjöd på utmaningar för fantasi och upptäckarglädje. Positivt var dock en rejält tilltagen sandlek och lek med vatten i form av en kran och en dusch.

Gröna gatans lekplats för små barn i förskoleåldern, se figur 9, hade ett trevligare upplägg, där den centrala delen bestod av en rund sandlek som omgavs av en gummiastfalsyta med en slinga som lekredskapen var placerade utefter. Det stämmer bra med barns sätt att röra sig i leken och underlättar för synskadade att hitta redskapen. Olika typer av gungor, varav en också hade ryggstöd är ett plus. Trots att platsen var anlagd utifrån tillgänglighet var sanden från sandleken spridd över hela lekplatsen. Den låg i stora högar på gummiastfalten och i synnerhet vid bakbordet, vilket försvårar rejält för rullstolsburna. Detta är också lekplatsens stora brist och ett tydligt exempel på att sand och gummiastfalt inte ska finnas intill varandra och helst inte på samma lekplats. Det visar också att lekplatser måste städas regelbundet för att fungera för tillgänglighet. En annan brist var också att det var för varmt och soligt och för lite skugga, vilket vissa funktionshindrade barn behöver. Totalt sett är det dock en liten och trevlig lekplats som tack vare sin rumsliga utformning också lockar andra besökare.

Bandängens parklek är bemannad under vardagar och vissa tider på helgerna och spelar därför i en annan division än de övriga

beskrivna. Här finns levande djur, bygglek, äventyrslek, plaskdamm, gungor, klätterlek i kolossalformat, lekhus, stor sandlek delvis under tak, trambilar, landhockeybana och ett parklekshus där man kan gå in när det regnar, låna toaletten eller köpa en kopp kaffe. Den är nyligen ombyggd och kompletterad för att också vara mer tillgänglig för rörelsehindrade. Många av attraktionerna är tillgängliga men inte alla. En liten terrängbana för småbarn fungerar både för dem som just lärt sig gå eller för barn som behöver träna gång, se figur 10. Sandleken har sittmöjligheter med ryggstöd och tillgång till skugga. En gunga hade ryggstöd och säkerhetsband och passar även vuxna med ett barn i famnen. Stora sammanhängande ytor av gummiastfalt gör det lätttrullat för rörelsehindrade men utgör samtidigt en säkerhetsrisk. Flera incidenter har förekommit där småbarn kört med sina trambilar under klätterställningen och kommit i vägen för andra lekande barn. Övergången mellan gummiastfalt och andra underlag är svår att få till i samma höjd och utgör en snubbelrisk. Det är också i skarvarna gummiastfalten är som känsligast och lätt går sönder vilket ökar snubbelrisken ytterligare. Plaskdammen har på två ställen försetts med dubbla handledare och trappsteg för att underlätta för rörelsehindrade att gå ner i vattnet. Tyvärr kan man inte tillåta rullstolar att köra ner via ramp eftersom de för med sig skräp som smutsar ner vattnet. Vattnet kloreras och kontrolleras två gånger per dag så att vattenkvaliteten är godkänd. Totalt sett har Bandängen det mesta man kan önska sig som besökare, inte minst som mötesplats för hemmavarande föräldrar som här får en möjlighet att träffa andra vuxna.

Trälekplassen

I många kommuner har man tröttnat på de skrikiga färgerna på fasta lekredskap som tillverkarna tillhandahåller. Det finns numera flera aktörer som tillverkar lekredskap i trä som antingen är obehandlat eller målas i dova jordnära färger. Man ser dem alltmer på kommunala lekplatser och man kan likna det vid en estetisk trend där man vill ha ett mer naturnära

utseende på redskapen. I bland kompletterar man med naturföremål t.ex. trästockar och stenar. När man byggde om Vasaparkens lekplats i Uppsala valde man att använda lekredskap i trä, se figur 11 och 12. Ur estetisk synvinkel smälter lekredskap in i omgivande miljö på ett bra sätt. Färgerna är harmoniska och lekskulpturerna roliga att se på. En fördel med redskapen är att de byggs på plats och därför kan anpassas till den aktuella platsen. En nackdel är livslängden som är kortare än lekredskap i metall och plast, även om man väljer träslag som har en naturligt högre motståndskraft mot röta. Målningen slits också av användandet och behöver underhållas med jämna mellanrum.

Ur lekbarhetssynpunkt är det dock inga nyheter. Lekredskapen bygger på traditionellt tänkande där de serveras färdiga och opåverkbara. Flera av lekredskapen t.ex. balansbommen samt föreställande lekfigurer, var samma typ av lekredskap som visade sig användas mycket lite av barn när Eva Norén-Björn gjorde sin studie av användningen av lekplatser (1977). Klätterredskapen är dock av kombinerad typ som barn brukar tycka om att använda. Klätterpålarna med uthuggna steg fyller dock knappast någon funktion. Varför ska man klättra upp på en påle där man inte kan komma vidare utan måste gå ner igen och varför satsa pengar på flera exemplar av samma sort? Positivt med lekplatsens gestaltning är att man samlat lekredskapen i grupper och att småbarnsleken ligger lite avskild men ändå nära de större barnens lekyta. Lekplatsen är inte anpassad för funktionshinder fullt ut då flera av lekredskapen står i sand och dessutom inte går att använda av rörelsehindrade.

Utflyktsparken

Eftersom Skövdeborna gärna skulle vilja se sin Boulognerskog mer använd av människor i alla åldrar var jag nyfiken på att se några sådana exempel. En trend inom lekplatsgestaltningen är att se lekplatsen som en mötesplats mellan människor av olika ålder, kön, nationalitet, religion m.m. i syfte att verka för samvaro och tolerans som motvikt till segregation, ensamhet och främlingsfientlighet. Vasaparken i Stockholm,

Slottsskogen samt Råambshovsparken är parker dit man beger sig för att leka, ha picknick, umgås, spela spel och få uppleva grönska. Här kan man vara utan att behöva trängas och här är det alltid folkliv. Man ser och träffar människor i alla åldrar och med olika bakgrund. Även om man är där ensam kan man ändå känna sig delaktig genom andra människors aktiviteter. Alla tre platserna är belägna i storstaden och har därför ett högre besöksstryck än mindre orter där man har närmare till grönområden. De ligger centralt inne i stadsmiljön i tätbefolkade områden där det finns få större grönområden på nära håll. I dessa parker finns något att uppleva eller göra för alla kategorier människor. För barnen finns det olika slag av parklekar med aktivitetsytor, lekredskap, minizoo och bygglek se figur 13. I bland kan man gå på musikunderhållning eller se teater. Köpa något gott att äta går ibland också. Vissa aktiviteter kanske bara de vuxna ägnar sig åt medan andra gör man tillsammans med barnen. Boulebanan se figur 14, brukar vara en plats för vuxna medan skridskobanan och bangolfen ofta är en gemensam aktivitet. Barn tycker om att iaktta äldre barn när de leker och lära sig av dem. En miljö där flera olika åldersgrupper är aktiva samtidigt är därför positivt. Att både vuxna och barn får behållning av besöket är viktigt. Att få känna sig fri och avslappnad utan att vara rädd för att springa i vägen för någon bil är skönt för alla. Det verkar vara en kombination av behov av grön miljö samt möjlighet att utöva aktiviteter och behovet av sociala kontakter som gör att vuxna söker sig till dessa parker och gör dem till mötesplatser. I den sociala biten ligger också behovet av att få visa upp sig eller kolla in andra människor, åtminstone när det gäller ungdomar och vuxna.

Kan en utflyktspark fungera även på en mindre ort? Det bor inte lika många människor där och fler har tillgång till bil för att ta sig ut i naturen. Människors behov av upplevelser, aktiviteter och sociala mötesplatser är dock densamma oavsett om man bor i storstad eller småstad. I en småstad måste det dock finnas upplevelser eller aktiviteter som lockar besökarna till utflyktsparken eftersom den gröna miljön ofta kan fås på annat håll. Vill man att utflyktsparken ska besökas av människor i olika åldersgrupper måste man också ha en variation av aktiviteter eller möjlighet till aktiviteter som tilltalar dessa grupper. Om parken blir ett

omtyckt ställe att uppehålla sig på kommer det också att bli en mötesplats för människor. När det gäller barnfamiljerna som grupp har jag utifrån de intervjuer jag genomfört förstått att man ofta går till den lekplats som ligger närmast bostaden men att man emellanåt vill se lite nya ställen också, och det är i detta sammanhang som utflyktsparken kommer in under förutsättning att barnen kan ha roligt där. En stadslekpark som anammar lite av de exempel på aktiviteter som finns i utflyktsparkerna skulle därför kunna utgöra en del i strävandet att göra Boulognerskogen till en mötesplats för människor i alla åldrar.

Figur 5 Näridrottslekplatserna ger tillfälle till motion och fungerar som mötesplats, Karl Johans torg.

Figur 6 I Backa Röd kan tennisplanen också användas för basketspel och som isbana.

Figur 7 På Liljeholmens lekplats är lekredskapen utformade som frukter.

Figur 8 Karaktärsfullt och spännande lekhus på Äventyrslekplatsen.

Figur 9 Bakom sandleksytan finns lekredskap anpassade för funktionshindrade barn placerade utefter en slinga, Gröna gatans lekplats.

Figur 10 På terrängbanan tränas balans och gång, Bandängens parklek.

Figur 11 Klätterredskapet i trä kombinerar olika lekfunktioner, Vasaparken i Uppsala.

Figur 12 Det obehandlade trämaterialiet gör att lekredskapet smälter in fint i omgivningen, Vasaparken i Uppsala.

Figur 13 På Rålabshovs parklek kan barnen snickra och bygga egna saker att leka med.

Figur 14 I en utflyktspark finns något att göra för alla åldrar, Vasaparken i Stockholm.

6 Inspirerande lekplatsexempel

I detta kapitel har jag valt att lyfta fram några av de besökta lekplatserna för att beskriva och diskutera dem närmare, då de kan tjäna som goda exempel där man tagit tillvara på platsens förutsättningar men också förnyat sig. Som motvikt mot alla anlagda lekplatser för barn redovisas också ett exempel på hur en plats i stadsmiljön genom dess unika karaktär blivit ett utflyktsmål och ställe för barns lek.

Lek-sand

Ett fint exempel på en kreativ obemannad lekplats för förskolebarn som också kan vara rolig för lite större barn, är lekskulpturparken Lek-sand i stadsdelen Noret i centrala Leksand som invigdes 2004. Den har skapats av konstnär Dina Hviid i samarbete med tjänstemän inom Leksands kommun, öppna förskolan och en föräldragrupp. Lek-sand är intressant därför att den innehåller mycket få traditionella lekredskap och istället utmanar barnens fantasi och skaparlust. Temat sand och lek med vatten finns med som en tydlig del av designen även om den innehåller andra lekmöjligheter också. Trots sin enkelhet har parken blivit mycket uppskattad av barn, föräldrar och förskolegrupper. Lekparkens namn syftar på sandytan som upptar en stor del av parken men anknyter också till ortnamnet (Lenninger & Olsson 2006). I folkmun kallas den dock bara lekparken (Sällner, samtal 15.6.2007).

Lekparken är anlagd på en gammal hustomt med uppvuxna fruktträd, vinbärsbuskar och snirklande asfalterade gångar, se figur 15. Ett trästaket med grind skiljer lekparken från gatan och på staketet sitter ett drakhuvud i trä som signalerar att detta är en plats för barn, se figur 16. Lekparken domineras av en stor cirkelrund yta med ett djupt lager sand där det står två stora och ett litet stenblock av granit att klättra på, se figur 17. Små trappsteg är inhuggna i stenarna för att barnen ska kunna ta sig upp på blocken och på kopparrören som är fästade i stenen kan man klänga eller

slå volter. De inhuggna fördjupningar och skårorna i stenarna fylls med regnvatten eller vatten som barnen hämtar i en kran intill sandytan.

Det finns med avsikt mycket få traditionella fasta lekredskap eftersom man vill stimulera barnens egen spontana lek. Istället finns grävredskap i barnstorlek såsom spadar, hinkar, krattor och borstar att låna i en olåst trälåda. Sitta kan man göra antingen vid traditionella picknickbord, väggfasta bänkar eller på de flyttbara björkstubbarna. En liten salixhydda är småbarnens favorit där de kan gå in och gömma sig eller träna att gå och stå genom att hålla sig i grenverket, se figur 18. Planteringar med blommande perenner och ljussättning av lekparken gör platsen trivsamt för besökarna. I lekparken finns också en grillplats som fungerar som en träffpunkt att samlas kring för att grilla korv och mysa tillsammans.

Lekparken har på kort tid blivit en succé. Barnen älskar att gräva och skapa landskap i sanden och det har blivit den träffpunkt för barnfamiljer och förskolegrupper så som man efterfrågade när projektet startades. Föräldragrupper träffas regelbundet i parken och grillar tillsammans. Det är inte bara barnfamiljer som går dit utan även andra besökare som väljer att äta sin lunchsmörgås i parken. En skylt på redskapslådan ber besökarna att lägga tillbaka grävredskapen efter användningen och det har fungerat utmärkt. Någon nedskräpning eller skadegörelse har inte förekommit och inga grävredskap har blivit stulna. När lekparken var ny var en del vuxna skeptiska mot utformningen och tyckte den var konstig. Man undrade varför kommunen inte gjorde en ”riktig” lekplats. De flesta blir dock positivt inställda när de ser hur roligt barnen har det. Att det är få vanliga lekredskap verkar inte vara något som barnen saknar. Projektet har finansierats dels av kommunen, dels via bidrag från Skulpturrådet (Sällner, samtal 15.6.2007).

Jag upplevde lekparken som mycket trivsamt och ombonat. De gamla fruktträden har skrovliga och vridna stammar som tilltalar fantasin och trädkronorna ger vackert skuggspel i gräset. Den gamla faluröda gårdsmiljön med hus och uthus i kanten på lekparken ger ett pittoreskt och hemtrevligt intryck. På sommaren och hösten kan man smaka på bär och frukt vilket ger ytterligare sinnesupplevelser. Det är svårt att vara annat än positiv i uppfattningen om denna enkla lekpark. Den har egentligen

bara en brist och det är läget. Den ligger utanför de stråk där människor rör sig, trots att det inte är långt från torget. Det finns inga vägvisare som visar vägen och kommunen gör ingen reklam för Lek-sand på sin hemsida på Internet. Få av Leksandsborna vet om att den finns. Det gör kanske inte så mycket att den ligger lite vid sidan av huvudstråken men folk måste kunna hitta dit. Leksand har många turister under sommartid som säkerligen också skulle vilja använda den om de bara visste om att den fanns.

Figur 15 Bärbuskar och frukt-träd ger smakupp-levelser.

Figur 16 Här är en plats för barn.

Figur 17 Stenar med volträcken att klättra på och djup sand att gräva i.

Figur 18 Salixkojan, småbarnens favorit

Vasaparken

Parken ligger i hjärtat av Vasastaden i stadsdelen Norrmalm i Stockholms stad och är 5,3 ha stor. Redan vid anläggningen 1898 var den en föregångspark genom att den fick plana aktivitetsytor för spel och lek. Det är en populär utflykts- och mötesplats för människor i alla åldrar där man kan göra många olika saker. Här finns något för alla oavsett om man bara vill sitta och ta det lugnt och fika, ha picknick i gröngräset, spela olika sorters spel eller gå till parkleken och leka. Man kan också spela boule och bangolf om man vill. År 2001 startade ett utvecklingsarbete med elektroniskt samråd där Norrmalmsborna kunde tycka till om hur parken skulle se ut i framtiden. Ett upprustningsprogram togs fram 2003 där man beslöt att parken skulle få en modern utformning. Det blev en stor satsning på spel och sport och man anlade 2005 en stor konstgräsplan som fungerar som konstfrusen isbana på vintern, löparbanor och en längdhoppgröp, se figur 19. På slutningen ner mot fotbollsplanen har arkitekten Erik Glemmes stenterrasser byggts om så att man kan sitta och se ut över aktiviteterna. Reaktionerna på omdaningens har inte varit odelat positiva. Vissa tycker att man förstört parken och att det blivit en idrottsplats i stället (Popova 2005). Oavsett detta så är det en mycket använd park där det hela tiden pågår aktiviteter.

Även den gamla parkleken har fått en ny modern utformning där man skapat aktivitetsytor med ett fåtal utvalda lekredskap. Återigen visar Vasaparken vägen till en ny trend inom lekplatsgestaltningen där fokus ligger på att skapa förutsättningar i stället för att styra barnens lek. Parkleken har utvecklats i samarbete med IPA - Barns Rätt Till Lek i Sverige och tanken var enligt arkitekten Anders Kling på Carl Bro Landskapsarkitekter att komma bort ifrån det statiska leklandskapet som annars brukar finnas på lekplatser och i stället uppmuntra barnen att finna sin egen lek. Av traditionella fasta lekredskap ser man bara gungor, rutschkanor och en cykelkarusell. En gammal lastbil med flak finns kvar sedan tidigare och en riktig skärgårdseka, se figur 20, vilar i en sandyta intill den naturliga berghällen. Några stockar och en stockbil finns utlagda att sitta eller klänga på intill ekan. I stället för att bygga

en sandlåda med sarg som håller sanden på plats har man valt att lägga ett stort trädäck där sandlådan istället är försänkt i däck. På det viset skapas fina sittmöjligheter för den vuxne som då lätt kan delta i leken. En brant bergssida har frilagts från vegetation och fungerar som en naturlig lekyta. Resten av lekplatsen är ett gigantisk konstgjord landskap som domineras av kullar och raviner i gummi-asfalt och stora ytor i asfalt med målade linjer för olika streetsporter, se figur 21. I gummilandskapet finns studsmattor, ett horisontellt klätternät, rutschkanor och ena kanten av ytan fungerar som en 2 m hög klättermatt, se figur 22. Sitta bekvämt kan man också göra i snurrfåtöljer eller på trädäcket som omger sandlådan och traditionella picknickbord finns också. I parklekshuset kan man köpa fika och glass och tre dagar i veckan bedrivs öppen förskola. Den 8 november 2006 invigdes den ombyggda parkleken men helt färdig blir den först sommaren 2007.

Trots att parkleken till stora delar är ett konstgjort landskap bygger den på teorier om hur barn leker spontant i naturliga terränger (Hallemar 2005). På berget som frilades kliver barnen omkring och leker med regnvattnet som samlas i de naturliga skrevorna, se figur 23. Skärgårdsekan tycks fascinera småbarnen och deras föräldrar som tycker om att sitta i den. Gummilandskapets mjuka kullar och sluttningar lockar fram spring i benen på barnen när de jagar varandra och hoppar i studsmattorna. Några små låga gummikullar har fått flytta ut i asfaltsytan och dessa är särskilt populära bland småbarnen att springa upp och ner på, se figur 24. Klättermatten är utmanande för att den har olika svårighetsgrad och det gäller för barnet att hitta just den väg som gör att de klarar av att ta sig upp. Eftersom gummilandskapet sluttar blir också höjden på klättermatten olika hög vilket är bra eftersom de mindre barnen bara klarar att klättra där höjden är lägre. Designen på klättermatten är mycket lyckad eftersom barnet klättrar upp för väggen till gummilandskapet och springer ner för sluttningen, vilket är mycket roligare än traditionella klättermattor. Parkleken är tillgänglighetsanpassad men inte fullt ut eftersom vissa delar har för branta lutningar. Bodil Hammarberg på Gatu- och fastighetskontoret i Stockholms stad har varit projektledare för utrustningen av parkleken,

berättar hur hon sett barn köra sina rullstolsburna kamrater upp och ner över de små gummikullarna, det är tydligt att landskapet lockar barn att leka tillsammans.

Jag tycker Vasaparkens parklek är ett intressant exempel på det experimentella nytänkande som lekplatsgestaltningen just nu är inne i, där man flyttar över fokus från lekredskap till lekbara ytor. Ett gummilandskap av den här storleken är lite av en chockartad upplevelse som kräver en viss tillvänjning. Jag kanske aldrig kommer så långt att jag tycker att gummilandskapet och asfaltsytorerna är vackra men det är ingen tvekan om att man är på rätt väg när det gäller att locka fram barnens spontana lek.

Figur 19 På näridrottslekplatsen träffas man och aktiverar sig tillsammans.

Figur 20 Skärgårdsekan uppskattas av småbarnen att sitta i.

Figur 21 Artificiella kullar i gummiastfalt.

Figur 22 Klätterväggen.

Figur 23 Bergsskrevorna är roliga att springa i.

Figur 24 Stenar i gummiastfalt.

Björns trädgård

Nära Medborgarplatsens T-banestation och moskén på Södermalm i Stockholm ligger parkleken Björns trädgård som är ett bra exempel på hur man kan skapa en mötesplats för människor i alla åldrar och kulturer. Det centrala läget på Södermalm gör platsen till en knutpunkt där mycket folk passerar och vistas vilket troligtvis är en stor del av förklaringen till att den blivit så lyckad. Läget medför också att det är en både hårdare och tuffare miljö än vad parklekar normalt sett befinner sig i. Det är inte ett ställe man väljer för att få lugn och ro utan för att vara med där det händer saker. Tidigare var Björns trädgård slitet och ett tillhåll för missbrukare, men detta har blivit bättre sedan den byggdes om. Allmänheten har fått vara delaktiga inför ombyggnaden genom samråd via medborgarmöten. Parkleken är ombyggd 2004 för ca 10 miljoner kronor och inrymmer trots sin lilla yta på ca 2000 m², aktiviteter för barn i hela skalan från småbarn till tonåringar. Det har också blivit en samlingsplats för kommunens dagbarnvårdare som träffas här några dagar i veckan (Stockholms stad 2004).

Närheten till moskén och den kulturella mångfald som kännetecknar besökarna i området har inspirerat till ett orientaliskt tema i den konstnärliga utsmyckningen av platsen, även om det på intet sätt är någon temalekplats. Parkleken är en blandning av traditionella fasta prefabricerade lekredskap och aktivitetsytor, samt innehåller en lokal för inomhusaktiviteter och toalett. Vid ombyggnaden fick parkleken en stor skateboardramp med tre pooler i betong och på den närliggande bollplanen i gummiastfalt kan man spela olika bollspel, se figur 25-26. Centralt i parkleken finns en stor gummiastfaltsyta med klätterpyramider i rep och en allaktivitetsyta med geometriska mönster, där man kan leka med lekutrustning som personalen plockar fram. I den stora sandytan strax intill ryms sandlek, klätterhus, vattenlek, rutschkanor, gungor och Orientexpressen som är ett tågset i trä som man kan gå in i och klättra på, se figur 27. För de minsta barnen finns det uppvärmda lekskulpturer i betong med lysande ögon att sitta och klänga på, se figur 28. Vid ombyggnaden ordnade man en grillplats där det är korvgrillning en

gång i veckan. I ena änden av parken finns också en gräsyta tänkt som picknickplats och en yta för boule. Det finns många olika möjligheter att sitta, både primära sittplatser i form av bänkar men också sekundära där man sitter på staket, stödmurar och uppbyggda nivåskillnader på marken.

Enligt projektledaren för upprustningen Bodil Hammarberg på Gatu- och fastighetskontoret, har Björns trädgård blivit en succé och ett riktigt inneställe dit de som vill visa upp sig går (Hammarberg, telefonsamtal 31.5.2007). Skateboardrampen lockar grabbar från ca 8 år och uppåt till tonåringar. De har en trogen publik av allt från småkillar som beundrar sina större idoler till tonårstjejer som spanar in grabbarna. Även vuxna stannar ibland upp en stund och tittar på skateboardåkarna. Ett stort värde med parkleken är att skateboardrampen lockar till sig och synliggör en grupp barn, mestadels pojkar, som man normalt sett aldrig ser på lekplatser. För dem har det blivit en arena att visa upp sig på. Björns trädgård har verkligen blivit den blandning av åldrar och kulturer som man eftersträfvade och en social mötesplats. I samband med ombyggnaden fick småbarnsleken minska ner på utrymmet till förmån för de större barnens lek vilket dagbarnsvårdare och förskolelärare haft invändningar emot eftersom det gått ut över småbarnsleken. Enligt Hammarberg (telefonsamtal 31.5.2007) går det rätt så bra att samsas om utrymmet ändå eftersom dagbarnsvårdarna i regel besöker parken när de större barnen och ungdomarna inte är där.

Skateboardrampen är en plats för utmaningar och som sådan inte riskfri. Skateboardåkarna får själva ansvara för sin säkerhet och några riktigt allvarliga incidenter har inte inträffat, men hjärnskakning och sår i huvudet förekommer ibland (anställd parkleken Björns trädgård, samtal 13.6.2007). Vid mitt besök som gjordes en sen eftermiddag var det få barn i förskoleåldern där men full fart på de större barnen i skatepoolerna och på bollplanen. Klätterpyramiderna och de flesta andra lekredskap som används av mindre barn stod i det närmaste oanvända medan Orientexpressen användes av några flickor både att sitta i och att klättra på. Svårigheten med att ha sand intill ytor med gummiastfalt blev särskilt tydlig eftersom sanden var utspridd över stora områden både på allaktivitetsytan och på bollplanen, vilket ökar slitaget på underlaget

och försvårar framkomlighet. Jag anser att det behövs lekplatser även på ställen som ligger mitt i vimlet där folk vistas och inte bara på undanskymda ställen i grönområden. Platser där folk passerar eller möts, s.k. noder kan vara lämpliga ställen för lekplatser. Skateboardåkarna har ett underhållningsvärde och ger en speciell identitet åt parken som jag tror är betydelsefull. Parken har onekligen en mycket speciell tuff atmosfär av liv.

Figur 25 Skatepoolen lockar både åskådare och utövare.

Figur 26 Bollytan är populär hos grabbarna.

Figur 27 Orientexpressen.

Figur 28 "Hot dogs" med lysande ögon och inbyggda värmeslingor.

Båtsmanstorpet

I Riksby i närheten av Brommaplans T-banestation finns en av Stockholms tillgänglighetsanpassade obemannade lekplatser. Den kom till som ett resultat av ett projekt för tillgängligare lekplatser inom Stockholms Gatu- och fastighetskontor och blev färdigställd 2004. Tanken var att skapa en lekplats som kan användas av alla barn men med särskild anpassning för synskadade. Den är ritad av Anders Kling och Alf Orvesten på Carl Bro Landskapsarkitekter och man har använt tillgänglighetskonsulter och en referensgrupp med handikapprådet och synskadade för att diskutera idéer och lösningar (Mårtensson, B., telefonsamtal 28.3.2007). Lekplatsen har en mycket tilltalande och trivsamt rumslighet och fin kontakt mot omgivningarna som består av ett bostadsområde samt en park. De gamla uppvuxna träden ger karaktär åt platsen och svalkande skugga varma dagar.

Lekplatsen har en kombination av fasta lekredskap och aktivitetsytor. Man har lagt stor vikt vid hur man ska hitta på lekplatsen och vid entrén finns en informationstavla, se figur 29, som visar aktivitetsytor i relief och kontrastfärger med stor text kompletterad med punktskrift. Här kan barn och föräldrar memorera lekplatsens olika delar för att hitta lättare. Aktivitetsytor rutar in lekplatsen i blockformiga strukturer och taktila plattor lagda i ledstråk med 90 graders vinkel visar vägen till de olika aktiviteterna. Några av ytorna är inhägnade med staket för att underlätta orienteringen medan andra har en bred vit rektangulär bård kring ytan som personer med synrester kvar kan uppmärksamma. För att få lekplatsen att smälta samman med bostadsgården till de närliggande hyreshusen har man valt att inte avgränsa denna sida med staket. Ytorna har också medvetet fått olika färg och material. Sand, gummiastfalt, gräs och röd sportastfalt som underlag hjälper till att skapa variation och underlättar orienterbarheten.

Här kan barnen antingen leka med lekredskapen eller leka fritt på aktivitetsytor. Det stora dragplåstret på sommaren är en plaskdamm med klorerat vatten i två höjdnivåer förbundna av ett litet vattenfall, se figur 30. Intill dammen sitter man i bekväma snurrfåtöljer och övervakar

leken. För de minsta barnen finns organiskt formade icke föreställande lekskulpturer i orange plast med invändig belysning kvällstid, se figur 31, samt en stor yta för sandlek. Gungor finns förstås och har försetts med små klockor som pinglar när gungan används. Ett nytt grepp är ljudtrattor i metallrör som grävts ner i marken så att man kan stå i ena änden av lekplatsen och prata i tratten medan någon annan på andra sidan lyssnar i röret, se figur 32. På en lekyta med tjock stötdämpande gummiastfalt finns redskap för snurr och gung samt en markinfälld studsatta. Runt kanten på studsattan löper en tjock vit bård för att synas bättre. På den stora sportytan i röd sportastfalt kan man ägna sig åt bollspel eller spontan lek. Den omges av murar för att dels stoppa bollar men även för att sitta på. En sandyta med klätterredskap i form av en båt med flera olika funktioner t.ex. rutschbana och stegar finns också. En liten bit bort i en brant backe intill lekplatsen har man satt upp ett staket med en glidskena i metall med en krok som barnet kan hålla i när det springer upp för backen.

Vissa av föräldrarna jag samtalade med på lekplatsen bodde i närheten och gick ofta hit medan andra kom långväga ifrån för att barnen tyckte om plaskdammen. Småbarnen var förtjusta i lekskulpturerna i plast och tyckte om att stå och slå på dem eller försöka klättra upp på det glatta underlaget. Sandleken och plaskdammen var det som lockade småbarnen under mitt besök. En liten kille blev så ivrig att komma i vattnet att han hoppade i med kläderna på. Rörtrattarna verkade däremot inte fungera, förmodligen för att småbarnen petar in sand i dem. Springskenan har visat sig användas av barnen som linbana och uppfyller då inte säkerhetsbestämmelserna. Båda exemplen visar hur svårt det är att förutse hur barn kommer att använda lekredskap. Båtsmanstorpet är en trivsamt lekplats med mycket bra möjligheter till spontan lek. Tyvärr finns dock inget löst material att leka med. Positivt är att det tycks fungera bra att ha en plaskdamm på en obevakad lekplats som dessutom ligger alldeles i anslutning till ett bostadsområde. En plaskdamm på en lekplats förhöjer lekvärdet och gör den till ett utflyktsmål även för dem som har en bit att åka. En utformningsdetalj som inte är helt lyckad är ytan för gungor. Större delen är belagd med gummiastfalt och en mindre del med sand utan någon avgränsning som håller sanden på plats. Sanden sprider sig

till gummiastalten och det ser både ovårdat ut och sliter på ytan. Enligt min bedömning bör lekplatsen kunna fungera utmärkt för synskadade och för de flesta funktionsnedsättningar. Psykiskt funktionshindrade barn uppskattar förmodligen de kraftiga färgerna, rumsligheten och avgränsningarna samt möjligheten till sand och vattenlek. Även här har man gjort några kompromisser med tillgängligheten. Klätterbåten som står i sandyta är inte tillgänglig för rullstolsburna och man har inget stängsel som hägnar in och hindrar barn från att rymma ifrån lekplatsen. Barnens möjlighet till rörelse och upptäckarlusta samt lekplatsens samspel med omgivningen har fått gå före föräldrarnas behov av kontroll.

Figur 29 Orienteringstavla i relief.

Figur 31 Leksulpturer att klänga på.

Figur 30 Plaskdamm.

Figur 32 Ljudtrattar.

Söderlingska trädgården

I stadsdelen Majorna i Göteborg vid foten av Stigberget i korsningen Djurgårdsgatan – Allmänna vägen, ligger en obemannad temalekplats vars stora värde ligger i dess roll som omtyckt träffpunkt både för småbarnsföräldrar och för andra besökare (Johansson, telefonsamtal 27.3.2007). Söderlingska trädgården ligger intill det pittoreska Gatenhielska kulturreservatet som har Göteborgs äldsta bevarade trähusbebyggelse från 1700- och 1800 talet. Det är sedan gammalt ett omtyckt utflyktsmål för Göteborgarna och i synnerhet för de boende i Majorna. Kulturreservatet är uppkallat efter den kände och mycket förmögne kaparkaptenen Lars Gatenhielm eller Lasse i Gatan som han också kallades, som levde i början av 1700-talet. Kulturreservatet är inget museum utan en levande miljö med bostäder och föreningslokaler i de gamla husen.

Läget är lekplatsens styrka. Många söker sig till parkområdet i och omkring Gatenhielsreservatet för att uppleva den charmiga miljön. Intill Söderlingska trädgården ligger ett café där man kan köpa med sig fika och gå och sätta sig i parken. Söderlingska Trädgården är ett bra exempel på en lekplats som är attraktiv p.g.a. sitt läge. Här passerar många människor och hit söker man sig för att få en eller flera upplevelse av något slag. Man kan njuta av de vackra miljöerna, ta del av vardagslivet som en levande kulturmiljö erbjuder, låta barnen leka och få möjlighet att äta något gott. Det är inte bara barnen som ska ha roligt på lekplatsen utan det ska vara trevligt för föräldrarna också.

Lekplatsen byggdes om och rustades upp 2003 med temat vatten och hav. Det är ett ganska självklart val med tanke på anknypningen till en tvättakta sjörövarkapten och närheten till Göta älv. Lekplatsen innehåller en blandning av traditionella prefabricerade fasta lekredskap såsom klätterhus med rutschbana, gungor o.s.v. men också redskap som är byggda på plats. Gräsmattorna är uppskattade picknickytor och några träd ger lite skugga åt lekplatsen som annars är ganska solig, se figur 33. En stor del av lekplatsen tas upp av en sandyta med ett femmastat piratskepp i trä som har fått namnet Zanzibar, se figur 34. Skeppet har flera olika

Inspirerande lekplatsexempel

funktioner t.ex. krypin, tittut, utkikskorgar, repstegar, klätternät, trapets o.s.v. På lekplatsen finns också en labyrint byggd av rundstock samt en inte-nudda-marken bana med stenar och stubbar att hoppa och balansera på. Sandleken ligger i samma yta som sjörövarskeppet och är kantad av låga träpålar för att hålla sanden på plats. Sedan tidigare finns en rund plaskdamm i gjuten betong som tyvärr inte är i funktion. Det fanns planer i samband med restaureringen att skapa en vattenlek i den men detta har inte kommit till stånd. I stället används dammen som en yta att sparka fotboll på för småbarnen i 3-4 årsåldern, där dammväggarna fungerar bra som bollstopp. Vid restaureringen blev man tvungen att fälla några av de gamla almarna och ur en stubbe som lämnades kvar har man huggit in trappsteg för små barn att klättra på, se figur 35.

Vid mitt besök en solig vårdag i slutet av mars var det gott om besökare i parken. Familjerna hade picknick i gröngräset eller använde hoppstenar och träkubbar att sitta på när bänkarna inte räckte till. Lekplatsens centrum där den mesta leken tilldrog sig utgjordes av piratskeppet, sandleken och rutschkanan. Labyrinten och inte-nudda-marken banan hamnade i utkanten och användes mest för att sitta på, se figur 36. Flera av föräldrarna satt och pratade med varandra under tiden som barnen lekte och det rådde en lugn avslappnad stämning. Piratskeppets för och akter är konstruerade så att barn kan gå in och krypa upp genom luckor för att sedan klättra vidare i master och nät. Småbarnen i 2-3 årsåldern verkade särskilt intresserade av dessa krypin ställen som de kunde utforska. Positivt var att lekplatsens utformning, som i åtminstone ett fall lockade en pojke i 2 årsåldern att ge sig ut på egen upptäcktsfärd för att utforska labyrinten och klätterstubben.

Hur stor betydelse har då temat vatten och hav för leken? Enligt mina iakttagelser på platsen verkade inte temat ha något särskilt inflytande över leken under tiden för besöket. Ingen av barnen verkade leka något som hade med skepp eller hav att göra utan koncentrerade sig på att utforska skrymslen, klättra i redskapet eller lekte i sanden med hink och spade. Piratskeppet som har en mycket speciell utformning fungerar som ett karaktärsskapande landmärke och bidrar till att barnen lär sig att känna igen platsen vilket är värdefullt för deras förmåga att

orientera sig i stadsdelen. Sandytan som båten vilar i gör det dock svårt för rullstolsburna att ta sig fram. Det som känns skönt med lekplatsens utformning är att temat inte har tvingats på alla lekattraktioner utan finns mer som en bakomliggande tanke. Eftersom det till stor del är en redskapslekpark är sandleken och gräsmattorna de ställen som barnen har störst förutsättningar att leka spontant. Om kommunen fullföljer sina planer på en vattenlek skulle det tillföra ytterligare möjligheter till spontan lek. Sammantaget upplever jag Söderlingska trädgården som trevlig lekplats med en stark atmosfär dit man går för en stunds avkoppling och lek.

Figur 33 Söderlingska parken.

Figur 34 Lekskeppet Zanzibar kombinerar ett skulpturalt uttryck med olika lekfunktioner.

Figur 35 Stubbe med inhuggna trappsteg väcker nyfikenhet.

Figur 36 Inte-nudda-markenbanan fungerar också som sittplats.

Holmbergska tomten

I västra delen av Lund i området Papegojlyckan intill Fasanvägen, ligger en gammal övergiven tomt som en ö i den omgivande bebyggelsen. Det är ingen anordnad lekplats men har blivit en plats för barns lek ändå. Den är resterna av Carl Holmbergs sommarvilla Carlsro, med trädgård från slutet av 1800-talet (Lunds kommun 2006). På det som idag utgör Holmbergska tomten låg trädgårdsmästarebostaden och en prydnadsträdgård med växter och stenpartier enligt den tidens romantiska ideal. Så småningom revs huvudbyggnaden och det blev ett trädgårdsmästeri med växthus. När även denna verksamhet upphört och trädgårdsmästarebostaden rivits 1971, lämnades tomten åt sitt öde. Sedan dess har växterna fått utveckla sig fritt och tomten börjar mer och mer likna en ädellövskog. Även om det bara är en trädunge ger den en stark skogskänsla. För dem som kan läsa spåren kan man fortfarande se rester av den gamla trädgården och trädgårdsmästeriet. Det är spännande att se hur naturen relativt fort och obevekligt tar över och suddar ut människans spår.

Under årens lopp har en frodig vegetation utvecklats sig med scilla, snödroppar, svalört, gulsippor, vitsippor, vårlök och många andra växter. Nedfallna träd tillåts ligga kvar på marken till glädje för svampar och insekter, se figur 37. Djurlivet har hittat hit och här bor olika fåglar, insekter och fladdermöss. På marken syns rester av trädgårdsmästarebostaden, växthus och det gamla stenpartiet. Tack vare sitt centrala läge i staden har den blivit ett populärt utflyktsmål för förskolegrupper att leka i och för lärare i grundskolan som använder den i naturundervisningen. På våren går många Lundabor dit för fågelsången och den vackra vårbloomingens skull.

Jag besökte Holmbergska tomten en solig vårdag 2004. Som plats uppfyller den med råge kriterierna för hur en intresseväckande lekbar miljö för barn ska vara. Här finns mycket att utforska för den som söker spänning och upplevelser för alla sinnen. Det finns gamla husgrunder

Inspirerande lekplatsexempel

att upptäcka och stubbar att balansera på. Ingenting är ordnat eller förutbestämt, hela miljön är lek- och påverkbar. Jätteträdet som fallit av ålder har börjat murkna och under stenarna gömmer sig gråsuggorna. Tecken på barnens lek finns på flera ställen. Där finns en kulle som barnen använder att springa upp och nedför. Strax nedanför toppen på kullen har barnen byggt en hydda under en stor gran av grenar som de släpat ihop, se figur 38. Går man omkring i parken kan man hitta kottar, pinnar och stenar men också saker från de vuxnas värld t.ex. tomflaskor och brädlappar. På sina ställen där solen kommer åt växer buskar och sly likt en djungel men under de stora trädens skugga är det öppnare. På marken har myrorna just vaknat i vårsolen och fjärilar flyger omkring och suger nektar.

Under vistelsen kunde jag iaktta en liten pojke i treårsåldern med sin mamma som var på besök i parken. Pojken gick på upptäcktsfärd och lät sig ledas av sin egen nyfikenhet. När något fångade hans intresse gick han dit och tittade närmare för att balansera på husgrunderna, klättra på stubbar, peta på myrorna eller undersöka kojan, se figur 39. Mamman pekar och berättar för pojken om småkrypen de tittar på, se figur 40. På kvällen ligger parken och ruvar i sitt mörker och ger upphov till spännande fantasier när man hör prasslet från fåglar och djur som rör sig där inne. Att ordna belysning i parken eller ens på gångvägen som går i dess kant skulle förstöra den mystiska upplevelsen av skog. Omgivningarna kring Lund är ett intensivt odlat åkerlandskap och naturlig skog finns inte på nära håll. Då blir platser som Holmbergska tomten ännu viktigare för barns kontakt med naturliknande miljöer. Det är just sådana här spännande platser som barn tycker om att leta upp och utforska och som det finns för lite av i dagens stadsmiljö. Sammantaget anser jag att Holmbergska tomten är ett utmärkt exempel på en miljö som stöder de forskningsresultat om barns lek och utemiljöer som jag tagit del av och redogjort för i detta arbete. Precis som Bergström (1997), Kylin (2004) och Mårtensson (2004) beskrev, behövs miljöer som väcker medvetandet och gör oss nyfikna, intresserade och lekfulla.

Figur 37 Bland buskar, träd och nedfallna trädstammar trivs barn och djurliv.

Figur 38 Kullen lockar till spring och vid dess fot intill ett träd har barnen byggt en kjoja.

Figur 39 Stenar och liggande trädstammar lockar till att kliva upp och balansera på.

Figur 40 Djurliv väcker barn och vuxnas nyfikenhet.

7 Program Boulognerskogens stadslekpark

Förslag till innehåll och utformning av stadslekparken redovisas i detta kapitel i form av ett kommunalt program. I programmet beskrivs Boulognerskogen och dess historiska bakgrund, som tillsammans med inventeringar bildar grund för mer ingående analyser och bedömningar av platsens förutsättningar att bli en stadslekpark. Barn och vuxna med anknytning till barn har intervjuats för att få synpunkter på Boulognerskogen som plats för en stadslekpark och fått komma med önskemål om innehåll i den. Mot bakgrund av vad begreppet stadslekpark kan stå för, resultat från analyser, intervjuer samt den samlade kunskapen om yngre barns utomhuslek har ett antal övergripande mål tagits fram som bildat utgångspunkt för det översiktliga gestaltungsprogram som presenteras i programmet för stadslekparken.

Beskrivning av parken

Boulognerskogen är en park som ligger i centrala delen av Skövde strax öster om Resecentrum, se figur 41. Parken är ca 14 ha stor med en lummig grönska och öppna solbelysta vattenlandskap. Många av träden är planterade under andra halvan av 1800-talet medan björk, al och sälg i det blöta kärrartade partiet i söder är naturligt uppkommen vegetation som resultat av att slåtterängen lämnades att växa igen. Parken bjuder på skiftande miljöer med sjö, fågeldamm, gräsytor, promenadstigar, planterad skog av ädla lövträd och tall samt ett större naturliknande fuktigt kärrparti beväxt med björk, sälg, al och höga örter. Parken har formen av en avlång skålformad gryta med brant sluttande slänter och på dess botten en svag marklutning åt nordost. I dess västra del gränsar den till järnvägsspår, studentbostäder och studentkårens kårhus. Norr och söder om parken löper starkt trafikerade gator med intilliggande

villabebyggelse respektive industriområde. Åt öster gränsar den till Ekedals äldreboende. I parken finns en minigolfbana och en liten lekplats. Parken har karaktär av en grön landskapspark som kan indelas i fyra delar: Boulognersjön, tallskogen, området kring Fågeldammen samt naturparken, se figur 42-45.

Översiktsplan, detaljplan, program

I Skövde kommuns översiktsplan *Framtidsplan Skövde 2015 – En fördjupning av översiktsplanen för tätorterna Skövde, Skultorp och Stöpen* (Skövde kommun 2005) som antogs 31.1.2005 av kommunfullmäktige, finns Boulognerskogen redovisad som parkmark ingående i stadens allmänna gröstruktur. Några närmare riktlinjer för användningen av parkmark eller Boulognerskogen som plats finns inte angivet utan kommer att behandlas närmare i en kommande gröplan med åtföljande handlingsprogram. Skövde kommun har arbetat fram visionsdokumentet *Grön Vision* (Skövde kommun 2007a) som behandlar grönområde och utemiljöer i Skövde kommun och ska tjäna som måldokument inför arbetet med den kommande gröplanen. Man beräknar att dokumentet antas av kommunfullmäktige under 2007. Man har som mål att erbjuda en attraktiv och tillgänglig utemiljö samt en vacker och trevlig stadskärna i Skövde centrum. Ett av medlen för att nå målet är att utveckla parkerna så att de får olika karaktärer, syften och funktioner som sedan ska ligga till grund för beslut om skötsel och prioritering. I måldokumentet framhåller man behovet av att komplettera gröplanen med handlingsprogram för parker där man framhåller Boulognerskogen som en av de viktigaste parkerna.

Den del av Boulognerskogen som redovisas som parkmark ingår i stadsplanen 1683K-ST57 samt detaljplanerna 1496K-DP478, 1496K-DP495, 1683K-DP404 (Skövde kommun).

Figur 41 Översikt över Boulognerskogens olika delar och naturtyper. Det inringade området är det som i stads- och detaljplaner redovisas som parkmark.

Figur 42 Boulognersjön.

Figur 43 Tallskogen med minigolfbanan i bakgrunden.

Figur 44 I Fågeldammen föder änderna upp sina ungar.

Figur 45 Vitsipporna blommar i Naturparken i slutet av april.

Tidigare utredningar

År 1979 presenterades Boulognerskogsutredningens förslag (Skövde kommun 1979), om att göra Boulognerskogen till ett attraktivt utflyktsmål för skövdebor.

Föreslagna åtgärder

Barnens zoo med klappvänliga djur

Minigolfbana med kiosk

Utomhusscen för teater, konserter m.m.

Omlokalisering av småbarnslekplats

Boulognersjön grundas upp genom uppfyllning och görs om till plaskdamm

Allmänna upprustningsåtgärder t.ex. utökad belysning, asfaltering av huvudgångstråk och parkeringsplats samt handikappvänlig gångväg från Ekedals äldreboende.

Av förslagna nya aktiviteter kom bara idén om minigolfbana att bli genomförd i verkligheten. Lekplatsen omlokaliserades och rustades upp 1991. I samband med förberedelserna inför Skövdes 600-årsjubileum som firades 2001, lade Tekniska nämnden fram ett förslag om att bygga en temalekplats i Boulognerskogen på temat körsbär. Motionen avslogs i kommunfullmäktige med anledning av att jubileumsorganisationens temagrupp Tätortsmiljö diskuterat frågan och beslutat att inte prioritera projektet. Även ett yrkande om att bygga en barn- och handikappanpassad toalett i Boulognerskogen avslogs med motiveringen att den borde lokaliseras till annan verksamhet där det finns personal för bevakning av larm och skötsel. Tekniska nämnden fick i uppdrag att undersöka om allmänheten skulle kunna få utnyttja befintliga toaletter i närliggande Café Ekedal (Skövde kommun 2000).

Motioner om att återskapa Boulognersjön till badsjö återkommer med jämna mellanrum i kommunfullmäktige. Motionen avslogs senast 2007 med motivet att Tekniska nämnden vid två tidigare tillfällen 29.11.1989 samt 10.2.1999 svarat på motioner om återskapande och vid båda

tillfällena belyst vilka kostnadskrävande insatser som skulle behövas (Skövde kommun 2007b).

Historisk bakgrund

Boulognerskogen har en lång historia som rekreativspark för Skövdes invånare som både innefattade barn och vuxna. Parkens roll och användning har dock skiftat under åren. Att Skövde saknar vatten inne i stadskärnan till skillnad från många andra städer och tätorter i Skaraborg, har ofta lyfts fram av Skövdeborna själva som en brist. Historiskt sett har dock staden och i synnerhet Boulognerskogen en mycket stark anknytning till vatten. Parkens historia berättar inte bara om hur man använt platsen utan anknäver också till Skövdes tillväxt och den allmänna samhällsutvecklingen i Sverige. Den historiska tillbakablicken hjälper oss att förstå parkens nuvarande status och varför den har en så speciell plats i Skövdebornas hjärtan. Beskrivningen av parkens historiska bakgrund grundar sig till stor del på uppgifter hämtade ur Skövde hembygdsförenings arkiv om Boulognerskogen (Boulognerskogen Skövde hembygdsförening).

Badorten Skövde 1800-talet

Källornas stad

Det som idag kallas Boulognerskogen tillhörde förr Prästgården inne i staden. I den geometriska avmätningen över Skövde stad från 1687 kan man se att området redan då var glest bevuxet med träd, där den norra delen användes som kohage och den södra som slätteräng (Lantmäteristyrelsen 1687 P188-1:1). Under 1800-talet fortsatte markanvändningen med samma inriktning men med den skillnaden att vissa delar odlades upp som åker (Drätselkammaren 1875, 1876b).

Strax väster om området i närheten av Mörkebäcken låg en källa som Skövdeborna sedan länge använt som hälsokälla. I mitten på 1800-talet sökte man sig på helgerna till källan för att dricka vatten och promenera i kohagen. Källor med hälsobringande vatten har en lång tradition i staden och under medeltiden var Skövde en vallfärdsort dit pilgrimer kom för att bota sjukdomar vid helgonet S: t Elins källa. Även om denna källa inte låg i Boulognerskogen fanns det andra källor i området som kom att spela en stor roll under andra halvan av 1800-talet för att bota sjukdomar genom att dricka brunn och ta kalla bad.

Vattenkuranstalten

Järnvägen kom till Skövde 1859 och stationsbyggnaden lades i stadens östra utkant intill Prästgårdens betesmark. Staden växte och när stambanan mellan Göteborg och Stockholm blev klar 1863 började turisterna komma för att dricka brunn. År 1865 uppfördes en träpaviljong, s.k. schweizeri för servering av alkoholhaltiga drycker i skogspartiet i betesmarken som nu kallades Boulognerskogen. Staden blev en populär brunnsort när dr. Lars G Dvertie år 1870 öppnade Skövde vattenkuranstalt som byggdes i närheten av järnvägsstationen. Vattenkuranstalten var från början endast avsedd för societetsgäster och bestod av ett badhus, men kompletterades 1877 med ett societetshus samt en parkanläggning med slingrande gångar och rabatter. Vattenkuranstalten upphörde redan 1903 p.g.a. vikande antal besökande. Under 1870- och 1880-talen var dock kurorten mycket populär.

Prästens kohage blir park

Skövde stad bytte till sig kohagen från kyrkan 1875-1876 och gjorde parkmark av området. Man anlade en liten sjö intill järnvägsstationen samt byggde år 1882 en ny restaurang i stället för det gamla schweizeriet som revs (Drätselkammaren 1876a, 1882), se figur 46. Restaurangen

finns kvar än idag och inrymmer nu kårhus åt studentkåren på Högskolan i Skövde. Intill restaurangen uppfördes även en musikpaviljong där en blåsorkester underhöll besökarna. Sjöns existens blev dock ganska kortvarig och lades igen när järnvägsområdet utvidgades i början på 1900-talet. Parken fick ansiktslyftningar åren 1879 och 1886 då man förbättrade promenadvägarna, anlade gräsmattor och planterade de träd som nu utgör stommen i stora delar av Boulognerskogen (Drätselkammarens beslut 1879, 1886).

Hur parken fick sitt namn

Hur namnet Boulognerskogen kom till har inte gått att få riktig klarhet i, men namnet nämns i skrift första gången 1865 (Lundh u.å.) samt återfinns på en karta från år 1875 (Drätselkammaren 1875, 1876b). Till skillnad mot i dag så var det bara Prästgårdens kohage som kallades Boulognerskogen. På den tiden hade Skövde ett stort sammanhängande parkstråk där Kyrkparken, Järnvägsparken och Prästgårdens betesmarker bildade ett stort grönt parkstråk vilket gjorde att staden i folkmun kallades ”Lilla Paris”. Den franska anknytningen kan ha bidragit till att Prästgårdens kohage blev uppkallad efter Bois de Boulogne i Paris. En annan förklaring är att namnet var ett sätt att skämta med Skövdeborna för att de redan på den tiden var lite storslagna av sig (Lundh u.å.). Man anlade också en promenadpark intill vattenkuranstalten, söder om Prästgårdens kohage som fick namnet Badhusparken. Där promenerade badgästerna och drack vatten i hälsokällan som kallades Lejonbrunnen efter den konstnärliga utsmyckningen den hade, se figur 47 (Boulognerskogen Skövde hembygdsförening). Med tiden kom namnet Boulognerskogen att omfatta både Badhusparken och Prästgårdens kohage.

Figur 46 Boulognerskogens restaurang.
Foto Skövde stadsmuseum.

Figur 47 Lejonbrunnen.
Foto Skövde stadsmuseum.

1900-talets rekreativspark

Utflyktsparken

Efter att vattenkuranstalten upphört med sin verksamhet revs både badhus och societetshus och det enda som finns kvar inne i parken i dag är restaurangen, musikpaviljongen, Lejonbrunnen samt promenadstigarna. Under de första årtiondena på 1900-talet användes parken av Skövdeborna som utflyktsmål där man hade picknick i gröngräset, promenerade, åt mat och dryck på restaurangen och lyssnade på blåsorkester i musikpaviljongen. Barnen roade sig bland annat med att hoppa i höstackarna på ängarna och att åka skidor i backarna. Det var också under denna tid som man började använda parken för storskaliga evenemang såsom hantverksmässor och barnens dagfirande (Boulognerskogen Skövde hembygdsförening).

En frisk själ i en sund kropp

På 1930-talet inleddes en ny fas i parkens användning som har starkt samband med folk- och idrottsrörelsens utveckling i Skövde. Skövde Tennisförening anlade tennisbanor och kommunen grävde en badsjö i det låglänta kärrartade området som tidigare utgjort utdikad åkermark. En minigolfbana anlades också. Boulognersjön blev klar 1933 och blev omedelbart en samlingspunkt för barnfamiljer och ungdomar. Året därpå kompletterades sjön med en regleringsdamm (Lundh u.å.) som numera i folkmun kallas Fågeldammen. Barnen fick lära sig simma och man tävlade i simning, simhopp och vattenpolo, se figur 48-49. Sjön blev barnens sommarparadis där man fick lära sig ta ansvar för både sig själv och mindre kamrater och pröva på utmaningar. De större barnen och ungdomarna var förebilder för de mindre som sporrades av de störres simfärdigheter. Helt riskfritt var det dock inte, några drunkningsolyckor

har inträffat. På vintern utnyttjades sjön för att åka skridskor och den var också bandyklubbens matcharena (Boulognerskogen Skövde hembygdsförening).

Figur 48 Badplatsen i Boulognersjön.
Foto Skövde stadsmuseum.

Figur 49 Hopptornet.
Foto Skövde stadsmuseum.

En plats för nöjen och gemenskap

Under 1940- och 1950-talet stärktes Boulognerskogen som stadens främsta sociala mötesplats under somrarna. Varje år avslutades sommaren med en eldfest med fyrverkeri. Flera tusen besökare bjöds på simuppvisning, spex och hopp från hopptornet med brinnande facklor. Andra ideella föreningar anordnade lekaftnar i slutet på 1940-talet med ringlekar, folkdans, gymnastikuppvisningar, sång, musik och spex. På 1950-talet anordnades hembygdsfester som pågick under flera dagar. Sedan 1961 firar Skövde Folkdansgille midsommar med resning av midsommarstång, dansuppvisning och lekar (Boulognerskogen Skövde hembygdsförening).

Boulognerskogen går i dvala

Successivt försvann verksamheterna bort från Boulognerskogen. Staden byggde idrottsarenor, inom- och utomhusbad samt isbanor och det fanns inte samma behov av området. Även minigolfbanan togs bort under 1960-talet. Därmed upphörde många av de sociala evenemangen som var förknippade med de idrottsliga aktiviteterna. Trots att eldfesten var mycket populär hölls den för sista gången 1964. Boulognersjön fick med tiden allt svårare att hålla tjänlig kvalitet på vattnet och den fick permanent badförbud 1973 (Boulognerskogen Skövde hembygdsförening).

Efter badförbudet minskade Skövdebornas intresse för parken. Några ljuspunkter fanns dock kvar. Lions årliga loppmarknad drog mycket folk under 1970-talet och det startades ett diskotek i den gamla restaurangen. Tyvärr fick både restaurangen och diskoteket stänga under 1980-talet och Lions loppmarknad flyttade till annan plats i staden. Den gamla anrika restaurangen från 1882 stod tom och förföll. Boulognerskogen fick ett rykte om sig att vara mörk, folktom och ett ställe där man riskerade att bli överfallen under kvällstid. Det var mest hundägare och de som tyckte om att mata änderna i fågeldammen som utnyttjade parken. För

Program Boulognerskogens stadslekpark

att försöka återuppväcka parken byggdes en ny minigolfbana 1986 och en liten lekplats 1991 (Hartikainen & Benjaminson 2000). 1991 blev också startskottet för en ny tradition med årligen återkommande utomhuskonserter där kända svenska rock och popartister framträder vid något tillfälle under sommaren.

Studenterna gör entré

Restaurangen blev ombyggd till studentkårhus 1992. Genom detta hoppades man att parken skulle få mer liv och rörelse. Studentkåren har förlagt sina insparkar vid terminsstarterna höst och vår till Boulognerskogen och firar det med flottrace i Boulognersjön samt anordnar lekar, brännbollsturneringar och grillparty. På BonnaPhesten i slutet av oktober varje år bjuder man in studenter från hela Sverige till fest och lekar. Studentkåren har också startat ett eget Valborgsmässofirande nere vid sjön med brasa och vårtal. Studentkårens evenemang har hittills riktat sig enbart till studenter och är inget som övriga Skövdebor deltagit i (Denzler, telefonsamtal 15.3.2007). Under 2000-talet stärktes studenternas inflytande över Boulognerskogen. Kårhuset blev för litet och kompletterades med en större tillbyggnad samt studentbostäder där man uppfört tre tiovaningshus och ett höghus på 18 våningar. Sammanlagt bor över 400 studenter i området under terminstid, vilket bidragit till att ge mer liv och rörelse åt Boulognerskogen. Byggandet av studentbostäderna väckte stora protester hos många Skövdebor som inte ville att parken skulle förändras eftersom tennisbanorna skulle försvinna, parkens yta minska och gamla träd fällas.

Vart tog alla aktiviteter vägen?

Friskis och Svettis flyttade 2005 sin utomhusgympa från gräsplanen mellan sjön och fågeldammen till en plats omedelbart nordost om parkområdet eftersom änderna förorenade på gräsmattan, vilket

upplevdes som otrevligt (Hallén, telefonsamtal 22.3.2007). Borta är numera också tennisbanorna som fick ge plats åt studentbostäderna. Sedan 2005 hålls det varje vår ett terränglopp i parken och ett gäng ungdomar som kallar sig Västgöta hird tränar vikingatida stridsteknik i tidstypiska kläder en dag i veckan. Mot bakgrund av alla spektakulära aktiviteter som försvunnit är det lätt att förbise alla vardagliga aktiviteter som faktiskt tar plats i parken varje dag. Föräldrar och barn på lekplatsen, hundpromenader, grillpartyn och picknick i gröngräset, folk som läser tidningen, matar änderna, tar promenader, joggingturer, förskolegrupper på utflykt, skolbarn som har utomhusgymnastik och alla de tonåringar och vuxna som går genom parken på väg till skola och arbete.

Drömmen om den levande parken

Många Skövdebor har starka minnen från sin barndom förknippade med Boulognerskogen och minns med saknad somrarna och vintrarna de tillbringade med att bada och åka skridskor. Man saknar festerna och den sociala gemenskapen som fanns och drömmer om att parken återigen ska fyllas med liv och bli en träffpunkt dit man kan gå för att ha roligt tillsammans. Det finns en ambition att utveckla parken så att dess användning ökar, men man har ännu inte kommit fram till vad detta skulle vara. Med jämna mellanrum har motioner om att återställa Boulognersjön till badsjö tagits upp i kommunfullmäktige (Skövde kommun 2007b), men man har avslagit dem med hänvisning till att det skulle kräva dyra tekniska insatser och hänvisar medborgarna till de utomhusbad som finns på andra ställen i staden. Olika förslag har stötts och blötts men inget förutom anläggandet av minigolfbana och lekplats har blivit genomfört. Boulognerskogen väntar fortfarande likt den sovande Törnrosa på uppvaknandet.

Reflektion Boulognerskogens bakgrund

Vatten och olika typer av rekreation har varit en gemensam nämnare under hela parkens historia. Från att under senare delen av 1800-talet och början av 1900-talet ha varit de vuxnas park blev den från och med 1930-talet en social mötesplats för barnfamiljer, tonåringar och unga vuxna. Badet på sommaren och kälk- och skridskoåkning på vintern var den avgörande faktorn som lockade barnen till Boulognerskogen. Eftersom det fanns saker att göra där för barn blev det också en mötesplats för barn. Idag är vattnet för dåligt för bad och en vattenfontän håller undan isen på vintern så att man inte kan åka skridsko. Något paradiset för yngre barn är det inte längre, åtminstone inte när barnen själva får välja.

Det folkliga engagemanget i Boulognerskogen var starkt under 1930-1950-talet. Det fanns inga simhallar, tennishallar eller konstfrusna isbanor utan invånarna skapade själva med ideellt arbete sina aktiviteter. Att hjälpas åt och göra någonting tillsammans skapar sammanhållning. Kanske var detta en viktig ingrediens i att Boulognerskogen blev en social mötesplats. Kommunen upplät plats men sponsrade ganska blygsamt ekonomiskt sett, ändå blev så mycket åstadkommet. Det visar hur viktigt det är att bjuda in till att skapa förutsättningar för aktivitet snarare än att servera något färdigt. Man måste också beakta att det var före televisionen och datorernas intåg och människorna bodde trängre, hade andra umgängesvanor och få hade tillgång till bil. Uteaktiviteter dominerade över inneaktiviteter och man anpassade sig efter årstiderna. Idag sker också uteaktiviteterna inomhus i kommunala ishallar, badhus och idrottshallar. Skövdeborna engagerar sig starkt i föreningsverksamheten och bidrar med mycket ideell arbetskraft där. Samma vilja och engagemang skulle man önska fanns när det gäller att skapa aktiviteter i Boulognerskogen.

Många aktiviteter som bedrevs i parken har flyttats till andra ställen. I takt med att Skövde profilerar sig starkt som handelsstad har stadens centrum övertagit Boulognerskogens roll som arena för evenemang och festligheter. Det finns ett ömsesidigt intresse hos både arrangörer och köpmän att placera evenemang i centrum där det rör sig mycket folk.

De nya traditioner som skapats av studenterna har inte involverat resten av Skövdeborna. Någon övergiven park är Boulognerskogen dock inte eftersom många människor använder den på olika sätt dagligen.

Parken var populär under 1930-1960-talet eftersom den svarade upp mot människors behov av bad, idrott och sociala mötesplatser och i synnerhet mot barnen och ungdomarnas behov. Man bör fråga sig vilka behov man har av parken idag. Om man vill att parken ska användas mer och av fler grupper måste den både kunna skapa och möta nya behov hos människor. Vill man att det ska vara en plats för barns lek måste man ta hänsyn till hur barn vill ha lekbara miljöer. Kommunen måste eftersträva medborgarnas engagemang och vara beredd att involvera dem på nya sätt t.ex. genom medborgarmöten eller elektroniska samråd så att man känner delaktighet redan innan man kommit till skisstadiet i programprocessen, så som nu sker på många ställen i landet där parker rustas upp.

Inventering

Natur och kulturvärden

Boulognerskogen ingår i Skövde kommuns *Naturvårdsprogram* (Skövde kommun 1998) och beskrivs som blandskog med ädellövsinslag med ett fältskikt av friskörttyp och har tilldelats värdeklass 3 med anledning av att det finns grova träd och svampflora av högt värde. Med klass 3 menas att området har högt naturvärde av lokalt intresse på kommunnivå. Vegetationen i parken har en stor variation av olika trädarter som alla består av högstammiga träd. Buskskikt saknas helt. Fågellivet är en av parkens stora attraktioner med olika arter av häckande änder och andra simfåglar, tättingar d.v.s. 'småfåglar', samt ringduvor. Vattnet hyser ett litet bestånd av fisk och kräftor samt skapar förutsättningar för föda åt fåglarna och ett antal arter av fladdermöss som bor i parken. Varken fågeldammen eller Boulognersjön omfattas av strandskydd. Blomsterfågningen är koncentrerad till våren då vitsipporna blommar

i det fuktiga naturlika partiet i parkens södra del, samt till den östra sluttningen ner mot sjön som planterats med narcisser. En ringlande bäck av planterad scilla blommar på våren på sluttningen mellan fågeldammen och Boulognersjön.

Ur kulturhistorisk värde finns ett rikt förgrenat och i huvudsak välbevarat nät av promenadstigar som härstammar från slutet av 1800-talet när parken var promenadpark åt Skövde Vattenkuranstalt samt restaurangen. Från samma tid härstammar också Lejonbrunnen i parkens södra del även om den har flyttats från sitt ursprungliga läge, samt musikpaviljongen och restaurangbyggnaden som numera är ombyggd till kårhus för studentkåren.

Befintlig lekplats

Lekplatsen består av en stor sandyta. Det finns två bildäcksgungor och två babygungor. I den kombinerade klätterställningen med brandkårsstång, klätternät m.m. finns två rutschkanor för större respektive mindre barn. För småbarnen finns också tre fjädergungor. Lekplatsen uppfyller inte svensk standard för lekredskap och är inte anpassad för funktionshindrade. Vissa av lekredskapen är i behov av utbyte eller renovering och sanden behöver bytas ut för att uppfylla standarden.

Nuvarande användning

Via genomförda samtalsintervjuer, ”på-platsintervjuer” samt iakttagelser vid inventeringsbesök i parken, har en översiktlig inventering kunnat göras av Boulognerskogens användning av barn och vuxna i deras sällskap. Hur intervjuerna och inventeringsbesöken genomförts framgår närmare i avsnittet *Metoder*. Frågor som ställts till de intervjuade framgår av *Bilaga 1*. Hur parken används av barn och vuxna i deras sällskap framgår av en användningskarta, se figur 50.

Förskolor och fritidshem

Förskolorna besöker Boulognerskogen någon eller några gånger per termin året om. De väljer att förlägga sina utflykter dit för dess varierade miljö med mycket vatten, träd och backar. Om förskolan och fritidshemmet ligger inom gångavstånd promenerar de dit annars tar de stadsbussen till Resecentrum. När de är i parken tittar de på änderna och matar dem. I parken följer de årstidsväxlingarna och vad som händer i naturen t.ex. när löven spricker ut, får höstfärg och ramlar av. Lekplatsen är alltid populär att leka på. På vintern åker de pulka och på våren tittar de på snödroppar och scillan när de blommar. Barnen på fritidshemmet brukar leka olika slag av lekar. Ibland har man med sig fika eller grillar korv.

Vid intervjuerna framkom att man sällan eller aldrig går vid Boulognersjön, inte för att man är rädd utan för att den är tråkig. Det finns inget som lockar barn där. Förskolebarnen tycker att naturparkens blöta parti är mystiskt och spännande.

Vuxna i sällskap med barn

Boulognerskogen väljer de för att parken ligger nära bostaden eller för att göra en liten utflykt. Miljön upplevs skön och avstressande och det är svalt på sommaren. Barnfamiljer som besöker Skövde för att hälsa på vänner, släktingar eller anhörig som arbetar tillfälligt i staden använder Boulognerskogens lekplats som utflyktsmål eftersom den ligger centralt och är den enda lekplats de känner till. Många promenerar till parken medan andra som bor längre bort åker bil. Besöksfrekvensen varierar mellan några gånger per år till flera gånger i veckan. De gör fler besök under den varma delen av året än den kalla. Barnen leker ca 1- 1,5 timme vilket brukar vara lagom eftersom barnfamiljer vill hinna med andra aktiviteter också. Vid besöket brukar de titta på änderna och mata dem och gå till lekplatsen och leka. Vid besöket leker de tittut, kurragömma, spelar boll, spelar minigolf, åker pulka. I bland har de med

sig fika. De använder sällan den del av parken som utgörs av området vid Boulognersjön eftersom det inte finns något att se och göra där.

blöta naturlika partiet. Boulognerskogen är en viktig plats för äldre barn i tonåren som passerar och stannar till i parken på väg till och från skolan.

lakttagelser av lek vid besök på platsen

Endast vid ett tillfälle sågs yngre barn utan vuxnas sällskap uppehålla sig i parken i färd med att gunga. Tonåringar sågs vid samtliga besök i parken på väg till och ifrån skolan eller besökte parken vid lunchtid då de satt och pratade på parksofforna, kastade sten på änderna och åkte kana på Boulognersjön när den var frusen. Spår av barns lek i terrängen saknades i det närmaste helt, endast ett fåtal skid- och pulkaspår noterades.

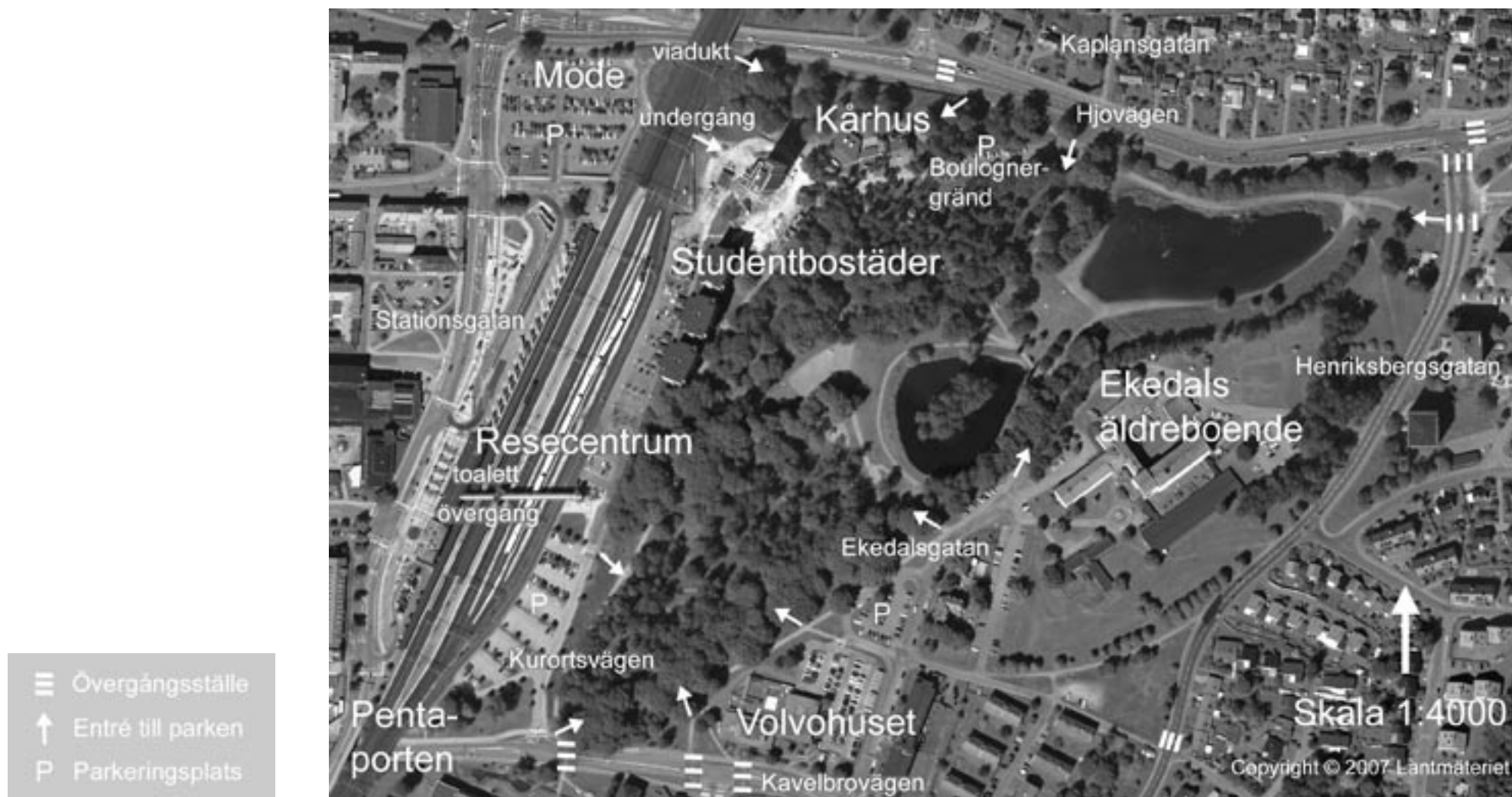
Vid två tillfällen sågs skolklasser med barn i 12-13 årsåldern använda Boulognerskogen i skolundervisningen och vid båda tillfällena passade barnen på att leka med lekredskapen på lekplatsen.

Sammanfattning av användningen

Uppgifterna om vad man gör i parken är mycket samstämmiga både när det gäller förskolor, fritidshem och föräldrar med barn. Det är parkens centrala delar kring Fågeldammen och lekplatsen som används mest. Personal inom förskola, grundskola och fritidshem använder dock parken även som en del i sin pedagogiska verksamhet. Fler föräldrar besöker parken tillsammans med sina barn under den varma delen av året, d.v.s. sen vår, sommar och tidig höst än under vintern. Många besökte dock regelbundet parken året om. Parken används som bostadsnära park och som utflyktsmål. Många uppskattar att promenera till parken och slippa ta bilen. Yngre barn använder troligtvis inte parken på egen hand i någon större utsträckning eftersom det inte är något ställe de naturligt passerar samt att parken saknar en miljö som barn tycker är spännande. Buskskikt och all tillstympelse till lösa föremål i form av stenar och nedfallna grenar är effektivt bortstädade. Löv tas bort och får endast ligga kvar i det

Figur 50 Kartan visar hur Boulognerskogen används av barn i sällskap med vuxna.

Figur 51 Kartan visar befintliga servicefunktioner i och i närheten av Boulognerskogen och parkens tillgänglighet för besökare, d.v.s. parkeringsplatser, toalett, övergångsställen, viadukter och övergångar över järnvägsspåren samt parkens entréer.

Inventering av servicefunktioner och tillgänglighet

Servicefunktioner, t.ex. tillgång till kommunikationsmedel, parkeringsplatser, belysning, toaletter m.m. samt att Boulognerskogen är lätt att nå och använda har betydelse för dem som ska besöka en stadslekpark. Servicefunktioner och parkens tillgänglighet redovisas på en inventeringskarta, se figur 51 och ska läsas tillsammans med den beskrivande texten.

Allmänna kommunikationer

Resecentrum som är beläget i anslutning till Boulognerskogen är en knutpunkt för resande med buss och järnväg både inom staden, länet och på riksnivå. Från Resecentrum når man lätt Boulognerskogen via en övergång som har tillgång till hiss och rulltrappor.

Bilparkering

Parkeringsplatser finns vid Boulognergränd med 36 platser, de stora parkeringarna på Mode och Resecentrums långtidsparkering vid Kurortsvägen, samt på parkeringsplatsen vid Ekedalstatan där det finns 36 platser. Modeparkeringen och parkeringen vid Resecentrum är avgiftsbelagda, övriga är avgiftsfria 24 timmars parkeringar. För rörelsehindrade personer finns handikapparkering vid Boulognergränd. Tillgången på parkeringsmöjligheter i anslutning till parken eller inom ett kort gångavstånd får anses som god, även om Modeparkeringen under vardagar har full beläggning. Parkeringsplatsen vid Boulognergränd har vanligtvis gott om lediga parkeringsplatser men delas med Kårhuset som förutom att vara till för studenterna bedriver konferensverksamhet. Vid Ekedalsgatan är parkeringen full under vardagar vilket kan bero på att den nyttjas både som parkeringsplats för arbetsplatser och boende samt av tåg- och busspendlare vid Resecentrum. Under lördagar och söndagar

när många barnfamiljer besöker parken är tillgången på parkeringsplatser god på samtliga parkeringsplatser. Om stadslekparken blir ett populärt utflyktsmål kan det under vardagar uppstå parkeringsbrist.

Gående

Kavelbrovägen och i synnerhet Hjovägen är starkt trafikerade gator som har en barriäreffekt som påverkar människors rörelsemönster. Övergångsställen både med och utan ljussignaler finns på flera ställen. För de boende i bostadsområdet Mariesjö finns övergångsställen i korsningen Hjovägen-Henriksbergsvägen samt på Hjovägen i höjd med kårhuset vilket gör att de får gå en liten omväg för att ta sig in i parken. Gående besökare kan välja bland en mängd olika promenadvägar som leder ner i parken, där de flesta dock bitvis har en marklutning som inte är anpassade för rörelsehindrade. Eftersom järnvägen utgör en barriär mellan Skövde centrum och Boulognerskogen får gående välja att antingen angöra parken via Resecentrum, undergången vid Modeparkeringen, eller viadukten Pentaporten intill Kavelbrovägen. Rullstolsburna personer som kommer via Resecentrum angör lättast från parkens sydvästra hörn invid Kavelbrovägen. Väl nere i parken utgör marklutningarna kring lekplatsen, fågeldammen och Boulognersjön inget problem ur tillgänglighetssynpunkt. Flera av gångvägarna är belagda med fint grus som blir blöta och mjuka under vår och höst och därför kan vara besvärliga för rullstolsburna.

Övrig service

Avgiftsbelagda toaletter som även är anpassade för funktionshindrade personer finns inne i Resecentrum som är öppet vardagar och helg under dag- och kvällstid. Belysningen i parken kompletterades 2007 och de mest använda gångstråken i parkens mörka södra del har nu tillfredsställande belysning.

Trygghet och säkerhet

Det var under 1970 talet som parken fick rykte om sig som en folktom och otrygg plats att vistas på kvällstid. Tidningsrubriker om kvinnoöverfall, rån och fylleri i Boulognerskogen har etsat sig fast i Skövdebornas minne. För att få veta om man fortfarande upplevde Boulognerskogen som en otrygg plats och om det var något särskilt ställe eller företeelse som man upplevde obehagligt, frågade jag några av de personer som intervjuades i samband med samtalsintervjuerna och ”på-platsintervjuerna”. Urval och hur intervjuerna genomförts beskrivs närmare under avsnittet *Metoder*. Frågor som ställts till de intervjuade personerna framgår av *Bilaga 1*.

Ingen av de tillfrågade upplevde något påtagligt obehag av att vistas i parken under dagtid men några såg gärna att det kunde vara mer folk där. En kvinna nämnde att hon kände viss tveksamhet av att gå förbi missbrukare som satt på sofforna i parken, medan andra inte kände något obehag av detta. Många av kvinnorna vittnade om att de blivit varnade av andra Skövdebor för att gå ensamma genom parken kväll och natt och några av dem undvek också att göra detta medan andra svarade att de gick ändå.

En kvinna och man som bott granne med Boulognerskogen under många år brukade rasta hunden flera gånger om dagen och ofta sent på kvällarna i parken. Ingen av dem hade någonsin upplevt något obehagligt i parken oavsett timma på dygnet. Kvinnan berättade istället om hur mycket hon uppskattade att gå i parken ensam med hunden och lyssna på fågelsången tidiga morgnar och sent på kvällen eller bara sitta i parken och läsa en bok. Ingen av de tillfrågade männen kände något obehag inför att gå i parken oavsett tidpunkt på dygnet. Kvinnorna tyckte i regel att parken var mörk och dåligt belyst och att det bidrog till otrygghetskänslan. Några av kvinnorna och männen tyckte att partiet med naturlig växtlighet i parkens blöta södra del såg ovårdat ut och man var rädd att få fästingar. Andra tyckte att detta var parkens vackraste och trivsammaste område eftersom det är det enda stället i parken med naturkaraktär med vilda blommor och djurliv.

Ingen av de under ”på-platsintervjuerna” tillfrågade föräldrarna kände

någon påtaglig rädsla för drunkningstillbud med barn i Boulognersjön i dess nuvarande utformning, men var noga med att ha uppsikt över barnen när de vistades intill sjön. Sjöns västra, södra och östra stränder där barnfamiljer vistas, är långgrunda vilket minskar risken för drunkningstillbud. Sjöns norra strand i parkens ytterkant sluttar däremot brant. Sjön har aldrig haft något staket omkring sig vilket heller inte är brukligt vid sjöar, kajkanter eller vattendrag i stadsmiljö. Fågeldammen är dock försedd med staket.

Nedskräpningen under sommartid var något som flera av de tillfrågade upplevde som otrevligt. Under den varma årstiden används parken mycket av ungdomar för grillpartyn. Förbrukade engångsgrillar lämnas kvar på marken. Dessutom förekommer tomflaskor och burkar, matrester och förpackningar slängda här och var. Det städas varje vardag under sommaren men under helgerna får skräpet ligga kvar till på måndagen. Särskilt hundägarna och de som promenerade till jobbet genom parken upplevde skräpet negativt eftersom de var ute på morgonen innan parkpersonalen hunnit städa.

Sammanfattningsvis kan man utläsa att parken upplevs trygg dagtid men har fortfarande ett rykte om sig att vara mörk och otrygg kvälls- och nattetid. Det förekommer att alkoholpåverkade personer vistas i parken. Vissa personer känner obehag inför att gå i Boulognerskogen kvällstid medan andra inte gör det. Känslor av otrygghet beror inte på något man varit utsatt för själv utan har sin grund i rykten och händelser man läst om i tidningar i kombination med upplevelse av parken som dåligt upplyst. Skräp ser tråkigt ut och späder på det negativa ryktet. När parken nu under 2007 har fått utökad belysning av promenadvägarna kommer förhoppningsvis upplevelsen av den som mörk att ändras.

Figur 52 Strukturanalys av Boulognerskogen som visar stråk, barriärer, knutpunkter, landmärken och målpunkter i och i närheten av parken, som har betydelse för hur människor orienterar och rör sig i området.

Strukturanalys

Boulognerskogen analyseras utifrån dess plats i stadens struktur och människors rörelsemönster för att bedöma förutsättningarna för etablering av en stadslekpark. Grunderna för analysen har beskrivits närmare under avsnittet *Metoder*. Analysen redovisas genom en strukturkarta, se figur 52 som ska läsas tillsammans med den beskrivande texten.

Stråk

Det viktigaste gångstråket som är riktat mot Boulognerskogen går på Hertig Johans gata från torget i centrum mot Resecentrum. Från Resecentrum genom Boulognerskogen går ett annat stråk som används av buss- och tågpendlare på väg till och från arbetsplatser och skolor. Det är dock inga yngre barn som använder detta stråk utan ungdomar och vuxna. Utifrån perspektivet att stadslekparken ska rikta sig till yngre barn är det en brist att parken inte ligger i något naturligt stråk där yngre barn rör sig eftersom de utnyttjar vägen till och från skola och aktiviteter till lek. När det gäller gruppen äldre barn i tonåren har parken å andra sidan ett mycket bra läge om man skulle vilja göra insatser för denna grupp.

Stråk i form av starkt trafikerade bilvägar går på Hjövägen och Kavelbrovägen som båda är genomfartsleder för Skövdebor och andra utifrån kommande besökare som har ärende till Skövde centrum. Bilister som färdas utmed Kavelbrovägen och Hjövägen har visuell kontakt med Boulognerskogen under en ganska lång sträcka och ingår därför i Skövdebornas och andra besökares minnesbild över Skövde. Från Hjövägen har bilister som vill besöka parken möjlighet att parkera vid Boulognergränd. Ur besökssynpunkt ligger Boulognerskogen bra till för besökande barnfamiljer oavsett om de väljer att åka kollektivt eller använder bil.

Oavsett om man tar sig till Boulognerskogen gåendes, via bil eller via Resecentrum behöver skyltningen som visar vägen till parken förbättras.

Hjövägen och Kavelbrovägen saknar i dag skyltar som i god informerar om Boulognerskogen. De skyltar som finns är i dålig kondition och behöver bytas ut. Ingen information finns inne i Resecentrum om att parken finns eller hur man tar sig dit via hiss och rulltrappor. Information om stadslekparken och övriga lekplatser ska finnas lättillgängligt och inbjudande utformat på kommunens webbsida. Information om lekplatsernas placering finns på webben idag men presenteras på ett sätt som är svårt att hitta och har en utformning som inte är tilltalande.

Barriärer

Den visuella kontakten mellan Skövde centrum och Boulognerskogen bröts när Resecentrum byggdes under 1990-talet och studentbostäderna med tre tiovaningshus och ett 18-våningsingshus tillkom under 2000-talet. Genom att förlägga dessa byggnader utefter större delen av Boulognerskogens västra sida, har man skurit av den visuella kontakt som centrum tidigare hade med Boulognerskogen.

Järnvägsspåren utgör en fysisk barriär som påverkar rörligheten mellan Skövde centrum och Boulognerskogen. Passage kan ske genom viadukter vid Hjövägen och Pentaporten vid Kavelbrovägen, undergång vid Modeparkeringen samt via övergången inne i Resecentrum. Viadukterna har en hög ljudmiljö orsakad av buller från bil- och tågtrafik som inte gör dem trevliga att använda. Undergången vid Modeparkeringen ser trist ut då banvallen är skräpig. Entrén från Resecentrum ner i parken framhävs inte på ett välkomnande sätt utan går via en anonym betongtrappa, se figur 53. Trafiken på Hjövägen och Kavelbrovägen är intensiv och utgör en fysisk barriär när det gäller att ta sig till Boulognerskogen. Övergångsställen finns men ligger olämpligt i förhållande till de boende i Mariesjö för att de på ett enkelt sätt ska kunna nå Boulognerskogen. Föräldrar tillåter troligtvis inte mindre barn att passera de trafikerade gatorna på egen hand. Barn tycker illa om och undviker starkt trafikerade miljöer vilket kan hindra dem att söka sig till Boulognerskogen själva. Möjligheterna för barn att på ett trafiksäkert sätt ta sig från

bostadsområdet Mariesjö över Hjovägen till Boulognerskogen bör förbättras.

Den fysiska barriären som järnvägen utgör har funnits genom hela Boulognerskogens historia utan att hindra parken från att vara ett populärt besöksmål. Skillnaden är att Boulognerskogen tidigare utgjorde en stark målpunkt för både barn och vuxna dit man sökte sig för att utöva eller delta i olika aktiviteter. Att det numera också finns en visuell barriär mellan centrum och parken förstärker barriäreffekten. Som besökare i Skövde centrum är det lätt att glömma bort att Boulognerskogen finns eftersom den inte syns, därmed minskar förutsättningarna för spontana och oplanerade besök. Barriäreffekterna skulle till viss del mildras om man gör parken till en stark målpunkt dit människor har anledning att söka sig. En barriäreffekt betyder dock inte att Boulognerskogen skulle vara olämplig som plats för en stadslekpark. Att parken är stor, avskärmad och bilfri gör den till en grön oas som barnfamiljer, förskole- och skolklasser kan tänkas uppsöka av just den anledningen.

Knutpunkt

Resecentrum väster om Boulognerskogen är en knutpunkt som har en stor daglig genomströmning av människor där det sker byte mellan olika kommunikationsmedel och där människor uppehåller sig kortare eller längre tid. Resecentrum fungerar också som en mötesplats för ungdomar och andra vuxna. Dess läge i anslutning till Boulognerskogen kan användas för att locka besökare till Boulognerskogen. Resenärer och besökare med eller utan barn som uppehåller sig vid Resecentrum kan bli framtida användare av en stadslekpark.

Figur 53 Entré till parken från Resecentrum.

Landmärke

De höga studenthusen i kanten på Boulognerskogen är karaktäristiska objekt som syns över stora delar av centrum. Studenthusen är starkt förknippade med parken och har blivit en del av parkens identitet.

Målpunkt

Hertig Johans torg med Commercegallerian utgör en målpunkt för många Skövdebor liksom Resecentrum. I Boulognerskogen ligger studentkårhuset som är målpunkt för studenter på högskolan. Lekplatsen i Boulognerskogen är en målpunkt för yngre barn och deras föräldrar. Balthazar Sinnenas verkstad ligger strax söder om Boulognerskogen och utgör målpunkt för barn från förskoleåldern upp till högstadiet. I stadsdelen Östermalm ligger förskola, grundskola, högstadie och yrkesinriktad gymnasieskola vilket gör skolområdet till en stor målpunkt för barn i alla åldrar.

Idag finns flera målpunkter för föräldrar och barn samt ungdomar i eller i närheten av Boulognerskogen, vilket gör dessa grupper till möjliga användare av en stadslekpark. Om man vill skapa nya målpunkter i parken kan det därför vara lämpligt att utgå från dessa gruppers behov eftersom de redan finns i området.

SWOT-analys

Analysen granskar Boulognerskogen utifrån dess förutsättningar och hur den svarar upp mot att bli en plats för barns lek som också är trevlig att vistas i för vuxna i deras sällskap. En närmare beskrivning av analysen finns under avsnittet *Metoder*.

Styrkor

- Centralt läge i staden
- Delar av stadsdelarna Centrum, Vasastaden, Östermalm, Norrmalm och Mariesjö ligger inom 500 m gångavstånd från Boulognerskogen, en lagom promenadsträcka även för föräldrar med mindre barn
- Parken har stor yta med gott om plats att vara på och med variation i topografi och olika landskapstyper som skiljer sig från vad barn vistas i till vardags
- Bilfri miljö där barn kan röra sig fritt
- Vattenmiljöer brukar vara uppskattade ställen att vistas vid både av barn och vuxna
- Ett gott klimat med både sol, skugga och skydd för vindar gör parken skön att vistas i
- Djurliv som intresserar barn och vuxna
- Många promenadstigar som är roligt att utforska för barn och ger motion för vuxna
- Många olika kategorier människor använder Boulognerskogen t.ex. barnfamiljer, studenter, tonåringar, daglediga, pensionärer, förskole- och skolgrupper samt anställda på väg till och från arbetet.

Svagheter

- Kontakten med Skövde centrum är avskuren genom fysiska och visuella barriärer
- Flera av entréerna till parken är anonyma i sitt estetiska uttryck och bjuder inte in till besök
- Begränsade möjligheter att skapa nya parkeringsplatser i nära anslutning till parken om behov skulle uppstå.
- Riklig förekomst av träd som är besvärliga för pollenallergiker bl.a. björk, al, sälg i parkens södra naturlika del där lekplatsen är belägen, samt ek vid Boulognersjön. Förekomst av giftiga växter t.ex. scilla, snödroppar, narcisser, vitsippor.
- Parken har totalt sett stor yta men få soliga gräsytor som lämpar sig för picknick och andra utrymmeskrävande aktiviteter som kräver plana ytor. De som finns är fuktiga under större delen av året.
- Endast två av parkens entréer är lämpliga för rullstolsburna och flera av stigarna blöta och mjuka under vår och senhöst.
- Parken ligger i en dalgång där vattenföringen i marken är kraftig. Dräneringsinsatser krävs för att göra ytor användbara som underlag för lekredskap och aktivitetsytor.
- Parken saknar buskskikt och är alltför välstädad när det gäller naturföremål. Inga buskar eller stenar finns att gömma sig bakom, bygga kojor med eller klättra och balansera på. Parken är i dess nuvarande utformning inte intresseväckande för barn.
- För få stora soptunnor i området kring Fågeldammen och Boulognersjön bidrar till att engångsgrillar och förpackningar lämnas kvar på marken

Möjligheter

- Förutsättningar för aktiviteter och möten mellan olika åldrar och brukargrupper
- Reservera en del av den yta som planeras för bebyggelse nordost om Ekedals äldreboende vid Henriksbergsvägen till nya parkeringsplatser för parkbesökare.
- Slopa 24-timmars gratisparkering och införa avgift och tidsbegränsning vid parkeringsplatsen på Ekedalsgatan under vardagar, i syfte att undvika långtidsparkering och därmed frigöra utrymme för parkbesökare.
- Tankar inom kommunen finns på att omvandla parkeringsplatsen vid Kurortsvägen till parkeringshus vilket därmed skulle kunna öka tillgången på parkeringsplatser för parkbesökare
- Använda parken som utomhusklassrum för förskolor och grundskolor
- Flera färskvattenledningar går till och igenom Boulognerskogen och kan därför användas till att skapa förutsättningar för vattenlek
- Parkens dagvatten skulle kunna användas för att skapa lekmiljöer med vatten.
- Skapa mer ytor för lek och samvaro
- Låta löv och grenar ligga kvar på någon yta i parken för barn att leka med.
- Använda och förbättra Boulognerskogens befintliga landskap till att skapa lekmiljöer för barn.

- Skapa förutsättningar för att använda parken för lek och samvaro året om
- Enligt en befolkningsprognos som jämför förhållandena år 2004 med år 2010 bedöms antalet barnfamiljer med barn i åldrarna 1-12 år öka kraftigt i Centrum medan barnfamiljerna i Vasastaden och Östermalm minskar något. Enligt prognosen beräknas år 2010 antalet barn i åldrarna 0-9 år uppgå till 166 st i Centrum, 85 st i Vasastaden och 226 st i Östermalm (Skövde kommun 2006). För dessa barn skulle satsningen på en stadslekpark i Boulognerskogen vara värdefull. Nya flerfamiljsbostäder planeras i direkt anslutning till Boulognerskogen vid äldreboendet Ekedal, vilket kommer att öka parkens betydelse i framtiden som bostadsnära lekplats.

Hot

- Vuxna ser barns ordning som oordning och tillåter inte en lekbar miljö i Boulognerskogen där barn har tillgång till lösa föremål och där de kan påverka miljön de leker i.
- Konflikt kan uppstå mellan de som kan tänka sig förändra parkens utseende kontra de som vill bevara den som den är
- Konflikt mellan olika brukargrupper om användningen av parkens få plana ytor
- Barn vill ha en varierad lekmiljö men vuxna vill inte ha buskskikt i parken som ökar otrygghetskänslan kvällstid
- Livlig trafik på Hjovägen och Kavelbrovägen kan göra att yngre barn inte tillåts besöka stadslekparken på egen hand.

Slutsats inventering och analys

Boulognerskogen har ett mycket bra läge ur kommunikationssynpunkt för att ta emot besökanden oavsett färdssätt. Parken används idag som bostadsnära park för närboende på Östermalm och Mariesjö samt utflyktsmål för barnfamiljer som bor i de angränsande stadsdelarna Centrum, Lunden, och Vasastaden. Förskolegrupper från hela Skövde utnyttjar Boulognerskogen som utflyktsmål. Behovet av Boulognerskogen som bostadsnära lekpark kommer troligen att öka inom några år då flera byggprojekt med flerbostadshus i Centrum och vid Ekedals äldreboende är under planering eller produktion. Barnfamiljer och förskolor är stora användargrupper men också studenter, hundägare samt tonåringar och andra vuxna i olika åldrar som använder parken för promenader och som gångstråk mellan Resecentrum, skola och arbetsplats. Boulognerskogen är p.g.a. den barriär som järnvägen, Resecentrum och studenthusen utgör, avskuren i kontakten med Skövde centrum. Det minskar förutsättningarna för spontana besök i parken från t.ex. barnfamiljer som besöker Centrum för att handla då Boulognerskogen ligger utanför handelsstråken. Knutpunkten Resecentrum som ligger i anslutning till parken kan ses som en outnyttjad resurs för att locka ner besökare i parken. Boulognerskogen skulle kunna få mer spontana besök av barnfamiljer som besöker centrum och Resecentrum om vägvisning och information förbättras samt att entréerna till parken görs mer inbjudande. För barnfamiljernas, förskole- och fritidshemsgruppernas planerade besök i Boulognerskogen spelar barriären inte någon roll eftersom närhet till bostaden, den bilfria miljön, grönskan, parkens storlek, lekplatsen och fågeldammen gör den till ett attraktivt besöksmål. Lekplatsen har dock för litet lekutbud för att locka barnfamiljer som bor i de yttre stadsdelarna. ”På-platsintervjuerna” i Boulognerskogen visar att barnfamiljer som av olika orsaker besöker Skövde för ett lite längre besök över en dag eller helg har ett behov av en centralt belägen lekplats som är lätt att hitta och att ta sig till.

Boulognerskogen har många fördelar som gör den lämplig som plats för en stadslekpark. Den har stor yta, omväxlande landskap, behagligt klimat, djurliv och vattenmiljöer. För att parken även ska bli en miljö dit

barn söker sig på egen hand kan man komplettera den befintliga miljön och göra den mer innehålls- och variationsrik. En nackdel med platsen är att vattenflödet i marken är rikligt vilket måste åtgärdas för att kunna iordningställa mer lektytor och förbättra de ytor som finns. Det kräver utgrävning, dränering och utfyllnad av kärret och dränering av befintliga gräs- och grusytor. Det är heller inte möjligt att utan stora ingrepp i trädbeståndet ta bort de träd som pollenallergiker är känsliga för, eller ta bort giftiga växter utan att upplevelsevärde av parken försämras kraftigt. Då pollensäsongen är begränsad i utsträckning och pollen från björk är svårt att undgå i stadsmiljö, samt att de giftiga växter som finns är normalt förekommande växter och inte brukar förtäras i mängder som orsakar allvarliga förgiftningar, bör det inte hindra att en stadslekpark förläggs till Boulognerskogen. Möjligheterna för en stadslekpark att också bli en mötesplats för barnfamiljer och andra besökare ökar om det ges förutsättningar för att utöva sociala aktiviteter tillsammans som man kan samlas kring. Att Boulognerskogen redan idag används av andra grupper än barnfamiljer talar för dess möjligheter att utvecklas till en social mötesplats för olika åldrar. Sammanfattningsvis talar mycket för att Boulognerskogen skulle kunna bli en trevlig stadslekpark för utflykter, inte minst för att den redan fungerar som en sådan för många barnfamiljer och barngrupper inom förskola och fritidshem.

Brukarundersökning

Brukarundersökningar kan användas i olika syften. Ett arbetssätt som blivit vanligt i storstäderna när en lekpark ska anläggas eller rustas upp är att ge användarna möjlighet att få lämna synpunkter och önskemål via t.ex. elektroniska samråd eller medborgarmöten och på så vis bidra både med kunskap och få möjlighet att påverka i ett tidigt skede av processen. Ett annat sätt är att aktivt söka upp människor för att hämta in synpunkter. För att ta del av önskemål och synpunkter på en

stadslekpark i Boulognerskogen intervjuades barn, föräldrar och andra anhöriga samt vuxna som i sin yrkesroll företräder barns intresse eller är involverad i drift och skötsel av Boulognerskogen, via samtalsintervjuer och ”på-platsintervjuer”. Urval och genomförande av intervjuerna beskrivs närmare i avsnittet *Metoder* samt i Bilaga 1 där intervjufrågorna återfinns. Undersökningen kan sammanfattas enligt följande:

Synpunkter från vuxna

Nästan samtliga av de tillfrågade ville att Boulognerskogen skulle bli en mötesplats där man kan se och träffa människor i olika åldrar. Särskilt hemmavarande och ensamstående föräldrar påpekade att de ofta var ensamma vid lekplatsen och skulle uppskatta mer kontakt med andra vuxna med barn.

Många tyckte att lekplatsen har för litet lekutbud och man önskade fler lekmiljöer och lekredskap t.ex. roliga gungor, rörrutschkana, stor klätterställning, rutschkana inbyggd i slänt, linbana, karusell, enkla bilar och båtar i trä med ratt. Man ville också ha mer användbara ytor för spontan lek och hårdgjorda ytor för inlineåkning och rullskridskor. Svagt böljande kullar av klippt gräsmatta som rolig utmaning för rullstolsburna barn att köra på var ett annat förslag.

De flesta av de tillfrågade ansåg att lekplatsen ska vara utmanande för barn men också uppmuntra till egna påhittade lekar och att pröva på olika saker. Skrubbsår, blåmärke, stukningar och kanske ett armbrott kan accepteras, däremot inte allvarliga olyckor med risk för dödsfall eller invaliditet. Några ansåg dock att det är viktigt att lekplatsen är säker och vill slippa oroa sig för olyckor.

Större användbara ytor att vara på och fler picknickbord önskades. De gräsmattor som finns är för fuktiga för att kunna lägga ut en filt på och oanvändbara under stora delar av året.

Bad på sommaren och skridskoåkning på vinter önskades av flera av de intervjuade personerna.

En lekplats som kan användas av funktionshindrade barn och funktionshindrade föräldrar ansåg flera av de intervjuade vara viktigt. Den som finns i dag fungerar dåligt för rörelsehindrade.

Förskolan, fritidshemmen och Balthazar sinnenas verkstad vill använda parken i pedagogiskt syfte t.ex. för att följa årstidernas skiftningar eller göra barn nyfikna på naturvetenskap och teknik. Stora delar av parken används inte, t.ex. området kring Boulognersjön samt naturparken. Man vill ha fler intressanta miljöer att besöka med barnen fördelade på fler ställen i parken och gärna kunna smaka på någon frukt eller ta med något föremål från parken hem till förskolan. Mer stubbar, buskar och stenar för barnen att leka med och gömma sig bakom samt möjlighet att leka med vatten, snö och is var andra önskemål.

För ökad trivsel efterfrågades möjlighet till regnskydd och en värmestuga att gå in och värma sig i under den kalla årstiden samt en toalett. Några fler soptunnor behövs eftersom papperskorgarna inte förslår. Städning även på helgerna sommartid skulle öka trivselen.

Många av de tillfrågade ville ha möjlighet till sociala aktiviteter t.ex. en kiosk eller café där man kan köpa fika, glass, kaffe och där man kan sitta och ha det trevligt och stämma träff med bekanta. Att grilla korv vid en grillplats var något som många ville göra tillsammans med barnen. Några ville ha en scen där man kunna lyssna till musik eller se teater.

Synpunkter från barn 9-11 år

Barn på ett fritidshem som ligger i stadsdelen Östermalm fick komma med synpunkter om vad de ville göra i Boulognerskogen. Utöver de synpunkterna som redovisas nedan fanns några förslag som inte var anpassade för den aktuella platsen och därför inte har återgetts.

Många ville åka rutschkana, gunga, snurra och klättra. Det är viktigt med stora, höga klätterställningar och rutschkana med fönster och svängar. Gungan ska vara en kompisgunga som man kan gunga i flera

på en gång. Åka omkring i ”pruttomobilar” på promenadstigarna var ett annat förslag.

Köpa godis, gå i labyrinter, åka skridskor, gå tipspromenader och vinna ett pris, klättra i träd, åka båt på sjön, bygga med stora byggklossar, tävla mot varandra i springlekar och på en racingbana, bada och leka vattenlekar med vattenfontän, vattenrutschbana eller vattenspridare var andra förslag på aktiviteter som man ville göra.

Ligga i en hängmatta eller stå i ett utkikstorn och spana med en fast monterad kikare och leka med utomhusdataspel var andra önskemål.

Sammanfattning av brukarundersökningen

Föräldrarna vill ha ett större lekutbud i parken till sina barn och för egen del vill de gärna ha möjligheter till social samvaro med andra vuxna. Mer användbara ytor och picknickbord behövs. Det ska finnas någon social aktivitet som man kan samlas kring, t.ex. köpa fika och äta tillsammans, grilla korv, lyssna på musik eller åka skridskor. Förskolelärare och fritidsledare vill ha spännande platser att besöka på olika ställen i parken och inte som det är idag där lekplatsen och fågeldammen är de enda intressanta partierna. Tillgång till en närbelägen toalett skulle vara önskvärt. Lekmöjligheter och tillgänglighet för funktionshindrade barn och vuxna måste förbättras. Barnen vill ha häftiga lekredskap men också tillgång till en utkikspunkt, bygga saker, använda isen på vintern, leka med vatten och kunna tävla med varandra.

Utgångspunkter för stadslekparken

Boulognerskogen är en park som används av olika kategorier människor och ska därför kunna möta och tillfredsställa olika intressen. Stadslekparken riktar sig främst till yngre barn och vuxna i deras sällskap men det finns fortfarande plats för andra aktiviteter och upplevelser. Även fortsättningsvis ska det gå att anordna konserter, njuta

av grönska, ligga och sola i gröngräset, anordna bollspel och grillfester m.m. Stadslekparken kan ses som en berikning och utvidgning av vad parken har att erbjuda och kan även vara till glädje och nytta för andra användargrupper. En stadslekpark utgör heller inget hinder för investeringar som möter andra användargrupperns behov.

Ett antal övergripande mål som jag funnit viktiga att ha som utgångspunkt för gestaltungsprogrammet presenteras och baserar sig på litteraturstudier, studiebesök, genomförda intervjuer samt inventeringar, struktur och SWOT-analyser av Boulognerskogen. Nedan redovisas de övergripande målen och bakgrunden till dem.

Övergripande mål

Stadslekparken ska fungera främst som ett utflyktsmål för yngre barn i åldrarna 1-10 år och vuxna i deras sällskap, men också för närboende. Vid intervjuerna framkom att familjer med yngre barn samt förskolor och fritidshemsgrupper har behov av utflyktsmål att besöka som omväxling till de vardagliga lekmiljöerna och att Boulognerskogen redan fungerar som ett sådant för barn i sällskap med vuxna. Forskningen visar att barn i 10 årsåldern och äldre, heller letar upp platser att vistas på som de väljer själva. ”På-platsintervjuerna” visade också att många av de flitigaste användarna av parken och lekplatsen var vuxna med barn som bor i anslutning till eller inom gångavstånd till parken.

Alla ska oavsett funktionshinder kunna ta del av lek och social samvaro i stadslekparken. Barn har enligt barnkonventionen rätt till lek, utveckling och att få ta del av samhället. Boverket föreskriver att både funktionshindrade barn och vuxna ska kunna vistas och använda lekplatser på allmän plats. Att alla oavsett ålder får utbyte av vistelsen i stadslekparken var också något som efterfrågades vid samtalsintervjuerna.

Skapa lekbara miljöer som främjar barnens spontana lek och komplettera med några utvalda lekredskap. Barn är individer som enligt barnkonventionen har rätt att få ha ett eget privatliv samt att få leka och utveckla egna intressen utan styrning från vuxna. Forskningslitteraturen

Program Boulognerskogens stadslekpark

visar att barns utomhuslek påverkar och påverkas av utemiljöns utformning. Erfarenhet från studiebesöken tyder på att lekplatser som har satsat på lekbara miljöer och minskat ner på antalet lekredskap ökar möjligheterna för barnen att utveckla sin egen lek och gynnar samlek mellan barn. Via samtals och ”på-platsintervjuerna” framkom önskemål om lekmiljöer där barnen inspireras till att hitta på egna lekar.

Skapa förutsättningar för lek på fler ställen i parken. Önskemål om att använda fler ställen i Boulognerskogen för lek kom fram vid samtals- och ”på-platsintervjuerna”. Av SWOT-analysen framgår att Boulognerskogen genom sina lokala förutsättningar och varierade landskap har goda möjligheter att skapa olika lekmiljöer.

Förbättra möjligheten att använda Boulognerskogens ytor under alla årstider. Via SWOT-analys av parken och ”på-platsintervjuerna” framkom att stora delar av parkens öppna ytor är våta och oanvändbara under milda vintrar, vår, senhöst och ibland även på sommaren eftersom vattenföringen i marken är riklig. Flera av de tillfrågade vid intervjuerna efterfrågade också vinteraktiviteter i parken.

Gör parken mer välkomnande för besökare. SWOT-analysen visar att entréerna till Boulognerskogen är anonyma och behöver accentueras. Genom ”på-platsintervjuerna” framkom att parken upplevs skräpig under helgerna sommardag, vilket ger ett negativt intryck hos besökarna.

Förbättra tillgänglighet, servicefunktioner samt vägvisning och information om parken. Strukturanalysen visar att den starkt trafikerade Hjovägen utgör en barriär som kan hindra barn från det intilliggande bostadsområdet Mariesjö att spontant söka sig till Boulognerskogen för att leka, varför tillgängligheten för att nå parken behöver förbättras. Inventering och SWOT-analysen pekar också på behov av att förbättra framkomligheten på stigarna i parken som bitvis under vissa delar av året är blöta och mjuka. SWOT-analys och ”på-platsintervjuerna” pekar mot att

servicefunktioner i form av möjlighet till toalettbesök, bilparkeringen, vägvisning och information om stadslekparken behöver förbättras.

Gestaltningssprogram

Utifrån samlade kunskaper om barns utomhuslek, de övergripande målen samt kontakter med brukarna av parken, har ett program för gestaltning av en stadslekpark i Boulognerskogen formulerats. Programmet redovisas på en övergripande nivå i syfte att föreslå funktioner och karaktärer på lekmiljöer, lekredskap samt tillgänglighet för funktionshindrade. Detta lämnar utrymme för formgivning på mer detaljerad nivå samt närmare studier av tillgänglighetsfrågor och säkerhetsaspekter i kommande skeden av arbetsprocessen om anläggandet av en stadslekpark, vilket inte behandlas i detta arbete.

Fem olika platser i Boulognerskogen omfattas av gestaltningssprogrammet till stadslekparken, se figur 54. Därtill kommer förslag på funktioner och förbättringar av mer allmän karaktär. I syfte att ge en bakgrund till de åtgärder som föreslås i programmet, redovisas också de utgångspunkter som de baserar sig på. Visualisering av gestaltningssprogrammet framgår av *bilaga 3* samt av illustrationer och inspirationsbilder i den löpande texten.

Café

Utgångspunkt

Området vid Boulognersjön används idag mycket lite av barnfamiljer och barngrupper, men har med sitt djurliv och förutsättningar för vinteraktiviteter möjligheter att bli en plats att vara på under hela året som även kan användas i pedagogiska syften, vilket också efterfrågades i brukarundersökningen. Många av de intervjuade saknade en plats där man kan träffas och umgås över generationsgränserna och där man kan köpa något gott att äta.

Figur 54 Översikt som visar platser för lek och samvaro som omfattas av gestaltungsprogrammet, samt förslag till nytt övergångsställe och reservering av mark för parkeringsplatser.

Förslag

Ett *café* med uteservering byggs ute i sjön, se figur 55. Strandläge med utsikt över vatten blir en unik företeelse i staden, ger identitet åt parken och gör den till en social mötesplats och målpunkt för barnfamiljer och andra besökare. Från caféet leder en *brygga* ut i sjön där skolklasser, barnfamiljer och andra intresserade kan fiska, håva efter vatteninsekter, titta i vattenkikare och lära sig om djurlivet i vattnet. På vintern används Boulognersjön som *isbana* där man kan åka skridskor och köpa varm dryck i caféet. Bryggan fungerar då som en sittplats där man t.ex. kan ta av och på skridskor, äta medhavd matsäck eller vila sig.

Vattenlek

Utgångspunkt

Barn älskar kontakten med vatten och de sinnesupplevelser det ger. Med den historiska anknytning parken har till vattenaktiviteter och de önskemål om utomhusbad som med jämna mellanrum kommer upp i den offentliga debatten och också efterfrågades i brukarundersökningen, bör det erbjudas möjlighet till bad och vattenlek i någon form. Den soliga ytan mellan Boulognersjön och Fågeldammen gör den till en av parkens populäraste platser för solbad och aktiviteter. Detta förstärks genom att skapa nya lekmöjligheter med vatten som bärande ide', se bilaga 3:1.

Förslag

För att ge mindre barn möjlighet att bada i parken anläggs en *plaskdam* med klorerat vatten som tillhandahålls av ett fristående pumphus med reningsanläggning, se figur 56. Plaskdammen förhöjer

Figur 55 Ett café i vattnet gör Boulognerskogen till en målpunkt för besökare och ett ställe där barn och vuxna kan umgås.

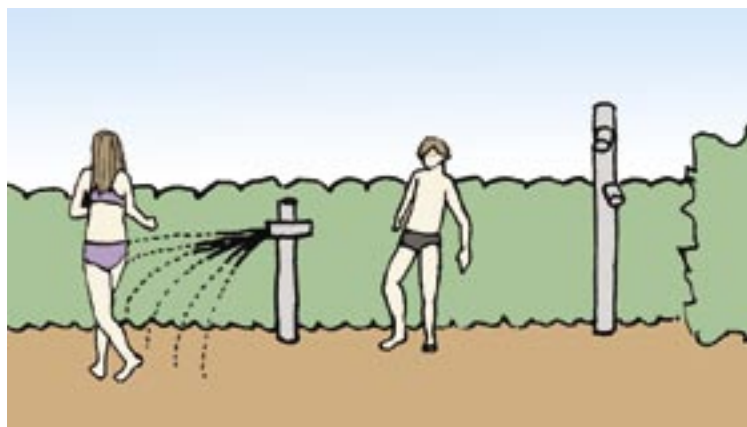
parkens attraktionskraft och gör Boulognerskogen till en målpunkt för barnfamiljer sommartid. Vuxna kan svalka sig med en *dusch* som också fungerar som vattenlek för barnen. En *vattenspridare* ger en rolig lek med rörligt vatten, se figur 57. *Picknickbord* för egen medhavd fika förhöjer trivseln. Borden utformas så att de också kan användas av rullstolsburna personer.

För att skapa lugn och avskildhet skärmas vattenleksområdet av mot gångvägen, fågeldammen och pumphuset med buskvegetation. Markytan utgörs av ett hårdgjort lätttrullat underlag för rörelsehindrade, t.ex. betongmarksten vilket också underlättar renhållningen kring dammområdet. Gräsytan dräneras så att den blir användbar året om.

En *grillplats* skapar förutsättningar för sociala aktiviteter där barn och vuxna kan umgås och ha det mysigt tillsammans. Grillytan höjs upp från marknivå och förses med grillgaller för att även passa funktionshindrade personer.

Figur 56 En plaskdamm lockar barnfamiljer på sommaren.

Figur 57 Vattenspridare och dusch blir en rolig lek med vatten.

Lekplatsen

Utgångspunkt

Med utgångspunkt i forskningen kring barns utomhuslek, erfarenheter från gjorda studiebesök samt önskemål från brukarundersökningen, skapas en varierad lekbar miljö, som stimulerar barn oavsett funktionshinder att finna sin egen lek, där också lekredskap som ger olika slag av sinnesupplevelser och möjligheter till fysisk aktivitet finns med som komplement. Lekplatsen ges en karaktäristisk utformning som gör stadslekparken annorlunda i jämförelse med övriga lekplatser i staden i syfte att stärka platsens identitet. Markbeklädnadsmaterialen på lekplatsens ytor varierar i syfte att ge olika lekupplevelser, samtidigt som det även ska fungera för funktionshindrade. Eftersom Boulognerskogen är en skuggig park finns önskemål från brukarundersökningen om fler solbelysta ytor.

En del av björkkärret kan tas i anspråk för att skapa fler ytor för aktiviteter, samvaro och lekbara miljöer, samtidigt som resten av kärret

behålls till förmån för naturupplevelse av djurliv och blomning. Områdets förutsättningar tas tillvara och integreras i den lekbara miljön.

Förslag

Lekplatsens lekytor, se bilaga 3:2, ges en övervägande öppen karaktär för att släppa in solljus och grupperas kring en central gräsyta, vilket underlättar orienteringen för synskadade bland lekattraktionerna och för hörselskadade och föräldrar att överblicka lekområdet. Ur miljöhänsyn eftersträvas att naturmaterial används som markbeklädnad om inte annat material finnes lämpligare. Gångytorna kan t.ex. bestå av packat stenmjöl som passar in i den kulturhistoriska miljön och är lätta att ta sig fram på för rörelsehindrade. Som fallskyddsunderlag används bark som kompletteras med gångar av lättrullat underlag för att underlätta framkomligheten för rullstolsburna.

En *labyrinth* var ett önskemål från de intervjuade barnen och utformas som en plats med höga friväxande buskar för att tilltala barnens sinne för mystik och behov av att kunna gömma sig, smyga på varandra eller springa i gångarna, se figur 58. I mitten av labyrinthen finns ett stenblock

som kan tjäna som rundningsmärke eller en avskild plats att sitta på. Markyta av stenmjöl gör att även rullstolsburna barn kan vara med i leken. Att kunna följa årstidsväxlingarna var ett önskemål från personalen inom förskolan och avspeglas i valet av buskar som t.ex. kan vara häggmispel *Amelanchier spicata*, med vårblooming, frukter och vacker höstfärg på bladen.

Gräsmatta med låga kullar i naturgräs alternativt det mer slittåliga konstgräset, se figur 59, är enligt forskningsrön och erfarenheter från gjorda studiebesök omtyckta av små barn att springa på och ett önskemål från brukarundersökningen för att ge barn med rörelsehinder ett utmanande underlag att träna på.

Bärbuskar och en *fjärilsrestaurang* med plantering av doftande kryddväxter, se bilaga 3:2, ger barnen möjlighet till smak, känsel och doftupplevelser och lockar samtidigt till sig fjärilar och insekter som barn tycker om att titta på. Sinnesupplevelser var något som efterfrågades av förskolelärarna. För att underlätta för rullstolsburna barn och synskadade höjs fjärilsrestaurangen upp i en plantering över marknivå.

En *sandlekplats* med tillgång till vattenpumpar och djup sand ger möjligheter till skapande lek. Grävredskap och lera att göra föremål av finns att låna ur en låsbar redskapslåda. För rörelsehindrade barn finns en ramp som går ner en bit under sanden för att underlätta att ta sig in och ur sandleksytan samt en upphöjd sandlåda och bakhord, se bilaga 3:3. I sandytan skapas små lekmiljöer med stenar och låga stenblock som även har funktionen av bakhord eller sittplatser, se figur 60.

I den *lugna vrån* kan barnen ta en paus från den intensiva leken och finna den avskildhet som enligt forskningen kring barns utomhuslek behövs för att symbollekar ska uppstå. På gräsytan som omges av låga buskar bildas en rumslik lekmiljö som inreds med stenar samt enkla lekredskap som man kan sitta i vilket enligt erfarenheter från studiebesök är omtyckta av småbarn, t.ex. en träbil med ratt och säte som ska vara tillgängliga även för funktionshindrade. Här kan barnen krypa i buskarna och leka koja samt bygga med brädlappar och klossar från en låsbar bygglåda, se figur 61.

På en yta med fallskyddsunderlag av bark samlas en grupp lekredskap som kompletteras varandra i olika slag av sinnesupplevelser och förutsättningar för fysisk aktivitet, vilket enligt forskningen kring lekredskapens användning är en bra utgångspunkt vid anläggning av lekplatser. En större *klätterlek* som har ett skulpturalt och formstarkt uttryck som kan bli ett landmärke samt kombinerar olika lekfunktioner t.ex. skrymslen att undersöka och gömma sig i, utkikspunkter, balans och klättermöjligheter sätter prägel på platsen, se figur 62. Här finns också *rutschkana* som är anpassad för funktionshindrade och *studsmatta* som ger lekupplevelser av fart och viktlöshet, se figur 63 och 64.

Studier visar att barn tycker om att leka och plaska i vatten. Genom att utnyttja dagvattnet från ledningarna i parken och en naturlig lågpunkt i terrängen skapas en grund *våtmark* med fuktälskande växter och trampstenar i form av en inte-nudda-vattnet-bana som utmanar till att inte trampa fel och bli blöt, se bilaga 3:2 och figur 65. Träbryggan som leder igenom och omger våtmarken kan utformas på olika sätt men ska ha flera användningsområden t.ex. att sitta, ligga och springa på eller som utgångspunkt att hitta på egna lekar som även kan involvera barn med funktionsnedsättningar. Våtmarken lockar till sig djurliv i form av grodor, vatteninsekter m.m. som barn tycker om att titta på. Det ger också möjligheter att i den pedagogiska verksamheten låta mindre barn få komma nära vattnet och djurlivet i det.

Gungor är ett av de mest omtyckta lekredskapen enligt lekplatsstudier och är roliga att använda för barn i alla åldrar. De fungerar också som en social samlingsplats för förtroliga samtal. Gungor i varierande utförande erbjuder olika möjligheter till funktion och upplevelser, t.ex. att gunga flera tillsammans se figur 66 som efterfrågades av barnen i brukarundersökningen, eller som babygunga för de allra minsta barnen. En gunga med ryggstöd som är dimensionerad för vuxna, se figur 67, är värdefullt för funktionshindrade barn men kan användas av alla. Gungor utgör en olycksrisk då det är lätt att oavsiktligt komma i vägen, vilket särskilt gäller barn med psykiska funktionsnedsättningar som har svårt att uppfatta faror. Området för gungor avgränsas därför med staket samt får stötdämpande underlag av bark som kan kompletteras med gångar av

lättrullat underlag. Om gungorna förses med små bjällror har synskadade barn lättare att lokalisera dem och undgå skador.

Lekredskap som kan användas av flera barn samtidigt är omtyckta. En *vippgunglek* ger snurrande och gungande upplevelser och passar de lite större barnen och vuxna, se figur 68.

På en lekplats bör det finnas flera olika ställen att sitta på. *Picknickbord* som är anpassade att användas också av rullstolsburna finns därför placerade både centralt inne på lekplatsen samt på gräsytan mot fågeldammen som ger en fin vy över vattnet och fågellivet, se bilaga 3:2. *Soffor* med armstöd för dem som vill sitta bekvämt och kunna ha uppsikt över sina barn på lekytorna finns i sandlekytan, i den lugna vrån och vid gungorna/våtmarken.

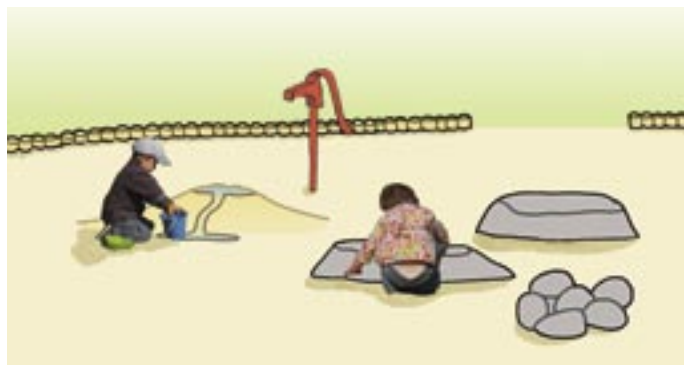
Att ha någon social företeelse att samlas kring är viktigt för både barn och vuxna och en *grillplats* som anpassats för funktionshindrade kan bli en träffpunkt för barnfamiljer som gör det trivsamt att vara vid lekplatsen, se bilaga 3:2. Eld fascinerar barn och grillplatsen kan också användas i pedagogiskt syfte att ge barn möjlighet att umgås med eld under kontrollerade former.

Figur 58 I busklabyrinten kan man springa i gångarna, smyga på varandra eller bara sitta en stund.

Figur 59 Gräskullarna lockar fram spring i benen och till aktiviteter där alla kan delta.

Figur 60 I sandleksytan skapar barnen efter egen fantasi stora landskap med sand och vatten eller smäsaker av lera.

Figur 61 Lugn och avskildhet skapar förutsättningar för symbollek där buskarna kan användas för kojor och klossarna från bygglådan till att bygga med.

*Figur 62 En skulptural klätterlek som kombinerar många olika lekfunktioner sätter prägel på lekplatsen.
Foto Lars Jonsson, Tredimensionell Form.*

*Figur 63 Rutschkanan är anpassad så rörelsehindrade lättare kan använda den.
Foto HAGS Aneby AB.*

Figur 64 Studsmattan ger sinnesupplevelser av vikt-löshet och stimulerar barnen att röra på sig.

Figur 65 Våtmarken med inte-nudda-vattnet-banan ger utrymme för barnens egna påhittade lekar.

Figur 67 En gunga med ryggstöd passar både funktionshindrade och andra.

Figur 66 I kompisgungan kan man gunga många tillsammans.

Figur 68 Med vippgungleken upplever man både gung, snurr och viktlöshet på samma gång.

Yta för spontanlek, bollsporter m.m.

Utgångspunkt

Öppna plana ytor behövs för barn och vuxnas utrymmeskrävande lekar och bollsporter. I regellekarna har barn möjligheter att knyta sociala kontakter både med andra barn och vuxna för att leka tillsammans. Den befintliga grusytan, och gräsmattan, se bilaga 3:4 används idag både till lek, utomhuskonserter och studenternas insparksaktiviteter och bör därför behålla en allmän karaktär för att möta behov från olika brukargrupper, samtidigt som den kan utvecklas för fler aktiviteter. För att öka användbarheten bör marken som är fuktig och blöt stora delar av året dräneras och få en ny markbeläggning av lättrullat underlag.

Förslag

Grusytan och *gräsmattan*, se bilaga 3:4 ska kunna användas för olika typer av spontan lek. Markbeläggningen på grusytan byts ut mot t.ex. stenmjöl som fungerar bra för olika bollsporter och för funktionshindrade att ta sig fram på. Den kompletteras med målburar för bollspel som går att montera bort vid tillfällena då platsen behöver användas för annat ändamål. *Sittplatser och regnskydd* anordnas i anslutning till planen, vilket är praktiskt när man tar på sig idrottsutrustning och ökar också möjligheterna för besökare att stanna kvar i stadslekparken och vänta ut tillfälliga regnskurar.

Ytorna ger förutsättningar att skapa nya lekmöjligheter vintertid vilket ökar parkens attraktionskraft och gör den rolig att besöka även under den kalla årstiden, vilket var ett önskemål som framfördes i brukarundersökningen. Stenmjölsytan kan spolas till *isbana* och utgör ett komplement till Boulognersjön som ur säkerhetshänseende bara kan användas när isen är hållfast. Med tanke på ändringarna mot ett varmare klimat bör kommunen överväga möjligheterna att ordna med en

konstfrusen yta så att barn kan åka skridsko i Boulognerskogen även i framtiden.

Snö är enligt studier om barns utomhuslek och önskemål från förskolepersonal mycket uppskattat att leka med och ger en rad olika användningsmöjlighet. På gräsmattan intill bollytan kan *snöberg* läggas upp på vintern där barnen kan få utlopp för sin skaparlust genom att gräva grottor och gångar eller skapa gupp att åka pulka i.

Boskogens naturlek

Utgångspunkt

Denna del av parken består av gamla bokträd med knotiga rötter och har en naturliknande karaktär. Enligt studier av barns utomhuslek tycker de om en varierad och innehållsrik miljö med riklig tillgång till naturmaterial att leka med, men också av spännande och mystiska platser som man ofta med enkla medel kan skapa. Boskogen ligger nära lekplatsen och är därför lämplig att komplettera med vegetation och naturföremål som stärker den naturliknande karaktären för att inspirera till kojbyggande och symbollekar.

Förslag

Området kompletteras med *buskar*, *stenblock*, liggande *trädstammar* och *lösa grenar* för att skapa en mer varierad naturliknande miljö där barn kan bygga kojor eller leka kurragömma, se bilaga 3:4 och figur 69. Nedfallna boklöv tillåts ligga kvar och samla sig till en tjock mjuk matta. Högar med *löst naturmaterial* i form av kottar, stenar, lövhögar och grenar bli roliga lekredskap för barn. På lekplatser kan man skapa miljöer som ger överraskningar och spänning. En sten eller trädstam med påmålade ögon kan i barnens fantasi bli till ett troll i den mörka boskogen, se figur 70.

Figur 69 Stenar, grenruskor, lövhögar, trädstammar m.m. bildar spännande lekmiljöer för symbollek och kojbyggande. Så här kan en naturlekplats se ut i Boulognerskogen (fotomontage).

Figur 70 Barn tycker om spänning och mystik. En knotig stam kan med hjälp av lite färg bli ett träd troll.

Belysning

Belysning anordnas vid Boulognersjön och ytan för spontanlek och bollsporter så att isbanorna kan användas under den mörka årstiden. Belysningen vid bollytan är timerstyrd och sätts på av användarna vid behov. Även lekplatsen får belysning för att kunna användas på kvällar.

Tillgänglighet och servicefunktioner

Möjligheterna för barn och barnfamiljer i bostadsområdet Mariesjö att korsa Hjovägen för att nå Boulognerskogen behöver förbättras för att mildra den barriäreffekt som gatan utgör. Ett trafikljusreglerat övergångsställe föreslås därför över Hjovägen i höjd med Kaplansgatan, se figur 54.

I syfte att förbättra parkens tillgänglighet för funktionshindrade byts markbeläggningen på parkens grusstigar till lättrullat underlag, t.ex. packat stenmjöl som är lättare att ta sig fram på. Ledstråk i form av taktila plattor fälls in i marken på huvudgångstråken vilket underlättar för synskadade att hitta till stadslekparkens olika delar.

En toalett som är anpassad för funktionshindrade efterfrågades i brukarundersökningen och anläggs i samma byggnad som pump/reningsanläggningen till plaskdammen, se bilaga 3:1.

Mark för parkeringsplatser föreslås med utgångspunkt i SWOT-analysen reserveras i detaljplan nordost om Ekedals äldreboende för att säkerställa framtida parkeringsbehov för besökare till stadslekparken, se figur 54.

Trivsselfrämjande åtgärder

Parkens entréer behöver enligt SWOT-analysen lyftas fram och göras mer inbjudande. Av parkens många entréer väljs några av de mest frekventerade ut genom att placera ut blomsterurnor. Av

brukarundersökningen framgick att parken upplevdes skräpig under helgerna sommartid varför fler soptunnor behövs samt att städningen bör utökas till att även omfatta helger under sommaren.

Information

Information och vägvisning behöver enligt SWOT-analysen förbättras. Skyltar som i god tid visar vägen till Boulognerskogen ska finnas på Hjovägen och Kavelbrovägen.

För att göra reklam för stadslekparken bör kommunen på sin hemsida lägga ut lättillgänglig information via en karttjänst som visar stadskartan med stadslekparkens läge med möjlighet att zooma sig ner till gatunivå för vägbeskrivning. Där ska också finnas en kort beskrivning av vad parken har att erbjuda, information om tillgänglighet för funktionshindrade samt servicefunktioner t.ex. parkeringsmöjligheter, tillgång till toalett, handikapptoalett, möjlighet att köpa mat eller kaffe. Med fördel kan pictogram användas för att beskriva servicefunktionerna.

En tryckt informationsfolder om Boulognerskogens stadslekpark tas fram och delas ut gratis på Turistbyrån, Stadshuset, Resecentrum, Biblioteket, shoppingcentra m.fl. ställen.

8 Reflektion examensarbete

Allt för många av lekplatserna i dagens stadsmiljöer är slentrianmässigt anlagda med produkter från lekredskapsproducenternas kataloger och utan att ta vara på platsens unika förutsättningar. Sällan ser man lekbara miljöer på lekplatser som inspirerar barnen att finna sin egen lek. Min ambition var att göra ett program för en stadslekpark i Boulognerskogen som utgår från yngre barns lek. Eftersom yngre barn ofta går till lekparken i sällskap av vuxna är det också viktigt att stadslekparken upplevs som trevlig att besöka också för dem. Även om jag i mitt arbete valt att fokusera på barn och vuxna i deras sällskap, ska Boulognerskogen delas med andra besökare som också ska finna nöje av sin vistelse. Mitt förslag till stadslekpark gör därför inte anspråk på hela parken utan lämnar plats för andra användargrupperns aktiviteter. Flera delar av gestaltningsprogrammet t.ex. café, toalett, dusch, grillplatser, picknickbord, bollyta, promenadstigar, belysning och dränering av grösytor kommer alla användargrupper till godo och gör parken mer attraktiv. Genom att analysera Boulognerskogens förutsättningar både strukturellt i förhållande till staden och dess invånare samt se dess styrkor, svagheter, möjligheter och hinder kom jag fram till att Boulognerskogen har goda förutsättningar för att bli en trevlig stadslekpark.

Som utgångspunkt för programmet ville jag bygga upp en gedigen kunskapsgrund att utgå från för att förstå vilka lekmiljöer som barn tycker är roliga. Litteraturstudier, intervjuer med tjänstemän och annan personal inom parkförvaltning, omvårdnadskontoret, förskolan, fritidshem, science center samt föräldrar och andra vuxna som delade med sig av sina barndomsminnen av utomhuslek och studiebesök gav mig en förståelse för hur lekbara miljöer kan se ut. Studiebesök på förskola och fritidshem samt att be vuxna berätta om sina barndomsminnen av utomhuslek var något som jag inte planerat från början utan utvidgade examensarbetet med. Jag ville ha ett komplement till litteraturstudierna där jag kunde förankra det jag läst genom egna iakttagelser och erfarenheter, vilket jag kunde samordna med samtalsintervjuerna med

personal på förskola och fritidshem. Flera personer som jag kom i kontakt med berättade spontant om sina barndomsminnen från utomhuslek. Jag fann dem så intressanta att jag valde att ställa frågor om det i intervjuerna, då de berättar om hur barn leker när de får välja sina egna platser och är fria från vuxnas övervakning. De gav intressanta exempel på barns ”svarta” och ”vita” lekar men också en förståelse för att barns villkor för utomhuslek och sätt att leka förändras över tiden i takt med förändringen av samhället.

I barns utomhusmiljöer bör det finnas tillgång till buskar, kullar, stenar, naturföremål att plocka med, hemlighetsfulla platser, vattenmiljöer, djurliv, ställen att gömma sig på eller där man kan få leka ostört. Lika viktigt är det att både de ”svarta” och ”vita” lekarna finns med på lekplatsen - att barn kan både springa, bråka, rulla, snurra och leka regellekar. Dessa förutsättningar har jag använt mig av för att skapa olika lekmiljöer i gestaltningsprogrammet. Via litteraturstudierna blev jag också medveten om de fasta lekredskapens positiva och negativa sidor, deras symbolvärde samt att lekplatsen spelar en stor roll som mötesplats i barn och vuxnas sociala liv. I en lekbar miljö kompletterar lekredskap och lekytor varandra och ger en variation av upplevelser. Det har jag tagit fasta på i mitt gestaltningsprogram.

När jag beskrev parkens historiska bakgrund och användning såg jag sambandet mellan platsen och dess anknytning till vatten, som har varit ett genomgående tema genom hela Boulognerskogens historia. Även om Boulognerskogens stadslekpark inte är att betrakta som en temalekplats, finns vattnet med på flera ställen i mitt gestaltningsprogram. Inventeringen av platsens förutsättningar med naturliga lågpunkter i terrängen, den befintliga sjön, god tillgång på färskvatten och dagvatten använde jag till att skapa lek med vatten i olika former. Den vackra bokskogen med knotiga rötter inspirerade mig till att göra en plats för naturlek där barnen har tillgång till naturmaterial och får möjlighet att leka symbollekar och bygga kojor.

Redan från början av examensarbetet ansåg jag det viktigt att den målgrupp som programmet riktade sig till fick en möjlighet att berätta om sina behov och önskemål om innehåll i en blivande stadslekpark. Inte

minst är det viktigt att barn får känna sig delaktiga och att kunna påverka då barnkonventionen ger dem den rätten. Genom samtalsintervjuer och ”på-platsintervjuer” med tjänstemän, föräldrar och barn fick jag en förståelse för vad en stadslekpark kan vara och fångade upp idéer som jag sedan använde mig av i programmet för stadslekparken. Ursprungligen hade jag planerat att fråga barn om deras önskemål om lek i samband med ”på-platsintervjuerna” i Boulognerskogen, men detta fick avbrytas eftersom barnen var för små och för blyga för att få igång en dialog. I stället intervjuades en grupp barn i 9-11 årsåldern på ett fritidshem. Av de förslag som kom in via de olika intervjuerna har jag hämtat inspiration från många av de framförda önskemålen, t.ex. toalett, grillplats, badmöjligheter, lek med vattenspridare, labyrint, gunglek, gräsbeklädda kullar samt skridskoåkning för att nämna några. Även studiebesöken på olika lekplatser fungerade som en inspirationskälla där jag såg formstarka och annorlunda klätterredskap, kompisgungan, studs mattan, vippgungleken, plaskdammar och rejält tilltagna sandleksytor.

Litteraturstudier, samtalsintervjuer och personliga kontakter har också varit värdefulla för att fördjupa mina kunskaper om de funktionshindrades behov av anpassningar på lekplatsen. Min utgångspunkt har inte varit att skapa en tillgänglighetslekplats speciellt inriktad på funktionshindrade utan att göra en lekbar miljö där alla kan leka tillsammans med sina kamrater även om några lekredskap inte är tillgängliga för alla.

Skissprocessen till gestaltningsprogrammet har pågått under hela examensarbetet och idéer har fått komma fram och tecknats ner utan att värderas. På så vis mognade till slut vissa idéer fram som sedan fick komma med i gestaltningsprogrammet. Det jag kunde gjort annorlunda var att tidigare under arbetets gång bestämma mig för det slutgiltiga förslaget för att ha mer tid över för att illustrera det.

Sammantaget anser jag att de metoder jag använt mig av och de erfarenheter jag tillägnat mig har varit användbara och till nytta i mitt arbete där jag kunnat lämna ett förslag till program som är förankrat både i forskning kring barns utomhuslek, platsens förutsättningar och målgruppens behov och önskemål. Inte minst rön från samtalsintervjuerna,

”på platsintervjuerna” och studiebesöken uppskattning hos många av de tillfrågade då det var första gången de upplevt att någon engagerat sig och visat intresse för att ta vara på deras kunskaper och fånga upp önskemål om lekmiljöer. Min förhoppning är att examensarbetet kan tjäna som inspirationskälla för andra landskapsarkitekter eller tjänstemän som är intresserade av att arbeta med lekmiljöer för barn.

Referenser

Tryckta källor

Berglund, Ulla, Jergeby, Ulla & Kreutzfeldt, Ute (1985). *Ute till vardags : En studie av hur hemarbetande och barn utnyttjar friytorna i Aspudden och Gröndal i Stockholm*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning. (Rapport/Byggnadsforskningsrådet : R101).

Bergström, Matti (1997). *Svarta och vita lekar : Kaos och ordning i hjärnan – om det lekande barnet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

BFS 2003:19 HIN 1. *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser*. Karlskrona: Boverket.

BFS 2004:15 ALM 1. *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse eller orienteringsförmåga på allmänna platser och områden för andra anläggningar än byggnader*. Karlskrona: Boverket.

Boverket (2006). *Regelsamling för byggregler : Boverkets byggregler BBR*. Karlskrona: Boverket.

Gehl, Jan (1980). *Livet mellem husene : Udeaktiviteter og udemiljøer*. Köpenhamn: Arkitektens Forlag.

Gunne, Nina (2005). Platsen leker med barnet. *Arkitekten*, nr 3 mars 2005.

Hallemar, Dan (2005). Lekplatser är sambandscentraler. *Arkitekten*, nr 3 mars 2005.

Harvard, Ingegerd (2006). *Mer åt fler på lekplatsen*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1987). *Lek för livet : En litteraturgenomgång av forskning om förskolebarns lek*. Stockholm: HLS Förlag.

Kylin, Maria (2004). *Från koja till plan : Om barnperspektiv på utemiljön i planeringsammanhang*. Diss. nr 472. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för landskapsplanering. Alnarp.

Lenninger, Anna & Olsson, Titti (2006). *Lek äger rum : Planering för barn och ungdomar*. Stockholm: Formas.

Mårtensson, Fredrika (2004). *Landskapet i leken : En studie av utomhuslek på förskolegården*. Diss. nr 464. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för landskapsplanering. Alnarp.

Nationalencyklopedin (1993). Tolfte bandet. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB.

Norén – Björn, Eva (1977). *Lek, lekplatser, lekredskap : En utvecklingspsykologisk studie av barns lek på lekplatser*. Stockholm: Lekmiljörådet/Liber Förlag.

Olsson, Titti (1998). Lekplats med rum för stämningar. I: Olsson et al. *Människans natur : Det grönas betydelse för vårt välbefinnande*. Stockholm: Byggnadsforskningsrådet.

Schibbye, Bengt & Pålstam, Ylva (2001). *Landskap i fokus : Utvärdering av metoder för landskapsanalys*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.

SIS (Swedish Standards Institute) (1997a). *SS-EN 1176 : Svensk standard lekredskap*. Stockholm: SIS Förlag.

SIS (Swedish Standards Institute) (1997b). *SS-EN 1177 : Svensk standard lekredskap - Stötdämpande underlag - Beskrivning, krav och provningsmetoder*. Stockholm: SIS Förlag.

Statens planverk (1975). *Bostadens grannskap : Råd och anvisningar för planering av bostadsbebyggelse*. Stockholm: Statens planverk.

Strandhede, Sven-Olov (2002). *Farliga och ofarliga växter från a till ö*. Stockholm: Bilda Förlag.

Sörensen, Ann-Britt (2002). Giftiga växter utomhus. *Gröna Fakta*, nr 2.

Sörensen, Ann-Britt & Wembling, Mona (1996). Allergi och stadsgrönka. *Gröna Fakta*, nr 3.

Otryckta källor

Hartikainen, Tuija & Benjaminson, Cajsa (2000). *Boulognerskogen i Skövde : En historisk studie*. Studentarbete. DaCapo Hantverksskola. Mariestad.

Lundh, Göran (u.å.). *Skövde under 600 år*. Skövde: Skövde kommun och Turistcentrum.

Skövde kommun (1979). *Boulognerskogsutredningen*. Skövde: Skövde kommun.

Skövde kommun (1998). *Naturvårdsprogram : Del 1 objektsbeskrivningar*. Skövde: Skövde kommun.

Skövde kommun (2000). *Kommunfullmäktiges protokoll 17.4.2000*. Skövde: Skövde kommun.

Skövde kommun (2005). *Framtidsplanen 2015 : En fördjupning av översiktsplanen för tätorterna Skövde, Skultorp och Stöpen*. Skövde: Skövde kommun.

Skövde kommun (2006). *Lekplatsutredningen*. Skövde: Skövde kommun.

Skövde kommun (2007a). *Grön Vision : Vision för grönområden och utemiljöer*, remisshandling mars 2007. Skövde: Skövde kommun.

Skövde kommun (2007b). *Kommunfullmäktiges protokoll 26.02.2007*. Skövde: Skövde kommun.

Arkiv

Boulognerskogen. Skövde: Skövde hembygdsförenings arkiv.

Drätselkammaren (1875). *Beslut 21.7.1875 ägoutbyte emellan Skövde stad och Prestegård m.fl.* Skövde: Stadsarkivet Skövde kommun.

Drätselkammaren (1876a). *Beslut 6.6.1876 om anläggning av sjö i Boulognerskogen invid järnvägen*. Skövde: Stadsarkivet Skövde kommun.

Drätselkammaren (1876b). *Karta och ägohandlingar i Ägoutbyte 12.2.1876 emellan Skövde stad och Prestegård m.fl. i fråga om den s.k. Boulognerskogen*. Skövde: Stadsarkivet Skövde kommun.

Drätselkammaren (1879). *Beslut 20.10.1876 angående plantering m.m. i Boulognerskogen*. Skövde: Stadsarkivet Skövde kommun.

Drätselkammaren (1882). *Beslut 9.2.1882 att uppföra en ny paviljongbyggnad i Boulognerskogen*. Skövde: Stadsarkivet Skövde kommun.

Drätselkammaren (1886). *Beslut 14.9.1886 angående plantering m.m. i Boulognerskogen*. Skövde: Stadsarkivet Skövde kommun.

Kartor

Lantmäteristyrelsen (1687). Geometriska avmätning, Skaraborgs län, Skövde stad: Gävle: P188-1:1.

Skövde kommun. Detaljplan. Skövde: 1496K-DP478.

Skövde kommun. Detaljplan. Skövde. 1496K-DP495.

Skövde kommun. Detaljplan. Skövde: 1683K-DP404.

Skövde kommun. Stadsplan. Skövde: 1683K-ST57.

Skövde kommun (2007). Grundkarta. Skövde.

Skövde kommun och Lantmäteriet (2007). Skövde: MS2005/53.

Elektronisk överförd information

Feldt, Anders (2004) Göteborgs första näridrottsplats invigd i Backa. *Vårt Göteborg*, 14.9.2004. Tillgänglig:

http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/kultur_o_fritid,goteborgs_andra_naridrottsplats_byggs_i_bergsjon,goteborgs_forsta_naridrottsplats_invigd_i_backa?OpenDocument (22.9.2007)

Giftinformationscentralen (senast uppdaterad 28.5.2007). *Växtlistan*.

Tillgänglig:

http://www.giftinformationscentralen.se/AlphaList_vaxt.asp?CategoryID=6225 (23.9.2007)

Karppi, Ilari, Kokkonen, Merja & Lähtenmääki-Smith, Kaisa (2001). *Swot-analysis as a basis for regional strategies*. Stockholm: Nordregio – The Nordic Centre for Spatial Development. Tillgänglig: <http://www.nordregio.se/Files/wp0104.pdf> (24.10.2007)

Lunds kommun (2006). *Holmbergsska tomten*. Kultur och fritidsförvaltningen.

Tillgänglig: http://www.lund.se/templates/page_____31323.aspx (2007-08-29)

Majornas SamverkansFörening (2005). *Projekt Karl Johans torg*.

Tillgänglig:

<http://www.karljohan.org/index.php?id=44&id2=39> Projekt (22.9.2007)

Malmö Gatukontor (2006). *Lekplatsprogram för Malmö*. Tillgänglig:

<http://www.malmo.se/parkerstrander/lekplatser.4.33aee30d103b8f159168000109035.html> (2.4.2007)

Popova, Susanna (2005). Vasaparken har blivit en simpel idrottsanläggning. *Svenska dagbladet*, 13.12.2005.

Tillgänglig: http://www.svd.se/dynamiskt/inrikes/did_11283812.asp (23.8.2007)

Qvennerstedt, Bo (2004). *Dubbelt så bra - hälften så dyrt : Hälften så dyrt – dubbelt så bra*. Tillgänglig: <http://ipa-sweden.org/upload/IPA%2060dpi.pdf> (31.7.2007)

Stockholms stad. *Nya Björns trädgård invigs*. 4.11.2004. Tillgänglig:

<http://www.stockholm.se/Extern/Templates/NewsPage.aspx?id=34696> (27.8.2007)

Trelek Lek & Säkerhet AB. *Garantier och specifikationer*. Tillgänglig:

http://lekochsakerhet.se/f3_info.html (29.8.2007)

UNICEF (the United Nations Childrens Fund) (1989). *FN:s konvention om barnets rättigheter*. Tillgänglig:
<http://www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionen-hela-texten> (29.7.2007)

Muntliga källor

Anställd på parkleken Björns trädgård, Stockholm. Samtal 13.6.2007.

Denzler, Henrik, vice ordföranden Studentkåren på Högskolan, Skövde. Telefonsamtal 15.3.2007.

Föreståndare på Bandängens parklek, Bandhagen. Samtal 14.6.2007.

Hallén, Karin, Friskis & Svettis, Skövde. Telefonsamtal 22.3.2007.

Hammarberg, Bodil, Trafikkontoret Stockholms stad. Telefonsamtal 31.5.2007.

Johansson, Lars, stadsträdgårdsmästare, Göteborgs kommun. Telefonsamtal 27.3.2007.

Larsson, Margareta, avdelningen Hyddan, Fjärilens förskola, Skövde. Telefonsamtal 28.3.2007.

Mårtensson, Berit, områdesansvarig Västerort tillgänglighetsfrågor, Stockholms stad. Telefonsamtal 28.3.2007.

”På-platsintervjuer”. Genomförda i Boulognerskogen 15.3.2007 samt 25.3.2007. 11 personer deltog.

Samtalsintervjuer. Åtta intervjuer genomfördes under perioden 14.3-23.3.2007.

Sällner, Marianne, öppna förskolan, Leksands kommun, Telefonsamtal 27.3.2007, samtal 15.6.2007.

Bilder

Fotografier och illustrationer av författaren om inget annat anges.

HAGS Aneby AB, Figur 63.

Jonsson, Lars, Tredimensionell Form. Figur 62.
Lantmäteriet. Figur 41, 50, 51.

Skövde stadsmuseum. Figur 46, 47, 48, 49.

Bilaga 1

Intervjuguide

Asterisk efter frågan betyder att samtliga intervjuade personer under respektive rubrik fått samma fråga.

Samtalsintervju med tjänstemän och privatperson

Allmänna frågor till tjänstemän och privatperson

Berätta vad du förknippar med ordet stadslekpark?*

Vem använder en stadslekpark och vad ska man kunna göra där?*

Vad är bra respektive dåligt med Boulognerskogen ur ett lekparksperspektiv?*

Vilka upplevelser vill du att barn och vuxna som besöker

Boulognerskogens stadslekpark ska få?*

Ge förslag på lekredskap och lekmiljöer i Boulognerskogens stadslekpark?*

Hur kan man använda vattnet som lekmiljö i Boulognerskogen?

Finns det några ställen i Boulognerskogen som upplevs som otäck eller som ni undviker? Var och varför?*

Berätta om något roligt minne du har från utomhuslek från din egen barndom*

Specialfrågor till tjänsteman för handikappfrågor inom omvårdnadskontoret

Hur fungerar Boulognerskogen idag som lekmiljö för funktionshindrade barn och deras föräldrar?

Kan du ge exempel på lekplatser som har en bra utformning för funktionshindrade barn och vad som i så fall är bra med utformningen? Ge exempel på ur tillgänglighetssynpunkt dåliga utformningar på lekplatser.

Är det några lekupplevelser som funktionshindrade barn får för lite av?

Vilka markbeläggningar fungerar bra respektive dåligt för funktionshindrade?

Finns det andra funktioner eller utrustningar som inte avser lekredskap som skulle behöva tillföras i Boulognerskogen för att platsen ska fungera väl för funktionshindrade personer?

Specialfrågor till tjänstemän inom förskola och fritidshem

Var på förskolegården tycker barnen om att vistas och vad gör de där?

Hur ofta gör ni utflykter och vilka tider på dagen görs utflykterna?*

På vilket sätt tar ni er till besöksmålet?*

Vad är en lagom lång promenadsträcka om ni väljer att promenerar till besöksmålet?*

Ge exempel på utflyktsmål som ni brukar besöka?*

Vilka kriterier är avgörande när ni väljer utflyktsmål?*

Vad skulle ni vilja göra på utflykterna som ni inte gör idag?*

Hur ofta besöker ni Boulognerskogen och varför väljer ni detta ställe?*

Vad gör ni när ni besöker Boulognerskogen?*

Vilka ställen tycker barnen om att vara på i Boulognerskogen?*

Hur skulle ni i er verksamhet vilja använda Boulognerskogen vår, sommar, höst och vinter?*

Vilken typ av funktionshinder har barnen?

Hur skiljer sig dessa barns lek jämfört med andra barn?

Vad är viktigt att tänka på i utformningen av en lekmiljö för de funktionshindrade barnen?

Är det något som är dåligt med utformningen eller saknas i

Boulognerskogen, som gör den svår att besöka för funktionshindrade barn?

Finns det några ur trafiksynpunkt farliga ställen som behöver förbättras på er promenadväg till Boulognerskogen?

Specialfrågor till tjänsteman på Balthazar sinnenas verkstad

Hur använder ni Boulognerskogen idag i er verksamhet?
Hur skulle ni vilja använda Boulognerskogen i er verksamhet?
Kan barnen på ett trafiksäkert sätt ta sig från Balthazar till Boulognerskogen i dag?

Specialfrågor till tjänsteman inom parkförvaltningen

Hur ser du på möjligheten att ha lösa föremål att leka med i Boulognerskogens stadslekpark?
Vilka säkerhetsaspekter är viktigt att ta hänsyn till i Boulognerskogen?
Vad är viktigt att tänka på ur skötselaspekt för en lekpark

Specialfrågor till privatperson

Vad tycker du om att göra tillsammans med dina barn och vart går/åker du då?
Varför väljer du dessa platser?
Ge exempel ställen där dina barn tycker om att leka?
Hur ofta besöker du lekplatser med dina barn?
Hur länge brukar ni stanna på lekplatsen?
Ge exempel på något som skulle göra att du stannar längre på lekplatsen?
Hur ofta besöker du Boulognerskogen med dina barn?
Är det något för egen del du saknar i Boulognerskogen
Ge förslag på lekmiljöer som man skulle kunna ha i Boulognerskogen

Frågor till barn på fritidshem

Vad skulle du vilja göra i Boulognerskogen på era utflykter där?

Frågor ”på-platsintervju” Boulognerskogen

Hur ofta går du till parken med barnet?*I vilket område bor du och hur tar du dig hit?*Varför väljer du att komma hit?*Vad brukar ni göra i parken?*Är det några ställen i parken som du och barnet tycker särskilt mycket om att vara på och i så fall var och varför?
Är det några ställen i parken som är tråkiga eller otäcka och i så fall var och varför?
Är det något du skulle vilja göra tillsammans med ditt barn i parken som inte går idag?*Saknar du något för egen del?*Har du något tips på någon rolig lekutrustning eller lekmiljö till parken?*Berätta om något roligt minne du har från utomhuslek från din egen barndom

Bilaga 2

Barndomsminnen

Barndomsminnen från utomhuslek berättade vid samtalsintervjuer, ”på-platsintervjuer” och via personliga kontakter under examensarbetets gång.

- Vi lekte alltid på gatan eller på bostadsgården och det var många barn i samma ålder så man var aldrig ensam. Jag växte upp i flerfamiljshus och kunde leka på gatan eftersom trafiken inte var så intensiv på den tiden. Vi hoppade hage och lekte mycket med små bollar som vi jonglerade eller bollade mot husväggen. Hyddor byggde vi också och lekte dunken och gömme. Flickor och pojkar lekte tillsammans. Boulognerskogen i Skövde har jag en del minnen ifrån för där lärde jag mig att simma. Lekplatser var jag inte så mycket på men jag kommer ihåg en liten lekstuga där man kunde gå in och stänga dörren om sig (Kvinnlig tjänsteman inom kommunens barnomsorg).
- Jag är uppvuxen i villaområde där det fanns mycket grönområden insprängt mellan bostadsområdena. Jag lekte i ett litet gäng med både flickor och pojkar och vi höll alltid till i skogen för där fanns en bäck som vi hade mycket roligt med, bl.a. fångade grodyngel. Vi provade allt som var farligt. Vi klättrade upp på de platta radhustaken eller högst upp på balken på gungställningen. Vi tyckte om att ha utsikt. Jag minns särskilt en gran som vi klättrade upp så högt vi förmådde och sedan släppte vi tagen och lät oss rutscha genom grenverket så att grenarna dämpade fallet. Det fanns en lekplats i bostadsområdet men där var vi aldrig för den var så tråkig (Kvinnlig tjänsteman inom kommunens parkenhet).
- På landet där jag växte upp hade jag en gunga och lekstuga som jag lekte i tillsammans med kompisar. Vi lekte mamma-pappa-

barn och bakade kakor med sand. Allra roligast var det att leka affär. Bygga kojor var också kul. På vintern åkte vi skidor och kälke nedför backarna. Särskilt roligt var det att åka i gupp som vi byggde av snön (Kvinnlig tjänsteman inom kommunens omvårdnadskontor).

- Mina kompisar och jag lekte alltid på gatan för det fanns inga andra ställen att vara på. Biltrafiken var intensiv så det var nog egentligen en väldigt farlig miljö men det var ingen som brydde sig om. Vi höll alltid på och byggde olika saker. Det fanns små hantverksverksamheter utefter gatorna och där tiggde vi till oss material att bygga med. Vi byggde ganska stora grejor med enbart tejp att surra med (Man, musiker och musikproducent, uppväxt i en större stad i Syrien).
- När jag var liten lekte jag ihop med grannpojken i skogen i villaområdet där vi bodde. Vi byggde hyddor för det mesta. Vi försökte lägga hyddorna så att vi inte blev upptäckta av de andra pojkängarna i området. Vi smög på de andra och när vi hittade deras hydda så stormade vi dem krigsmålade och med spjut. Ett annat ställe som var roligt var ett grustag som vi kallade ”Brummahåla” där vi åkte och sladdade med cyklarna nedför branterna. Vi tyckte också om att utforska saker. Vid kröp in i en ventilationstrumma utanför skolan för att se vart den ledde och kom ut i en lucka i vaktmästarens låsta materialförråd. När vi stod där inne hörde vi vaktmästaren låsa upp och vi hade ingenstans att gömma oss utan rusade rakt ut i korridoren så fort dörren öppnades. Han måste ha undrat hur vi hamnat där. Lekplatser tyckte jag inte var roliga. Mest bestående minnet är ett ärr i ansiktet efter att ha ramlat ner från en klätterställning och slagit i järnfundamentet till stolpen (Man, konstnär och uppvuxen i en mindre stad).

- Vi var några stycken flickor som tyckte om att leka i skogen intill bostadsområdet. Vi gjorde kottedjur och pysslade med naturmaterialet som vi hittade. Ibland delade vi upp oss i lag och lekte krig med knallpulverpistoler. Det roligaste var ändå att leka häst. Vi byggde spiltor och hinderbanor av naturmaterial som vi släpade ihop. Vi låtsades att vi var hästar och hoppade själva över hindren. Det höll vi på med tills vi var i 12-årsåldern när det blev för pinsamt inför killarna. Då övergick vi till bollekar istället. Jag kommer ihåg att vi spelade en lek som vi kallade rutan. Det var ett bollspel där man skulle slå till bollen efter studs och spelplanen var en kvadrat på marken som var delad så den bildade fyra mindre kvadrater. Den var kul för den innehöll mycket taktik (Kvinnlig tjänsteman på Balthazar sinnenas verkstad och uppvuxen i stadsmiljö).
- Min barndom var nog ganska speciell eftersom jag växte upp på ett stort inhägnat militärområde där min far arbetade. Det fanns flera hyreshus med bostadsgårdar och massor med barn. Alla lekte tillsammans på gårdarna och höll jämt på med någon idrott. Våra föräldrar spolade gården till isbana på vintern och då var det bandy som gällde annars spelade vi fotboll. Alla barnen tyckte om idrott och det blev mycket tennis, skidåkning och cykelkross inne på militärområdet. Vi lekte annat också t.ex. datten (samma lek som kull) och klättrade i träd. Något som var spännande var att utforska de gamla ödehusen som fanns på området. Vi kunde röra oss helt fritt inne på området och leka obegränsat, det fanns aldrig någon anledning att söka sig utanför eftersom vi hade allt vi behövde. Inte gick det att göra några dumheter heller för det fanns alltid någon vuxen som såg, och alla kände alla. Jag kan inte påminna mig att jag någonsin lekt på någon lekplats som barn, men jag kommer ihåg att vi hade gungor (Man, yrke inom hälsovård).
- Jag lekte ofta på lekplatsen i radhusområdet där jag bodde. Det blev naturligt eftersom vårt hus låg intill lekplatsen. Barnen i området brukade träffas på lekplatsen och umgås. Vi lekte kurragömma, dunken och sparkade boll på gräset. Vi var många barn som lekte tillsammans och det var både pojkar och flickor med. Vi var också mycket i skogen som låg strax intill. Djuren var intressanta att titta på t.ex. larver. Det fanns en bäck där vi hittade småkryp i vattnet och så gjorde vi båtar som vi sjösatte (Kvinna, administrativt yrke inom hälsovård).
- Som barn var det roligt att skjuta påksmällare. Jag och mina kamrater experimenterade mycket. Allt som small och exploderade var spännande. På den tiden var det lite mer kraft i smällarna och kinapuffarna var roligast. När vi kom upp i tonåren blev vi lite djärvare. Vi testade olika sätt att få burkar eller jord att flyga så högt upp i luften som möjligt. En del förstörda postlådor har vi nog på samvetet, inte för att vi ville vara elaka mot någon utan för att det var häftigt att se dem explodera. Vi gjorde skjutvapen med hjälp av metallrör, spik, krut och muttrar. En gång lyckades vi skjuta hål i garageväggen så att det blev ett märke i mammas bil. Då blev vi lite spaka för vi trodde inte att det var sådan kraft att det skulle gå igenom väggen, men det var inget som avskräckte oss från att fortsätta experimentera (Man, egen företagare inom teknik och data, uppvuxen på bondgård).
- När jag var barn lekte vi mycket lekar t.ex. dunken. En lek som jag tyckte var kul var pejling. Det är en typ av kurragömma med ficklampor som man leker när det är riktigt mörkt ute under höst och vår. Annars lekte vi mycket i skogen och hittade på egna lekar. Vi gick ofta och letade efter saker på marken t.ex. gamla ölburkar och taggtråd. Det var spännande att hitta stigar och se vart de ledde. Grusgropen var ett roligt ställe och där byggde vi koja. På vintern åkte vi mycket pulka. När jag var tonåring var jag och en kompis mycket i Boulognerskogen i Skövde. Fast vi var ganska

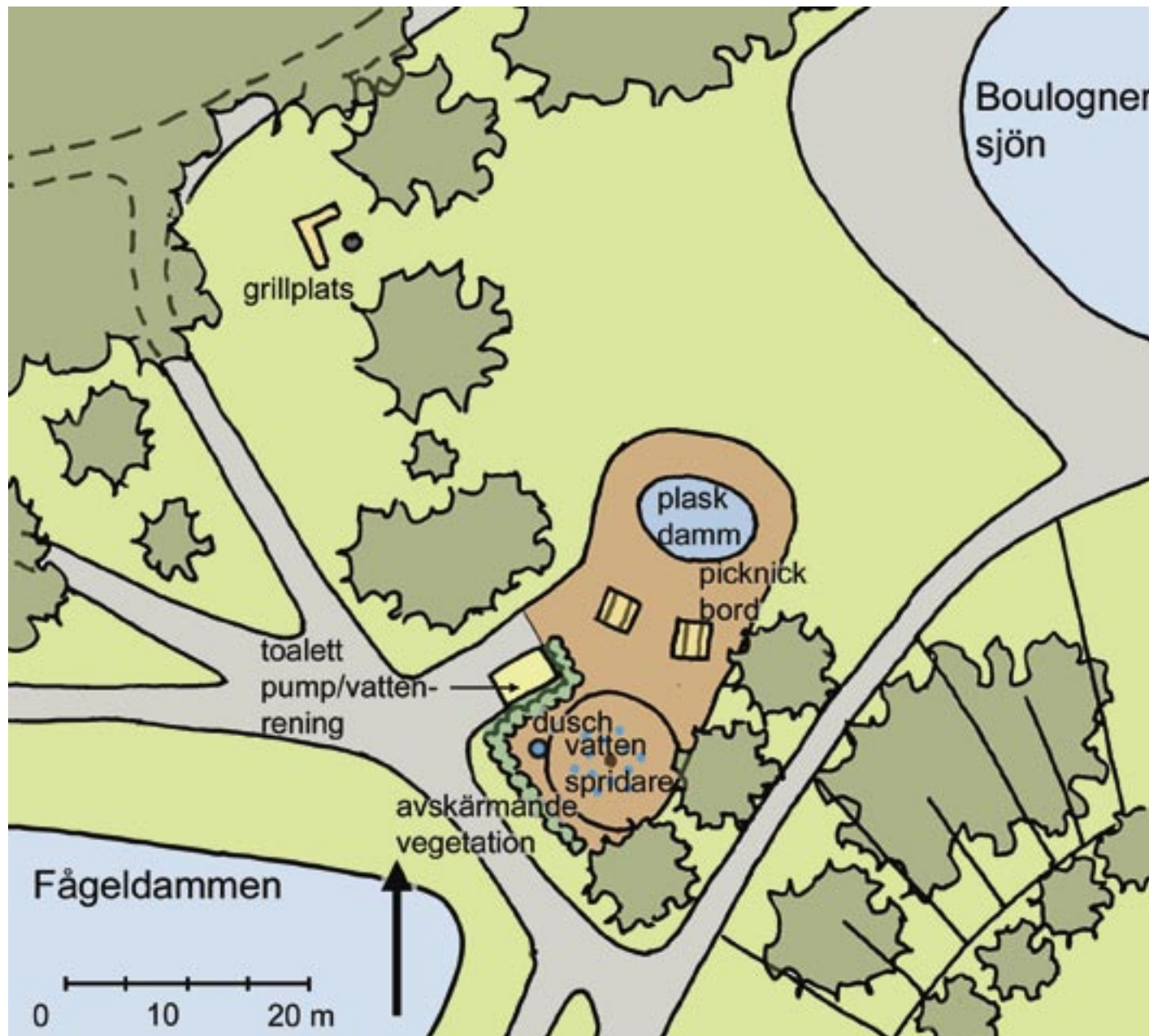
stora var vi barnsliga av oss. Vi lekte med lekplatsens gungor och klätterställning, kastade frisbee och smällde smällare. Det var också skönt att bara vara där och äta godis eller lyssna på musik (Man, student på högskola och uppväxt i stad samt mindre tätort).

- Jag kommer ihåg att jag tyckte om att leka med lera. Det fanns ett ställe på åkern där leran var extra styv och den grävde vi upp och gjorde små figurer och skålar som vi lät torka i solen. Annars lekte vi på bondgården hemma eller hos kamrater. Jag tyckte också mycket om att bolla mot husväggarna, ju fler man klarade av att hålla i luften samtidigt desto bättre. Vi tyckte om ordlekar också. t.ex. så pratade vi p-språket med varandra så att inga andra än de som kunde språket skulle förstå. Kvinna, pensionerad lantbrukare och uppväxt på bondgård)
- Vi lekte inte så mycket på lekplatser utan skapade egna istället. När vi var i 10-årsåldern gjorde vi egna cykelcrossbanor och så tävlade vi mot varandra (Man, student i ekologi vid högskola, uppvuxen i Stockholmsområdet).
- Ett roligt barndomsminne var när jag och grannpojken var ca 10 år gamla och experimenterade med krut. Vi hade tagit svartkrut hos smedjan i granngården och dragit oss undan för att experimentera. Vi lade krutet i papper och så tände vi på. Effekten uteblev så vi gick fram och skulle se vad som gått fel. Då flammade krutet upp och svedde av både ögonbryn, och allt hår som inte täcktes av skinnkepsarna vi hade på oss. Det luktade hemskt av bränt hår och så blev kläderna förstörda. Vi försökte tvätta av oss i bäcken men det hjälpte ju inte. Som tur var blev det inga mer skador. Eftersom det inte gick att dölja vad vi gjort resonerande vi om vems föräldrar vi skulle gå till först för att ta emot skäll, och vi kom fram till att det nog skulle bli lindrigast att gå till kamratens pappa för han var snällast (Man, pensionerad lantbrukare och elektriker, uppväxt på bondgård).

- Jag kommer ihåg ett konstverk vid min skola som bestod av en massa böjda rör. Den använde vi som klätterställning och att leka häst på. Det var roligt att försöka dra ner varandra från rören. Den blev också en mötesplats där alla barnen samlades på (Kvinna, egen företagare).
- Jag bodde i villa i en mindre stad på västkusten. Jag åkte mycket pulka och skridskor på vintern och pappa spolade en isbana på tomten. Vi var mycket ute i skogen och lekte. Där byggde vi hopp hinder och lekte häst. Kojor byggde vi också. Både pojkar och flickor var tillsammans och vi lekte rådjur och jägare, kurragömma och pantleken. Jag och mina tjejkompisar tyckte mycket om att leka med dockor och vi var ute och promenerade med våra dockvagnar. Det höll vi på med tills vi var ca 12 år men då slutade vi för det blev så besvärligt att alltid behöva gömma sig för killarna för vi skämdes över att vi lekte med dockor när vi var så stora. På tomten hade jag en lekstuga som jag och en kompis lekte affär i. Vi tyckte också att det var spännande att sova över natt i den, men vi vågade inte riktigt fullfölja och det slutade för det mesta med att vi gick in till mamma och pappa (Kvinna, akademiker).
- Lekplatser fanns inte så många i den lilla staden där jag växte upp så vi lekte på andra ställen, men att åka rutschkana tyckte jag om. Annars åkte vi pulka och spelade ishockey på vintern, badade på sommaren och byggde kojor. Garagetaken var jättespännande att klättra upp på (Kvinna, doktorand i ekologi, uppvuxen i en mindre sjöstad).
- Jag och min syster var mycket i parken Boulognerskogen i Skövde och lekte eftersom jag bodde i närheten. Det var badsjön som var roligast. Där lärde jag mig att simma och på vintern åkte vi skridskor (Man, pensionär).

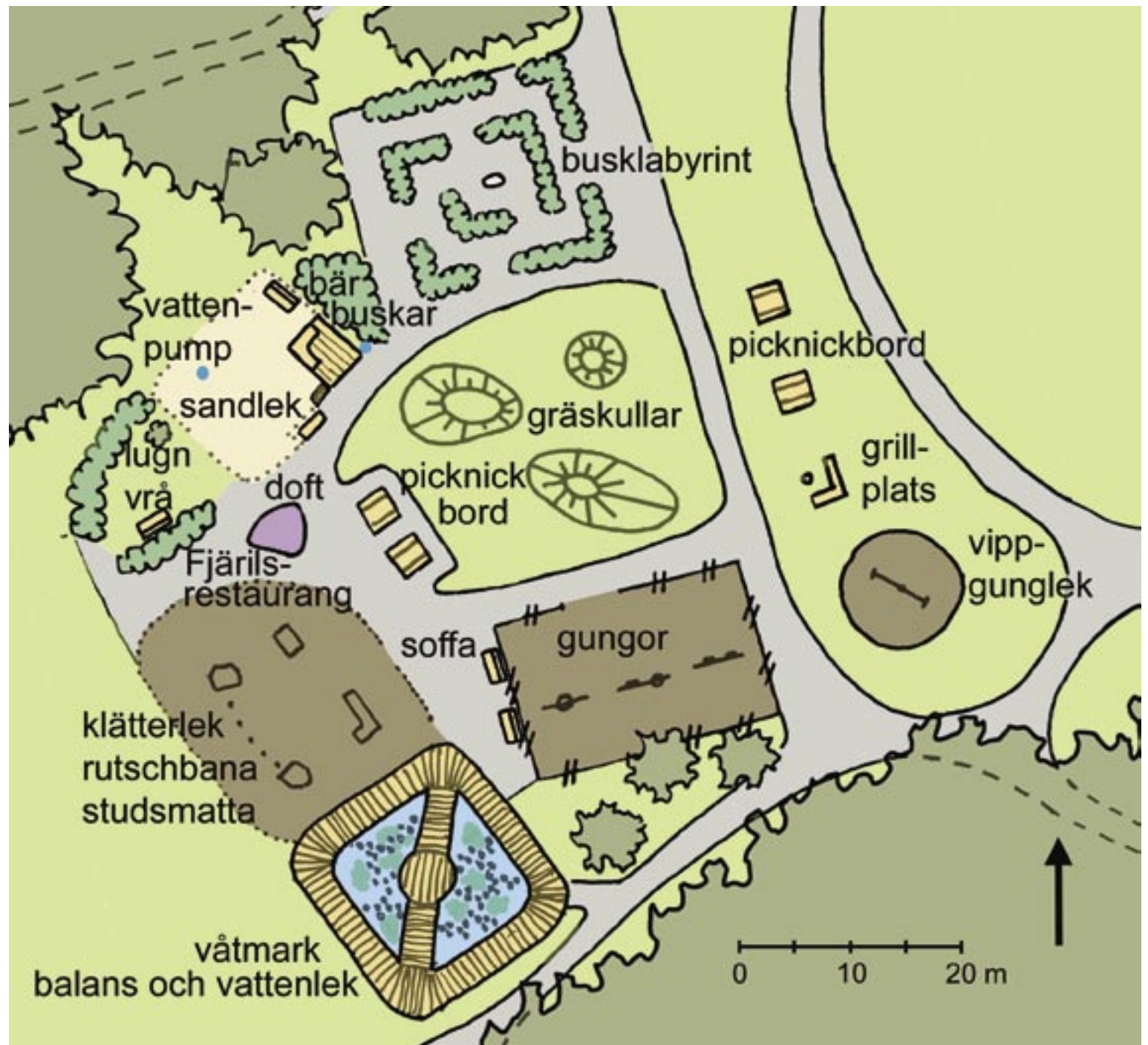
- När jag var barn bodde vi i lägenhet i en stad i ett asiatiskt land. Det fanns bara lekplatsen att leka på så där var jag mycket. Jag lekte med lekredskapen t.ex. karusell och gungor. På lekplatsen samlades alla barn och vi var många som lekte tillsammans. Kurragömma och krig lekte vi mycket. Mina föräldrar hade en sommarstuga i skogen utanför staden och där lekte jag också (Kvinna, yrke inom hälsovård).
- Jag är uppvuxen i Skövde och kommer ihåg att jag lekte på en lekplats med gungbräda och rutschbana när jag var liten. För det mesta var vi inte på lekplatsen utan på andra ställen, särskilt i skogen. Där byggde vi ladugårdar och gjorde djur av kottar som vi lekte med. Vi tyckte också om att gå runt i skogen och leta grejor (Man, yrke inom transportsektorn).

Bilaga 3:1

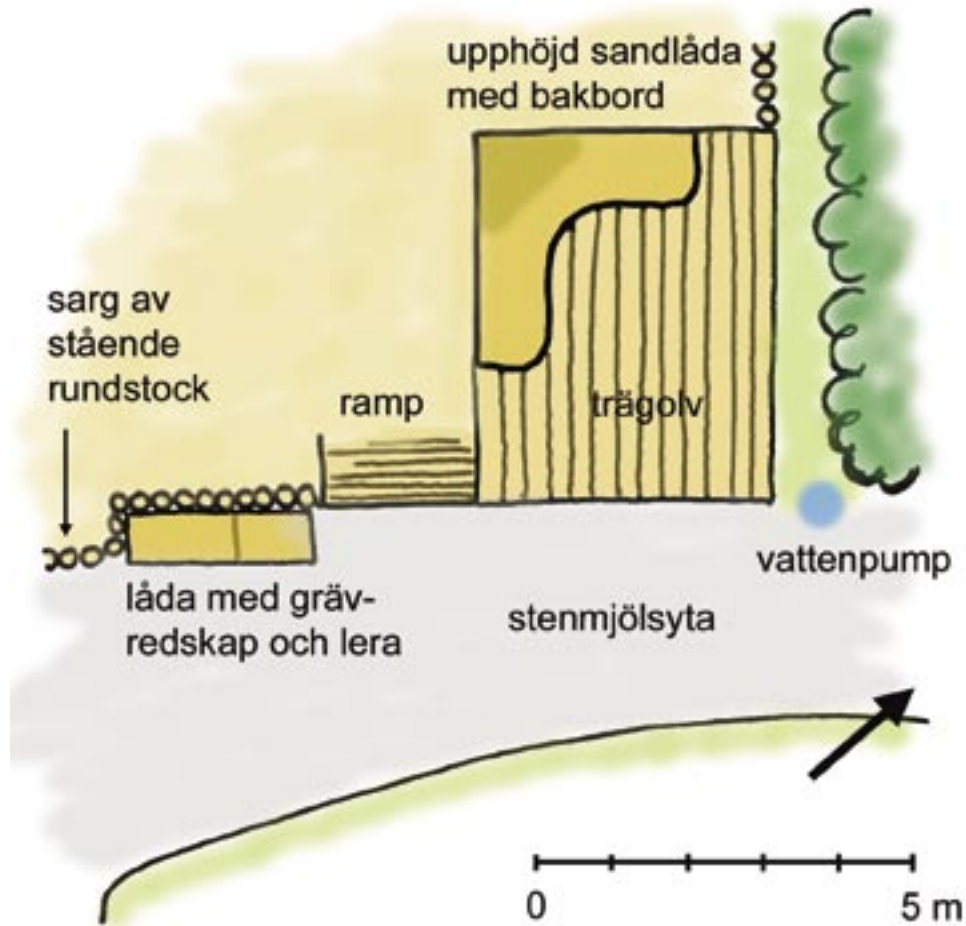

Illustrationsplan vattenlek

Bilaga 3:2

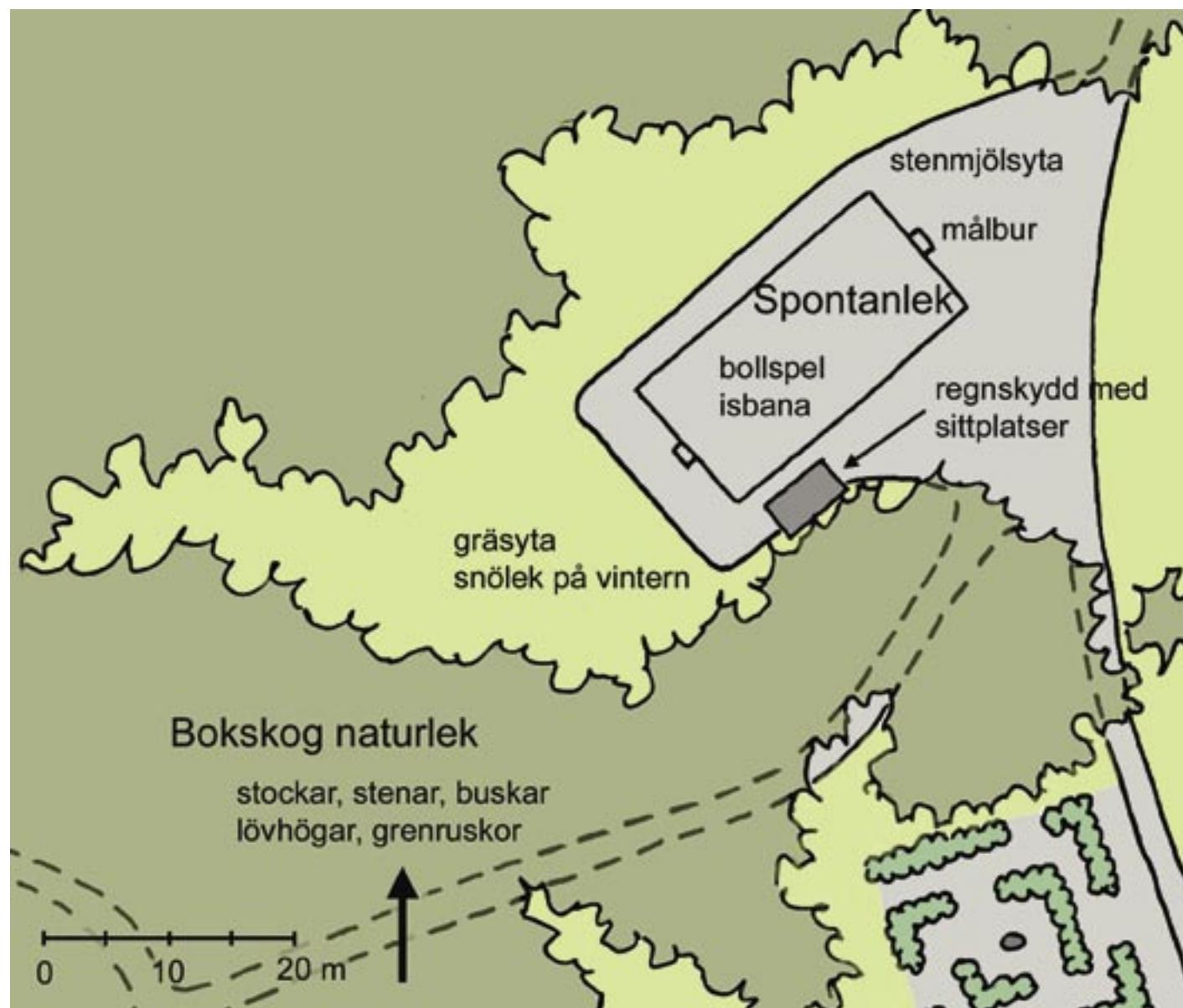

Illustrationsplan lekplats

Detaljerad illustrationsplan av entré till sandlek

Bilaga 3:4

Illustrationsplan spontanlek,
bollsporter, naturlek